SZKA211_16

Méltányos kereskedelem

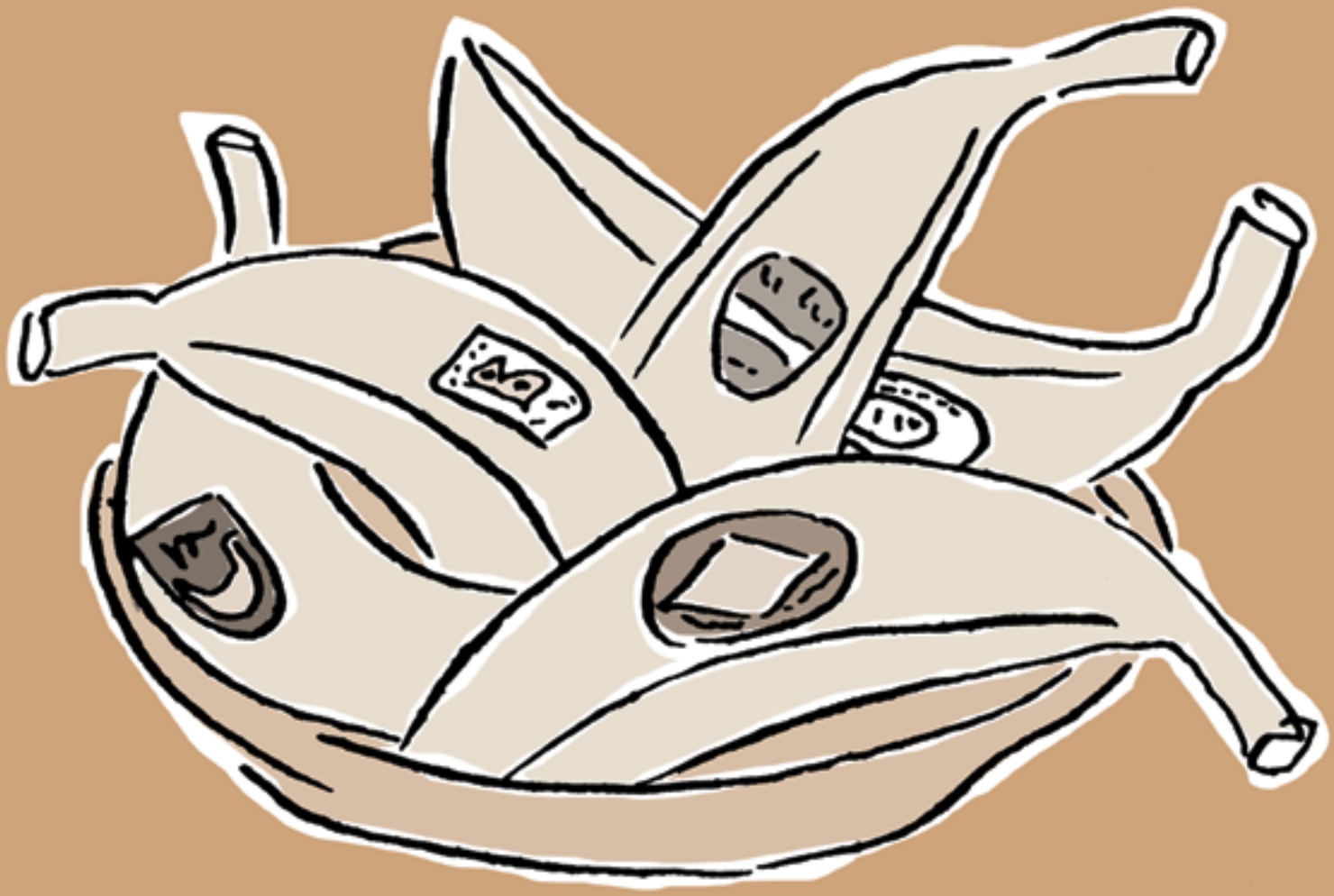

16/1

Te mit választanál?

Csoportos feladatlap

Az alábbi táblázatban három, nálunk is gyakran vásárolt termékfajtáról olvashattok néhány alapvető információt. Mindhárom termék esetében két altípust hasonlíthattok össze. Beszéljétek meg, hogy a két típus közül melyik esetben melyiket választanátok! Karikázzátok be a választott típus nevét, és indokoljátok is meg a döntéseteket!

A TERMÉK LEÍRÁSA		ÁRA	A VÁLASZ INDOKLÁSA
1	**FT kávé** Igen jó minőségű, tiszta babkávé, a fajtának megfelelő pörköléssel. A termelők részesedése 50%	900 Ft /25 dkg	
2	**Nagy kereskedelmi cég kávéja** Közepes minőségű, keverék kávé. Kellemes és élvezhető az illata és az íze. Teljesen sötétre pörkölték, amennyire csak elbírták a szemek. A termelők részesedése 10%	500 Ft /25 dkg	
1	**FT csokoládé** 70%-os kakaótartalma van. Bio termelésű alapanyagokból (kakaó, nádcukor stb.) készült, a csomagolása környezetbarát. A kakaótermelők részesedése 50%	460 Ft /tábla	
2	**Nagy édességgyártó cég csokoládéja** 25%-os a kakaótartalma van. Sok adalékanyag és cukor van benne. Csomagolása mutatós, de nem környezetkímélő. A termelők részesedése 10%	200 Ft /tábla	
1	**FT banán** Bio-farmon termesztették, megvárták, amíg természetes módon szedhetővé érik. Több termelő összefogásával, előre megbeszélt, rögzített összegért vették át tőlük az árut. A termelők részesedése 50-70%	700 Ft /kg	
2	**Nagykereskedelmi forgalomban lévő banán** Gyorsított érleléssel termesztették, és zölden szedték le. Változó, de minimális áron történt a felvásárlás. A termelő részesedés 10-15%	300 Ft /kg	
1	**Ft tea** Vegyszeres kezelés nélkül, bio farmon termesztették, ahol nem alkalmaztak gyerekmunkásokat. Csak a legjobb minőségű leveleket használták fel. A munkások előzetes megbeszélés szerinti fix árat kaptak érte. A termelő részesedése 50-70%	600 Ft /doboz	
2	**Nagy cég teája** Vegyszeres kezeléssel termesztették. A termelők bére minimális. Az átvételi ár függ a piaci áringadozástól. Nem lehet rá biztosan számítani, de a legtöbb is kevés. A termelő részesedése 10-20%	300 Ft /doboz	

16/2

Termelők és exportálók

Csoportos feladatlap

A legfontosabb banántermelő országok:

India	Brazília	Fülöp-szigetek	Ecuador
Thaiföld	Indonézia	Mexikó	Honduras
Kolumbia	Costa Rica	Panama	Burundi
Tanzánia	Pápua Új-Guinea	Banglades	Guatemala
Kenya	Ruanda	Ghana	Sierra Leone
Sierra Leone	Uganda	Venezuela	

Ezekben az országban a banán az egyik fő mezőgazdasági termény és élelmezési cikk.

A legfőbb banánexportáló országok:

Costa Rica	Ecuador	Elefántcsontpart	Fülöp-szigetek
Guatemala	Honduras	Kolumbia	Nicaragua
Panama			

A két listát összehasonlítva, jól látható, hogy hosszúságuk nem azonos. Sokkal több országban számít alapvető terménynek a banán, mint ahány fontos szerepet játszik a banán kereskedelmében.

Gondolkodjatok rajta, hogy vajon miért csak bizonyos országokból szerzik be a banánt a kereskedők? Foglaljátok össze írásban az ezzel kapcsolatos véleményeteket!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

16/3A

Sorsok, életképek

Csoportos feladatlap

***A)* Teaültetvény**

Ez a teaültetvény Kenyában, a Mount-Kenya (Kenya-hegy) lábánál elterülő hatalmas teaültetvények egyikén készült. A gyönyörű, üdezöld tealevelek napról napra sok munkás (köztük egész családok, gyerekek, tizenévesek, férfiak és nők) kezét sebzik össze, mert meglehetősen szúrósak. A teacserje sűrűre nő, a teaszedő munkásoknak nehéz közlekedni még az ültetéskor kialakított járatokban is.

***B)* Teaszedő munkáslány**

A képen látható lány, a 16 éves Mariamu Kenyában egy nagy kereskedelmi cég teaültetvényén tölti ideje nagy részét. Hajnalban kel, hogy hűvösben kezdje a munkát, és késő estig dolgozik. A tealeveleket nagyon gyorsan és ügyesen válogatva kell leszedni, különben még kevesebb fizetséget kap érte. Mariamu nem jár rendszeresen iskolába. Társaival versengve számoltak be arról, hogy a teacserje tüskéi milyen gyakran sértik fel bőrüket. Mégis milyen fontos ez a munka, mert nélküle nem tudnak enni, nem tudják előteremteni az iskolára való pénzt, és nem juthatnak tovább szüleik szegénységénél. „Évek óta dolgozunk itt, szinte állandóan, és szeretnénk a keresetünkből egyszer annyit félretenni, hogy ne csak időszakosan iratkozzunk be az iskolába."

Mariamu azért dolgozik, hogy családját támogassa. Keresetéből egy kis összeget mindig félretesz magának, amit titkos helyen tart, és soha nem nyúl hozzá. Képes lemondani a napi étel egy részéről is, csakhogy minél többet takarítson meg a tanulásra. Reménykedik, hogy talál majd olyan programot, ahol segíteni fogják terveit. A tealevelek azonban nagyon könnyűek, és nehezen telnek meg a kosarak. A fizetést pedig kilónként szabják. Egy kilóért mindössze 7 kenyai shillinget (kb. fél USA dollárt) adnak.

Feladatok

Nézzétek meg újra az előző képeket, és párosítsátok őket a fenti leírásokkal! Idézzétek fel magatokban a korábbi gondolataitokat! Most hogyan vélekedtek ezekről az emberekről? Miként befolyásolja az életüket kereskedelem hagyományos formája?

Válasszatok ki egy mozzanatot az életükből, illetve a nehézségeikből, és az érintettek szerepébe bújva játsszátok el azt a többieknek!

16/3B

Sorsok, életképek

Csoportos feladatlap

***A)* Fűszerkészítmények**

A képen látható fűszereket (őrölt curry és paprika) egy Uganda déli részén levő hegyvidéki faluban készítették. Két férfi keze munkájának köszönhető az őrlemény, de feleségük és gyerekeik is besegítettek a hosszadalmas folyamat munkálataiba.

***B)* Ugandai kistermelők**

Ez a két férfi éppen szorgalmasan gondozza egy ugandai falu kis kertjében azokat a fűszernövényeket, amelyekből később majd az eladásra és saját hasznosításra szánt fűszereket készítik. Bár csekély esélyük van, hogy jó áron tudják majd értékesíteni a fűszert a piacon, mégis nagy lelkesedéssel figyelik a növények növekedését, és figyelemmel gondozzák őket. Soha, semmilyen vegyszert nem használnak, két kezükkel pusztítják el a gyomnövényeket.

Itt nemcsak a lányok dolga a ház körüli munka, de a kisfiúk is a kertbe tartanak apjukkal, hogy ellenőrizzék, rendben vannak-e a palánták. Segítenek a banánszedésben is. Tiszteletreméltó a gisu férfiak (az etnikai csoport neve) erőfeszítése, akik minden erejükkel a legjobbat igyekeznek nyújtani gyerekeiknek. Egy férfit annak alapján ítélnek meg, hogyan gondoskodik leszármazottairól, és milyen neveltetést biztosít gyerekeinek. Azt hiszem, a gisu gyerekek semmit sem vethetnek apjuk szemére. Jelen piaci viszonyok mellett azonban be kell látniuk, hogy kevés esélyük van gyerekeik jobb jövőjének megteremtésére.

Mikor végül eljön a „szüret” ideje, a közeli falvak lakóival próbálnak a piacon cserélgetni, vagy a legközelebbi városban adják el a fűszernövényeket. Ez nemigen előnyös számukra, mint ahogyan a sok munkával járó szárítási, őrlési eljárás után elkészülő fűszer értékesítési lehetősége is csekély. A nagy cégek is csupán pár fillért hajlandók fizetni, mert jól ismerik a földművesek kiszolgáltatott helyzetét. A termelőknek pedig nem áll módjukban más piaci lehetőségeket keresni, hiszen a kiesett idő végzetes lehet életükre.

Feladatok

Nézzétek meg újra az előző képeket, és párosítsátok őket a fenti leírásokkal! Idézzétek fel magatokban a korábbi gondolataitokat! Most hogyan vélekedtek ezekről az emberekről? Miként befolyásolja az életüket kereskedelem hagyományos formája?

Válasszatok ki egy mozzanatot az életükből, illetve a nehézségeikből, és az érintettek szerepébe bújva játsszátok el azt a többieknek!

16/3C

Sorsok, életképek

Csoportos feladatlap

***A)* Kávécserje**

Ez a kávécserje szedésre érett terméssel vár a szüretre a kenyai magasföldön. A kávé örökzöld növény, gyümölcshúsa páros csonthéjas termést foglal magába. A Coffea Arabica fajhoz tartozik a világ össztermelésének a 75%-a.

***B)* Kávészüretelők pihenőidőben**

Ez a kép egy kenyai kávéfarm mellett készült. Éppen kezdődik a kávészüret. Gyerekek is érkeznek szüleikkel és testvéreikkel. A szüretelés során kizárólag kézi erővel dolgoznak, és csak a piros, érett bogyókat szedik le. Ezt követően száraz, illetve nedves eljárással megtisztítják és megérlelik a kávészemeket.

Gyakori a tea- és kávéföldeken a gyerekmunka. A kávészedők napi bére igen csekély. A távolabbról érkezők a helyi rokonoknál, vagy olcsó, tömegszállásokon tengődnek. Mások pedig a környező falvakból indulnak el hajnalban, és dolgoznak szürkületig. Legtöbbjük fiatal nő vagy iskoláskorú kislány, de akár egész családok is vállalják az erőt, kezet és lábat nem kímélő munkát.
Egyesek vizet árulnak a pihenőidőben. Néha a gyerekekre bízzák a vízhordást. Így nem töltik hasztalanul az időt, de mégsem kell egész napos kávészedéssel tölteniük idejüket szüleik mellett.

Sok család bekapcsolódása a kávétermelésbe és értékesítésbe korlátozott, mivel nem rendelkeznek elegendő vagyonnal. Egy asszony, Nehemia elmondta, hogy általános iskola után nem tanulhatott tovább, mert szülei nem tudták megvenni számára az egyenruhát. Kenyában ugyanis nem ingyenes az oktatás, és a szülőknek meg kell vásárolniuk a kötelező egyenruhát és cipőt, ami a szegény családoknak komoly gondot jelent.
Nehemia nem szeretne örökké szegénységben élni, de kényszerhelyzetben van. Szomorú, hogy gyerekei már kiskoruktól fogva a kávéföldeken dolgoznak. Reménykedik és keresi a lehetőséget, hogy gyerekeinek jobb jövője legyen valamikor.

Feladatok

Nézzétek meg újra az előző képeket, és párosítsátok őket a fenti leírásokkal! Idézzétek fel magatokban a korábbi gondolataitokat! Most hogyan vélekedtek ezekről az emberekről? Miként befolyásolja az életüket kereskedelem hagyományos formája?

Válasszatok ki egy mozzanatot az életükből, illetve a nehézségeikből, és az érintettek szerepébe bújva játsszátok el azt a többieknek!

16/4

A méltányos kereskedelem

Előnyök és értékek

A Fair Trade mozgalmak a harmadik világ jellegzetes exporttermékeit forgalmazzák, főleg kávét, teát, cukrot, mézet, kakaót, banánt és kézműves termékeket. A minősített Fair Trade áruk forgalma a huszonegyedik század elején évi 400 millió dollár, amely ugyan csekély a hagyományos kereskedeleméhez, mégis biztató irányokat mutat.
1999-ben 5 vállalat kezében volt az EU-ba irányuló banánimport 75%-a. Akkor az EU banánpiaca volt a legjövedelmezőbb a világon. Ezek a vállalatok világszinten a banánkereskedelem 80%-át irányítják, amelynek értéke mintegy 10 milliárd dollár (kb. 2000 milliárd Ft). A banánültetvényeken bevett szokás, hogy 3-6 hónapos, rövidtávú szerződéssel alkalmaznak munkásokat, akiknek kevés törvényben foglalt joguk van. A munkásokat a szerződések felbontásával fenyegetik meg, ha szakszervezetek alapításával próbálkoznak. Az időszakos munkaerő pedig könnyen helyettesíthető.

(*Forrás:* Fair Trade lapozó, Planet Alapítvány, 2006)

A méltányos kereskedelem más alapelveken nyugszik:

1. Növeli a termelők jövedelmét és életszínvonalát azáltal, hogy javítja a piacra jutás esélyeit, megerősíti a termelők szervezeteit, jobb árat fizet az árukért, és hosszú távú kereskedelmi kapcsolatra törekszik a termelőkkel.
2. A hátrányos helyzetű termelők, különösen a nők és az őslakosok fejlődési esélyeit növeli, valamint védelmet nyújt a gyermekek kizsákmányolása ellen.
3. Növeli a fogyasztók tudatosságát a nemzetközi kereskedelem kistermelőket sújtó káros következményeiről annak érdekében, hogy vásárlóerejüket jó célok érdekében használhassák.
4. Megteremti a kereskedelmi partnerség jó példáját a párbeszéd, az átláthatóság és az emberi méltóság tiszteletben tartásának hangsúlyozásával.
5. Kampányol a hagyományos nemzetközi kereskedelem szabályainak és gyakorlatának megváltoztatása érdekében.
6. Védelmezi az emberi jogokat a társadalmi igazságosság, a környezetbarát tevékenységek, a gazdasági biztonság előmozdításával.

(*Forrás:* Fair Trade, Védegylet, 2005)

16/5

A hagyományos kereskedelem

Vitatkozó gondolatok

- A nemzetközi kereskedelem nagyon fontos, mert segíti a kapcsolatteremtést a világ különböző részein élők között.
- Ha a Fair Trade általánossá válik, kevesebb résztvevője lesz a láncnak, mert a termelők érdekközösségekbe tömörülhetnek, és a vevővel közvetlenül lépnek kapcsolatba.
- A banán, a kávé, a csoki vagy a tea ára akár a duplájára is nőhet annak érdekében, hogy a termelők is több haszonban részesüljenek.
- A termelők életszínvonalának növelése valóban fontos, de ha jobb árat kell fizetni nekik, akkor még drágábban kell eladni az árut, hogy továbbra is megérje kereskedni. Máskülönben több cég léte is veszélybe kerülhet.
- A nagy cégek megingása nem lenne jó, mert sok alkalmazott válna munkanélkülivé. Ez emberi jogi kérdés.
- A hosszú távú szerződések veszélyesek lehetnek abban az esetben, ha természeti katasztrófa vagy más ok miatt a termelő nem tudja biztosítani a terméket, vagy rosszabb minőséget termel.
- A hagyományos kereskedelem ugyanúgy képes figyelembe venni a környezetvédelmi szempontokat. Hiszen most is védőhálókat használnak sok ültetvényen a kártevők ellen, és nylonzsákokkal védik a gyümölcsöket a növényvédő szerek helyett.
- Az élvezeti cikkek termelése sok őslakosnak biztosítja a megélhetést, van ahol ez az egyetlen lehetőség a pénzkeresésre.
- Méltánytalan lenne a vásárlókkal szemben az árak felemelése, hiszen a magyar lakosok sem élnek nagyon jól, itt is nagy a szegénység, nincs miből megfizetni a drágább terméket.

16/6

Méltányos vagy hagyományos

Vitakártyák

Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**
Méltányos kereskedelem	**Hagyományos kereskedelem**

16/7

Az élvezeti cikkek kereskedelmének hatásai

Csoportos feladatlap

Gondoljátok át, hogy milyen hatásai vannak az élvezeti cikkek kereskedelmének a alábbi dimenziókban, és készítsetek egy témahálót a gondolataitok segítségével!

A környezetre gyakorolt hatások

A termelőkre gyakorolt hatások

A vásárlókra gyakorolt hatások

Gondoljátok át, hogy melyek azok a pontjai ennek a hálónak, ahol felvetődik a termelőkkel szembeni méltányosság kérdése! Jelöljétek meg valamilyen módon ezeket a pontokat, majd válasszatok ki közülük egyet, amit részleteiben is végiggondoltok!

Fogalmazzatok meg néhány olyan ötletet, amelynek alkalmazása révén szerintetek méltányosabbá lehetne tenni a kereskedelmet a jelenlegi gyakorlatnál!

SZKA211_17

Historia Romani I.

Romák a történelemben
Mária Teréziától napjainkig

17/1A

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

Mária Terézia rendelkezése, 1769.

Ö szent királyi felsége a már megtett sok jelentésből megismerte, hogy a mostanság is kóbor cigány népség megszokta lopásból, rablásból élni, ezért nagyon káros az államra. Bármennyi rendelkezést tettek is, hogy ezt a tudatlan, kóbor és henye életet élő népet az elmúlt években összehozzák azokkal, akiktől tudást és becsületes életmódot tanulhatnának, a kiadott körrendeletekkel, mint nevük eltiltása, a céhekbe való bevételük, állandó lakóhelyre kötésük, továbbá, hogy lovat, mivel egyik helyről a másikra vándorolhatnának, és könnyebben lophatnának és rabolhatnának, ne tarthassanak. Mivel pedig úgy látszik, hogy a hivatalbeliek minden igyekezetével sem elegendők ezek arra, hogy ezt a zabolátlanul kóborló és henyéléshez szokott emberfajtát a jó útra tereljék, mivelhogy gyermekeik az emberi társadalmon kívül nevelkedvén fel, lassacskán fertőződnek népük mocskos életét követő szüleiktől, úgyhogy végtére úgy látszik, mindenben őseik nyomdokát követve letérnek a tisztesség útjáról, és ahelyett, hogy valami becsületes munkával embertársaik hasznára lennének, a henyéléstől eltunyulva, mindenütt a szegénységtől és ínségtől hajtva vagy koldulással vannak mások terhére, vagy pedig lopással kénytelenek életüket fenntartani.

Mivel pedig ezen szabados, sem isteni, sem emberi tanítással át nem itatott népet az emberi társadalomban, ebben a romlott erkölcseiben és vastag tudatlanságában megtartani sem az istennek tetszésére, sem az emberi társadalomnak javára nem válnék, fent címzett uraságotoknak a király kegyes parancsára elrendeli a királyi helytartótanács ezeket: Elsőbben: miként az 1761. december 10-én innen küldött utasításban uraságtoknak, valamint az összes vármegyéknek, városoknak és kerületeknek elrendeltük, a következő február hó végéig az összes cigány családokat, feltüntetve feleségeiket, gyermekeiket, azok nemét és korát, úgyszintén ha valami mesterséget űznek, vallásukat, a valóságnak megfelelő módon írják össze, úgy, hogy a távollevőket és az idegeneket is személy szerint. Ültessék fel, név szerint megjelölvén azt is, hogy kinél miért tartózkodnak. Végezetül ezen összeírásokat külön táblázatba foglalva ő szent királyi felségéhez való felterjesztés céljából ide, ezen királyi helytartótanácshoz minél gyorsabban küldjék fel. 1768 júliusa végéig gondoskodjanak maguk számára a jobbágyi vagy zselléri lakóhelyről és a maguk földesuránál az állandó lakásról, a szükséges szolgálatok ellenében olyaténképpen, hogy a következő összeírásban már azt is fel lehessen jegyezni, hogy a cigány család mely helységbe és mely földesúrhoz szegődött, vagy melyiknek vetette alá magát, máskülönben ugyanis, ha a megállapított határidő elmúltával még találhatók lennének felütött cigánysátrak vagy földkunyhók, azokat a falvak bírái súlyos büntetés terhe alatt gyújtsák fel, vagy rombolják le, és már most jó előre tudatni kell velük, hogy azokat a családokat, akik eladdig állandó lakóhelyről nem gondoskodtak, mint kóborlókat és közveszélyes embereket a hatóságnak le kell fogni, és mindaddig, míg felőlük valami intézkedés történik, az utak javítására vagy valami közérdekű munkára kell fogni biztos felügyelet alatt. Ezen

kegyes királyi rendelkezéseket jelen levelünk erejével annak rendjében elrendeljük, és azt ő szent királyi felsége szigorúan és komolyan meghagyja, és parancsolja. Másodszor. Szintén ugyanazon fent említett császári és királyi felség akarja, hogy a cigányok gyermekei ne merészeljenek lakásukból mezítelenül kijönni, ellenkező esetben elrendeli, hogy a szülőket testi fenyítékben részesítsék, a gyermekeket pedig fogják be és vesszőzzék vagy korbácsolják meg. Ruházatuk egyezzék meg azon parasztokéval, akik között laknak, és semmi esetre sem engedjék meg, hogy eddigi szokásaik szerint továbbra is csak egy szál lepedőbe burkolózzanak, hanem szigorúan elrendeli, hogy szorítsák őket arra, hogy úgy otthon, mint nyilvánosan tisztes ruházattal fedjék testüket. Harmadszor. Uraságotok rendeljék el a mesteremberek összes céheinek, hogy tartoznak minden nehézségek és kivétel nélkül a cigánygyermekeket felvenni, végtére a cigányok úgynevezett vajdáit le kell tenni és őket a falusi bírák alá rendelni. Negyedszer. A lótartásról már azelőtt is történt rendelkezés, hogy a cigányok ne merjenek lovat tartani. Mivel az országban vannak cigányok, akiknek sok lovuk van, és azokkal kereskednek, ezért, nehogy a jogosan lovat tartók károsodjanak, mások pedig ezen a címen lopjanak, ezét; általában a cigánynak tilos lovat tartani, amennyiben pedig valaki nagy számban tartott lovakkal kereskedik, az csak úgy lesz neki megengedve, hogy a lovakról, melyek birtokában vannak, külön hitelt érdemlő passzusokat és tanúsítványokat tud felmutatni, mert ezen tanúsítványok nélkül magától értetődő, hogy tolvaj. Amint a többieknek, ennek is az 1768. év júniusának a vége rendeltetett határidőnek, aminek elmúltával a cigányok elkobzás büntetésének terhe alatt nem tarthatnak lovat, kivéve az olyanok, akik jobbágyi földeket vállaltak és a lovak a földek megművelésére szükségesek nekik.

Fordította Heiczinger János

17/1B

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (1. rész)

Mindazokra nézve, melyeket a cigány népség jobb megrendszabályozása és jó útra terelése felől a kegyes királyi rendelkezés óhajára ezen ország törvényhatóságai előterjesztettek, ő szent királyi felsége ide küldött rendeletével kegyesen jóváhagyni méltóztatott ezen legújabb, számos pontra bontott legkegyelmesebb rendeletét, éspedig:

1. Azon javaslatra, mely szerint semmi esetben se engedélyezzék, hogy a cigány a maga fajtájabelivel kössön házasságot, egy az hogy ezen eszközök nem annyira a most létező népség, mint a következő nemzedék megjavítását szolgálnák, továbbá az 1775. február 20-i királyi rendelet is csak azon esetben tilalmazza a házasság megkötését, mikor a cigány nem tudja kellőképpen igazolni, hogy valamiféle úrbéri állapotban, szolgálatban vagy mesterségben létezik, avagy rendelkezik valami alappal felesége és gyermekei eltartására, és azért erre hivatkozik.

2. Abban a vonatkozásban, hogy számukra a lótartást semmi esetben sem engedjék meg, hanem őket szigorúan szorítsák ökörfogatok használatára és szarvasmarha tartására, a kegyes királyi rendelkezések, jelesen az 1753. november 8-án, 1769. április l0-én, 1768. június 12-én, 1773. november 23-án és 1773. december 20-án kiadottak értelmében, úgy kell értelmezni, hogy csupán a lókereskedelem tilos a számukra, nem pedig a házi munkálatok vagy gazdasági munkák végzésére szolgáló lovak tartása.

3. Ami azt illeti, számukra a koldulás szigorúan tilos, mivel az 1753. november 8-án kiadott jóságos királyi rendelet szerint az uradalmak tartoznak a cigányok számára területükön állandó tartózkodási helyet kijelölni, ahol az uradalom segítségével megépítenék házukat, művelésre területet kihasítani, azokat, akik valami mesterséget ismernek, annak űzésére nem csak szorítani, hanem némileg segíteni is, azok felől pedig, akik nem tartoznak senki védnöksége alá, megparancsolja a rendelet, hogy a vármegye intézkedjék és jegyezze be őket képességeik szerint az egyes falvakba mint iparosokat, ahol azok építsenek maguk számára házat, és így a többi lakosokkal egy sorban élve kénytelenek lesznek magukat munka végzésével fenntartani; tehát az egyik helyről vándorlás a másik helyre egyáltalában nem szabad, evégből nekik nem lehet útlevelet adni. Mindezekből magukból következik, hogy nekik a legteljesebb mértékben tilos koldulni.

4. Összefüggésben azon javaslattal, hogy mindkét nembelieket hajtsák földművelésre, az 1773. december 20-i jóságos királyi rendelkezés megparancsolja, hogy azokat, kiknek kedvük van a földművelésre, ott alkalmazzák, akik pedig mesterségre hajlamosak, azokban szorgoskodjanak választásuk szerint.

5. Hogy gyermekeiket vegyék el tőlük kétéves koruktól fogva, és helyezzék el a megye szomszédos helységeiben, minek folytán az így szét-szóródott család eltérül a kóborlástól,

már többek között 1772. november 23-i jóságos királyi rendelet 6. pontja is előírja, sőt mint megfigyelhető, még ennél többet is.

6. Hogy azokat a cigányokat, akik hegyes vidéken vagy erdőben ütötték fel tanyáikat, az illetékes törvényhatóságok mozdítsák el onnan, és telepítsék a vármegye egy vagy több sima fekvésű vidékére, valamint ügyeljenek arra is, nehogy sátrakban vagy kunyhókban húzódjanak meg, hanem kötelezzék őket házat építeni, az 1769. évi június 12-i és az 1772. november 23-i jóságos királyi rendelkezés 1. pontja kimondja, valamint azt is, hogy

7. Az összes cigányokat a falusi bírák joghatósága alá kell vonni, hasonlóképpen 1772. évi november 23-i jóságos rendelet 3. pontja már szintén előírja, mire figyelemmel azokat újból ki kell hirdetni.

8. Ami azt a javaslatot illeti, hogy mikor a falusi bíró a cigányok erkölcseiről és életmódjáról havi jelentését a szolgabírónak megteszi, figyelme főleg ezen népség megrendszabályozására terjedjen ki, az 1773. december 20-i jóságos királyi rendelet kegyesen megparancsolja, hogy a szolgabírák az ezen ügyben kiadott jóságos rendelkezések pontjainak végrehajtása során járásuk helységeit megosztott alkalmakkal legalább háromhavonta bejárják, ott a kegyes rendelkezések pontjainak megújítását hirdetve hirdessék, és amennyiben hibát észlelnének, annak kijavításába azonnal fogjanak bele, mivel pedig a szolgabírák a közmunkákkal közismerten egyébként is el vannak foglalva, nemkülönben a bizottságokkal, őfelsége jóságosan azt akarja, hogy a cigányok életmódjáról és erkölcseiről az ilyesféle jelentéseket a jövőben a járásokban nagy számban található vármegyei esküdtek csinálják, így a szolgabírák munkája megfogyatkozván, nagyban megkönnyebbül, és több ideje marad a reá háramló más ügyek intézésére.

9. Ha pedig valamelyik cigány az esküdtek jelentései alapján engedetlennek vagy kóborlónak bizonyulna, az mindjárt csapassék meg.

10. Az 1755. évi november 8-i jóságos királyi rendelkezés kereken megtiltotta az egyik helyről a másikra történő vándorlást, nem engedte meg evégre útlevél kiadását sem. Miért is ezen cigányoknak mindenekfelett tudniuk kell, hogy még a szomszédos területekre, még barmok vásárlására sem mehetnek elzárás terhe alatt földesuraik vagy ahol hivatalos személyek vannak, azok útlevelei nélkül, ha pedig a helységben sem hivatalos, sem uradalmi személyek nem volnának, akkor az ilyen kis helységben a falusi bíró az esküdttel egyetemben adhat útlevelet a cigánynak.

11. Mint tapasztalatból ismeretes, többségükben törvényes házasságkötés és esküvő nélkül élnek együtt, nemzenek gyermekeket, ezen okból nagyban előmozdítaná ezen nép megrendszabályozását, ha törvényes házasság keretében szaporodnának, így ha azon cigány személyeket, kik magukat házasoknak állítják, köteleznék az eskető plébános bizonyítványának felmutatására, azért ő szent királyi felsége azt akarja, hogy a kérdést komolyan vizsgálják meg az állami és törvényhatósági hivatalbéliek.

12. Mielőtt ezeknek áttelepítéséről bármit is határoznánk, ő szent királyi felsége jóságosan megparancsolja, hogy küldjenek bővebb tájékoztatást arról, hogy efféle kóbor cigányok hol, mely számban és minő körbeliek léteznek, valamint hol feküsznek azok a királyi bányák, melyekben valamennyit ezekből a cigányokból foglalkoztatni lehetne, végül pedig az ország mely részén léteznek rokkant katonákkal betelepített puszták.

17/1C

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (2. rész)

13. Azt is javasolták, hogy azokat a cigány mesterembereket, kik mesterségük céheibe be akarnának iratkozni, minden mesterségen akadály nélkül fel kell venni. Mivel pedig az 1761. évi december 10-i jóságos királyi rendelkezés 3. és 4. pontjaival ez különben is megegyezik, ő szent királyi felsége azt akarja, hogy ezt a rendeletet a további szem előtt tartás okából újból ki kell hirdetni.

14. Ami pedig az összes idegeneket illeti, küldjék vissza őket származási helyükre, csupán hazatérésükre szolgáló útlevéllel látva el őket. És ha az így visszaindítottakat újból a megye területén találnák, mint gonosztevőket azonnal fogják le és büntessék meg. Ugyancsak az Erdélyből és Oláhországból betolakodottakat is. Az viszont kétségen felül áll, hogy a szomszédos német nyelvű örökös tartományokból idejöttekkel ugyanezt tenni az 1768. január 26-i kegyes királyi rendelkezés értelmében nem szabad.

15. A cigányok alkalmazkodjanak a már említett 1753. évi október 8-i jóságos királyi rendelethez és öltözetüket a lakóhelyük népe öltözködéséhez alkalmazzák.

16. Ugyancsak az 1753. október 8-i előbb említett jóságos királyi rendelet rendelkezései szerint gyermekeiket ne merészeljék meztelenül járatni és asszonyaik lepedőbe burkolózni, mert akit észrevesznek, súlyos testi büntetést kap.

17. Ugyancsak az 1753. október 8-i előbb említett jóságos királyi rendelet végrehajtása folytán már elcsapták vajdáikat és valamennyien a falusi bírák joghatósága alatt vannak.

18. Hogy pedig a tilalmakat minél biztosabban érvényre lehessen juttatni, különösen arra ügyeljenek a nép kihágásai közül a falusi bírák, hogy nem eszi-e közülük valaki a dög által elpusztult és aprójószágok húsát, mely dögöket az érvényben lévő rendelkezések értelmében el kell földelni. Ha valakit rajtaérnének, büntessék 24 pálcaütéssel és a visszaesőkre ahányszor, annyiszor osszanak ki egyhavi börtönt kenyéren és vízen. És mivel az is ismeretes mindenki előtt, hogy nemcsak a cigányok, hanem a csordások és a pásztorok is megeszik a dög húsát, tehát nekik is meg kell azt tiltani.

19. Az 1772. november 23-i jóságos királyi rendelkezés súlyos figyelmeztetés terhe alatt megtiltja az parasztoknak, hogy az eddigi nyelvüket használják, hanem csak azt, amit abban a helységben használnak, ahol laknak.

20. Nem különben el kell tőlük venni ezen jóságos királyi rendelkezés értelmében a gyermekeiket, mihelyt négyéves korukat betöltik, és nevelésre a parasztokhoz kell adni.

21. Hogy megelőzzék azokat a bajokat, melyek a futó, váltakozó, továbbá sok embernek szabados együttéléséből fakadni szoktak, egyenesen tilos egyik zsellérnek a másiknál munkálkodni, avagy cigány jobbágynak cigány szolgát tartani.

22. Csak a valódi koldusoknak van megengedve, hogy házról házra járva vagy a templom küszöbénél, a paplak bejáratánál kolduljanak.

23. Családnevüket megváltoztatni ne merészeljék, hanem változatlanul tartsák meg a felvett nevet és a gyermekek is szüleik nevét használják.

24. Fordítsanak arra is figyelmet, hogy megtiltsák nekik egyik megyéből a másikba átjárni, miáltal megszakítják a gonosz érintkezés fonalát a más hasonlókkal. Ennek elősegítésére nem lesz céltalan, ha az uradalmi tisztek és más effélék számára kötelező lesz, hogy ne engedjék őket lovaikkal vásárra menni, ne jelöljék őket bírónak, hogy külön községet alkothassanak.

25. A jóságos királyi rendelkezés szerint őket egyenkint kell szétosztani az uradalmak között, hogy ne lehessen közöttük társulás, és támasszanak minden oldalról akadályokat a köztük való veszedelmes pereskedésnek.

26. Ő szent királyi felsége annak idején rendeletileg intézkedett, hogy az ezen népből való katonákat ne szabadságolják ezredeiktől…

28. Mivel azt is javasolták, hogy a kovácsmesterséget csak azoknak legyen szabad gyakorolni, kiknek a szolgabírák járásaikba a közérdekében megengedik, a zenélést pedig a zeneszerszámok kötelező elkobzása és összetöretése mellett egyenesen tiltsák meg, ő szent királyi felsége jóságosan figyelmeztetni kívánja a járások szolgabíráit, hogy a zenélést csak azoknak engedélyezzék, kik jobbágyok vagy mesteremberek és szükséges és nem vándorló kovácsmesterséget folytatnak, útlevelet is csak ilyeneknek adjanak.

29. Hogy pedig azoknak az új parasztoknak, akik egyedül avégből vállaltak jobbágyi telket, hogy annak színe alatt ide-oda csavaroghassanak és a szomszédos helységeket bejárhassák, ez ideig űzött ezen csalárdságukat és hamisságukat megakadályozni lehessen, ő szent királyi felsége legkegyelmesebben azt akarja, hogy az így felvállalt telkeket tartoznak maguk vagy családtagjaikkal együtt megművelni, és ne merészeljenek másnak bérbe adni 24 pálcaütés és jobbágytelkük, valamint a belőle eredő összes javaik elvesztésének terhe alatt.

30. A távol lakóknak, valamint akik a szomszéd utcákban laknak, gyülekezését, lakomázását, mulatozását és a cigány nyelv használatát 24 pálcákkal szigorúan meg kell akadályozni.

31. Ne lakjanak egy csomóban, egy szobában, házaikat új mód szerint falazzák, és ahol lehet, a parasztok házai között, felhúzott falú házak építésére szorítsák őket.

17/1D

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (3. rész)

32. Ami azon javaslatokat illeti, hogy a jövőben csak azoknak engedjék meg a házasságkötést, aki saját megművelésre jobbágytelket vállal vagy belép egy céhbe, továbbá szigorúan tilos legyen a cigánynak a cigány-törzsből házasodni vagy cigányleányt cigánylegényhez adni feleségül, a jövőre nézve szigorúan tilos lesz, hogy a cigánylegény cigány törzsbeli leányt vegyen el, vagyis hogy a cigányok összeházasodni ne merészkedjenek.

33. A cigánygyermekek szétosztásán azt kell érteni, hogy úgy a fiú, mint a leánygyermekeket negyedik évüktől fogva tíz éves koruk betöltéséig a parasztok tartják az említett bér ellenében, azután pedig mint ostoros gyermekeket alkalmazzák, annyi évig szolgál, mint ahány évig tartották, minden bér nélkül ugyanazon parasztnál. Ha pedig valamelyiket alkalmasnak találnák iparosnak, tizedik éve betöltése után ennek gyakorlására alkalmazzák, a pásztorkodástól pedig egyenesen tartsák őket távol.

34. A későbbiekben úgy az uradalom tisztjeinek, mint a helyi községi bírónak szigorúan tilos lesz a cigányoknak útleveleket vagy igazolványokat kiadni, mely ténykedés különben is a vármegye tisztségviselőinek van fenntartva. Miként ezen rendelkezés 1., 5. és 10. pontja elrendeli, az uradalom tisztjei és a helység bírája csak a helységek esküdtjeivel együttesen vannak erre felhatalmazva.

35. Ő szent királyi felsége jóságosan megparancsolja, hogy nyújtsanak bővebb tájékoztatást a hegyek közt lakó cigányok számáról, koráról, neméről, továbbá arról is, hogy közülük hányat és mely kijelölt gyárban kellene alkalmazni.

36. Hogy pedig a hegyek közt élőket senki rémisztgetéssel ne zavarja, ő szent királyi felsége azt akarja, hogy a hegyek közötti és az utak melletti berkek rablóinak üldözését folytassák akkora erővel, mivel csak lehet, sőt katonai segítséggel is.

37. Az 1782. július 19-én kiadott és innen e hónap 29-én kihirdetett nyílt parancsban kinyilvánított büntetését a rablók megsegítőinek és az orgazdáknak újból hirdessék ki.

38. Arra a javaslatra, hogy a cigányok számára tengerparton vagy másutt létesítsenek új telepeket, bizonyára nem akadna elégséges hely. A jóságos királyi akarat az, hogy ezek az emberek ne éljenek egymás között és ne merjék anyanyelvüket használni, hanem válasszák el őket egymástól. Ha eltiltják őket életmódjuktól és anyanyelvük használatától, jobbágyokká és mesteremberekké formálódnak, és ezen a módon fokozatosan eltűnik a neve is ezen népnek az örökös tartományokban.

39. De ezen javaslat másik pontját meg lehetne kísérelni, melynek erejével a katonai szolgálatra alkalmas cigányokat gyalogosnak, síposnak, dobosnak átadni javasolják és ezenközben

találhatók volnának gyárakban alkalmazható nők is. Ő szent királyi felsége jóságosan azt akarja, hogy jelentsék ezek számát, korát és azt a gyárat, ahol alkalmazhatók volnának.

40. Hogy pedig az eredmény által igazolt ezen rendelkezések és a múlt években tett üdvös intézkedések ezek végrehajtására, kárba ne menjenek, a szolgabíráknak kötelességükké kell tenni, hogy az évenkénti úrbéri vizsgálatok alkalmával tegyenek tudósítást ezen folyamatról is.

41. Ő szent királyi felsége üdvösnek találta azt a javaslatot is, hogy az erődítési munkálatoknál, utak és hidak javításánál a többi néppel egyetemben őket is alkalmazzák. Közben pedig, míg másutt hasznos alkalom nyílnék, alkalmazzák őket a kostélyi gát építésénél a mások számára is fizetett bér ellenében. [A Kostély Erdélyben, a Temest a Begával összekötő csatorna zsilipjénél az időtájban létesült település. – *A fordító.*]
Ösztönözzék a más magánosok számára végzendő kézi munkára. Nem lenne haszontalan, hogy miként egyes földesurak a maguk birtokán cselekszik, ha munkájukkal arányos napszámbért fizetnének nekik készpénzben.

42. Hivatkozva a hegedülésről és lókereskedésről már megtett rendelkezésekre, még azt is hozzájuk kell tenni, hogy ha a toborzók a zenekarhoz cigányokat akarnának, vegyék fel az érintkezést a hivatalbeli személyekkel, akik majd az említett cigányokat ellátják útlevéllel.

43. Azon ötletre, hogy a cigányoktól elvett gyermekek szüleikkel könnyen össze ne találkozhassanak, nevelésre távoli vármegyébe osszák őket cserébe ide helyezett ugyanannyi gyermek ellenében azon vármegyéből. Ez meg nem valósítható az ilyen cserékhez és átszállításhoz szükséges költségek miatt. Egyébiránt, mivel már külön is elrendeltetett, hogy a cigányok vagy új parasztok nem mehetnek útlevél nélkül egyik helyről a másikra, azon felül már vannak olyan rendelkezések is, hogy a cigányokat szét kell osztani különböző falukba és elkülöníteni egymástól; ezek az óhajtott jobb rendre szoktatás és nevelés elősegítésére elégségesek lehetnének.

44. Mivel pedig azt is javasolták, hogy a földesurak mindezen pontok végrehajtásánál működjenek közre szorgalmasan, ha pedig közülük valaki végbevitelüket akadályozná, idézzék a tisztiszék elé, és büntessék a körülményekhez mérten, ő szent királyi felsége jóságosan azt akarja, hogy a cigányok megrendszabályozását célzó rendeletek végrehajtását akadályozó földesurakat neki név szerint jelentsék avégből, hogy a történtekhez alkalmazott figyelmeztetésükről rendelkezni lehessen.

45. A munkára elegendő erővel rendelkező cigányokat tereljék el a zsellérkedéstől és ösztönözzék nehezebb munkák felvételére.

46. Azokat a cigányokat pedig, akik koruknál vagy törődöttségüknél fogva a jobbágyi szolgálat felvételére nem alkalmasak, a zsellérségben kell megtűrni és egy nem cigánnyal iktatni be egy telekre, azon meggondolásból, hogy ez majd ügyel a cigány zsellértársára és annak kihágásait felelősségre vonás terhe alatt majd jelenteni fogja.

47. Minden cigány, aki tartózkodási helyéről egy másik községbe átmegy, köteles az ottani bíróhoz vagy elöljáróhoz elmenni és útlevelét annak megmutatni, magát igazolni, ellenkező esetben mint kóborlót le kell fogni és megcsapatása végett a községi fogdába vinni.

17/1E

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (4. rész)

48. Mivel kétségtelen, hogy ezen kóborló, veszélyes és az emberiség ellen mindent merészelő és mindenre kapható népség megnevelésének az alapja a zsenge kortól az anyatejjel beszívott istenfélelem, evégből úgy a zsenge gyermekeket mint a felnőtteket és az öregeket, tehát magukat a szülőket is felmenthetetlenül, minden hathatós eszközzel kényszerítsék a községi bírák úgy vasárnapokon, mint az ünnepeken az istentiszteletekre maradandó figyelmeztetéssel az illetőknél. A helységek plébánosai főképpen arra figyeljenek, hogy az említett napokon vele az isten házában megjelenjenek, ott mindenekelőtt az isten igéjét meghallgassák, gyakran kötelezze őket a hitvallás megtételére, a hitoktatáson ne csak a gyermekeket, hanem az idős apákat is, akik szabály szerint alig tartoznak valamelyik valláshoz, oktassák és vizsgáztassák, hogy ezekről a kisebb ünnepeken a nép és gyülekezet előtt a gyülekezet lelkipásztora által megvizsgálni, dorgálni és lelkesíteni lehessen őket. Miként a tapasztalat mutatja, ennek a népnek alig valami, vagy talán semmi vallása sincs, akinek valami volna a helyben uralkodó vallásból, csak látszólag követi azt. Ezért a kezdet kezdetén meg kell vizsgálni azt, hogy az idősebbek és a szülők miféle közömbös valláson volnának, hogy netalán idővel a katolikus igaz hitre vezérelhetők lennének arról, amit őseik követtek és amin maguk is tévelyegnek. Ezt magát határozzák meg, hogy majd a plébánosok, illetőleg a lelkészek átitathassák őket azon vallás alaptörvényeivel. Mivel pedig ezen népség vallásossága és erkölcsössége tekintetében a kívánatos eredmények ellenére van az egyházi adó, orvoslásul ő szent királyi felsége elrendelte, hogy a hivatalbéliek az évenkénti úrbéri vizsgálatok alkalmából mutassák ki a plébánosok, prédikátorok és pópáknak a vallás és erkölcsi oktatás körüli dolgait is.

49. Hivatkozik a jóságos királyi parancsra, melynek az egész országban való közzétételét a folyó évi január 28-án elrendeltük, miszerint az Erdélyből és Oláhországból átjönni és itt mesterségüket csapatosan felajánlani szokott cigányokat az országtól távol kell tartani.

50. Előhozták, hogy többek között azt is tanácsolták, miszerint a jelenleg az országban és csatolt részein tartózkodó összes cigányt, tekintet nélkül korára, nemére osszák szét szolgálatra a parasztok között, és szűnjön meg a lakhatás engedélyezése a bárhonnan ide jövőknek. Ezen javaslat annál kevésbé állhat meg, mivel a jóságos királyi rendelkezések megparancsolják, hogy a cigányok gyermekeit tízéves korukig a parasztoknál neveljék, utána alkalmazzák vagy mesterségre vagy szolgálatra és a mesterséget nem tanult felnőtteket szorítsák jobbágytelek felfogadására, továbbá, hogy tilos a német nyelvű tartományokból Magyarországra jövőket visszaküldeni.

51. A döghúsevésre javasolt büntetésre azt kell megjegyezni, hogy a 18. pont erről már rendelkezik.

52. Ami azon javaslatot illeti, hogy ezen haszontalan és veszedelmes cigány népséget, azon meggondolásból, hogy nem lehet a jóságos királyi előírásoknak megfelelően meg-

rendszabályozni. Néhány földesúr védnöksége alatt a vármegyében kell összességükben maguk között élni hagyni egymás társaságában a maguk erkölcsei, nyelvük és természetük szerint, ezen mindennapos együttélésből olyan tapasztalatot szereznek, hogy ha a földesurak továbbra is élni akarnak jogaikkal és földesúri hatalmukkal, letelepíthetik ezeket nem egyik vagy másik birtokukon, hanem szétszórva többeken telepítsék szét. Ennek elérésére ezen jóságos királyi rendelkezések végrehajtása folyamán a 44. pontban előírtak szándékainak meglelően kell eljárni.

53. Hogy pedig ezen módszer ezen kóbor és rendetlen emberfajta megrendszabályozása ügyében valóra válhassék, amennyiben és mivel ennek végbevitele hivatalból a járási szolgabírák kötelessége, akik a közügyekkel különben is nagyon el vannak foglalva, hogy a végrehajtásnak ne legyen akadálya, ő szent királyi felsége ebben az ügyben azt akarja, hogy az ügy érdemében kibocsátott rendelkezések végrehajtását szorosan és szigorúan a vármegyei esküdtekre kell bízni.

54. Bukovina és a Bánát elhagyott részeire való telepítésük ajánlatát azért nem lehet elfogadni, mivel ezen népség együttesen elhelyezve alig helyrehozható kihágásokat követne el.

55. Mivel félni lehet, hogy ha a gyermekeket mindig közpénzen tartják el, a szülők megszabadulva gyermekeik gondjától, henyén élnek, és vérüktől űzve elfajzott gyermekeiket szaporítanák, avégből, hogy ez a nép minél nagyobb biztatást és ösztönzést kapjon a munkához és pénzkereséshez, ő szent királyi felsége jóságosan elrendelte, hogy amíg a gyermekek napi tartásdíját a házipénztárból kell kifizetni, ezen tartás-díjnak felét vagy harmadát fizettessék meg a szülőkkel, amennyiben azt ezek módja megengedi.

56. Mérlegelve azon javaslatot, hogy azoknak a nem cigány1eányoknak, akik cigányhoz mennek férjhez, vagy cigány férfiaknak, akik nem cigányleányt vesznek feleségül, fizessenek mátkapénzül 24 forintot a házipénztárból, ámbár remélni lehetne, hogy e réven polgáriasulna e népnél a vegyes házasság, mivel a házipénztár igen meg van terhelve egyéb szükséges kifizetések teljesítésével, vissza kell utasítani a javaslatot, hivatkozással a rendelkezés 1. részére.

57. Mivel az élethossziglani kényszermunka csak súlyosabb bűncselekmények büntetésére szokásos, nem lehet helyt adni azon javaslatnak, hogy a meglett korú cigányokat és 22 éven felüli fiaikat fogják örökös munkára, hanem mivel az évenkint végezni szokott úrbéres vizsgálatok alkalmával sok elhagyott jobbágytelket találnak, betelepítésükre helyezzenek oda cigányokat olyanformán, hogy részesüljenek adókedvezményben három évig, mivel pedig a hozzáértésük is hiányzik, azonkívül sok minden szükséges a telkek megműveléséhez és a gazdálkodáshoz, hogy az ilyenfajta elhagyott telkek alkalmassá váljanak a gazdálkodásra; a beszerzendő szerszámokra és jószágokra szükséges összeget a házipénztárból kell előlegezni apránkint teljesítendő visszafizetésre, ha pedig az elhagyott telekre behelyezett új paraszt megszökne, és nem adná meg sem a földesúrnak, sem a vármegyének járókat, fogják le, szállítsák oda, honnan megszökött, és úgy a földesúrnak, mint a vármegyének szabad lesz a hátralék letisztázására és a teljesítendő robotra szorítani.

58. Mivel azt is ajánlották, hogy a cigányokat a gyárakban, vasbányákban vagy más közmunkáknál foglalkoztassák, de nem jelölték meg külön a gyárat és bányát, ahol foglalkoztatni akarnák őket, sem az emberek számát nem mutatták ki, ő szent felsége megparancsolta ezen hiányok sürgős pótlását, hozzátéve azt is, hogy nem lehet a cigányokat ilyesféle közmunkákra másként alkalmazni, mint a parasztoknak szokásos bérért.

17/1E

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (4. rész)

59. és utoljára. Mivel Bács megyének a területe cigány népségének megrendszabályozásáról ide mellékelt jelentéséből kinyilvánul, hogy ha pontosabban megvizsgálnák a királyi rendelkezések pontjait és véghezvitelükre törekednének, ezen nép kétségen felül már régen meg volna szabályozva. Mivel e körül több törvényhatóság táblázatából kiderül, hogy az egyes helyeken a cigányok még zenélnek és vándor kovácsmesterséget folytatnak, máshol elütően ruházkodnak, megint máshol dög-húst esznek, ő szent királyi felsége kegyesen megparancsolja: a jóságos királyi rendelkezések végrehajtását meg sem kísérelvén, hanyagságot követtek el, miért is a mai naptól számított fél éven belül felelősségre vonás terhe alatt teljesíteni kell a jóságos előírottakat, mivel az összes királyi elvi rendelkezések, miket a cigányok megrendszabályozására eddig tettek, csupán azt az egyetlen alapelvet tartalmazzák, hogy ezen kóbor népet házban való lakásra, jobbágyi vagy valami más, megállapodott életmódra kell vezetni, evégből el kell téríteni a henye élettől, minden tolvajlás és rablás okozójától, ő szent királyi felsége elrendeli jóságosan, hogy azokat az úgynevezett új parasztokat, kik a jobbágyi élet felvételével és a paraszti élet valóságos folytatásával magukat az elmaradottak számából és állapotából kivették, nem érintik az előbb említett szabályozó intézkedések, sőt nem is szabad őket az előbbi állapotukra emlékeztető új paraszt néven nevezni. Ezen legkegyelmesebb királyi rendelkezéseket fent címzett uraságotoknak további hatáskörébe adja ezen királyi helytartótanács, hogy gondoskodjanak ezen királyi rendelkezéseket minél gyorsabban teljesíteni, az elrendelnivalókat minél gyorsabban rendeljék el és a vármegyét kötelező félévi jelentéseket haladéktalanul küldjék fel. Emellett pedig megfigyeltük, hogy a legjobb és legegységesebb rendelkezéseket illetőleg a jelentések beküldésében ténylegesen késedelmeskednek. Azért fent tisztelt uraságotokkal komolyan és szigorúan tudatjuk, hogy súlyos felelősségre vonás terhe alatt valamennyien ügyeljenek mindenre, és a végrehajtásról időről időre jelentésüket ide megtenni el ne mulasszák.

Fordította Heiczinger János

HBML. IV. A. 502/b., 229. (1773.) 14–198.

Legszentebb császári és királyi apostoli fenség magyar királyi hely tartótanácsának nevében a hajdú városok kapitányának és többi hivatalnokának hivatalból tudatandó: …

Először: ha még eddig valahol a kebelükben a cigányok bármilyen sátrai vagy földalatti kunyhói találhatók, ezeket a hajdúk bírái kötelesek azonnal, ellenszegülés esetén a legsúlyosabb büntetés alatt leromboltatni. Azok a cigány családok pedig, akik viszont úgy határoznak, hogy maradnak, és legkésőbb három hónap alatt nem gondoskodnak állandó lakásukról, mint kóborlók tartassanak nyilván és megbüntessenek.

Másodszor: A cigányok öltözetüket azon hely lakosainak öltözékéhez formálják, ahol laknak, ne merjenek gyermekeik meztelen testtel előjönni, és az asszonyok se merjék magukat vászonba tekerni, hogyha pedig ezzel rendelkezéssel szembeszállnának, miután ismételten tudtukra adták, ahányszor az megállapítható, a kerület szokása szerint annyiszor büntessenek irgalmatlanul tetszés szerinti súlyosabb testi büntetéssel.

Harmadszor: Eltörölve és megszüntetve a vajdákat, az összes cigány a helyek bírái alá tartozzon, a bírók pedig a többi kicsapongások tekintetében kötelesek arra nevezetesen vigyázni, hogy közülük senki döglött állatok húsát, és marhákat (amelyeknek hulláját az eddig kiadott rendelkezések szerint kötelesek elföldelni), és ha bárki ilyen húsok tiltott evésén rajtakapatna, az minden bocsánat nélkül fel menthetetlenül hasonlóan tetszés szerinti súlyosabb büntetéssel büntettessék: aki pedig e kiállt büntetés után, az előbb említett tiltás után a tiltott evést folytatná, annyiszor vesse börtönbe a hivatal, ahányszor elkövette, és ott egy teljes hónapig kenyéren és vízen éhezzen, a hónap elteltével pedig a személy képességének megfelelően pálca, illetve korbácsbüntetés szabassék ki, és miután megkapta, bocsátassék el.
Negyedszer: Nem szabad a cigányoknak lovat őrizni, ha pedig lovat találnak náluk, azokat árverésen a többet ígérőnek adják, a pénzt pedig (a bejelentő harmadrészét kivéve) a tulajdonosoknak visszaadassék.
Ötödször: Egészen bizonyos, a cigányok azon szín alatt, hogy kovács mesterséget űznek, és zenét húznak, az élet nagyobb részét eltékozolják, és ezen cím alatt ide-oda szoktak kóborolni, ezt csupán azok, akik a patkoló kovács és a szükséges szerszámokat beszerezték, és ebben a mesterségben járatosak, a helyek sorában házuk van, ezen mesterség gyakorlásában pedig a népnek hasznosan szolgálnak, eközben házaikba nem engedjék be a szemetet, szólíttassanak valóban munkára, ugyanígy hasonló módon azok is, akik eddig a zenét húzták, megtartassanak.
Hatodszor: A cigányok gyermekei, akik nevelésétől a legtöbb függ, gazdáknál szétszórva helyeztessenek el, sőt evégből attól kezdve, hogy egy napi paraszti munka elvégzésére alkalmassá válnának, 3 krajcárt fizessenek, ahol' pedig nagyobb számban adatnának ilyen gyermekek, azt legott jelentsék, hogy ellátásukról többek összegyűjtése által alkalmas rendelkezéseket szolgáltassanak. Végül a helyek papjainál az ebben végzett rendelkezések útja az, hogy ők mind a cigányokat, mind azok gyermekeit az igaz hit alapjaiban szorgalmasan oktassák, és őket az elemi iskolák látogatására azokban ingyen való tanítására ösztönözzék. Ezért a kézműves cigányok társaságai köteleztetnek gyermekeket felvenni a mesterségre, Kapitány úr és a hajdúvárosok hivatala úgy vezessék az ügyet, hogy az olyan gyermekek, akik már valóban képesek munka végzésére, a kézműves munkák elsajátítására inkább alkalmasnak látszanak, mesteremberekneknek adassanak, akik kötelesek őket felfogadni.
Hetedszer: Ezen nemzetség emlékezetének kiirtására ezen Cigányokat szigorúan valamint súlyos büntetéssel büntessék, hogy mostantól kezdve ez-után a saját nyelvüket ne használják, hanem azt, amely azokon a helyeken, ahol élnek, használatban van, azzal éljenek, a rajtakapottakat pedig tetszés szerinti büntetéssel sújtsák.
Nyolcadszor: Mivel a nap elrendelt általános összeírásban valamint a következő adó kivetésénél, arra is figyelmeztetnek az emberek, következetesen mind a jobbágyok, mind a zsellérek és a ház nélküli zsellérek a már végrehajtott és a jövőben végrehajtandó adókivetésnél, hogy nem kevésbé. az adó, mint a házi pénztárhoz tartozónak alátartozza, az úrbéri tabellákban belevétessenek, és úrbérileg kezeljék, és ahol őket összeírták, az összeírásban valósan egybehangozzék, és az úrbéri táblázatokban ezek az emberek az előző évek új lakói néven jegyeztessenek fel. Mindezek azok, amelyek az említett cigányok biztosabb megrendszabályozásának érdekében először sorban a kapitánynak, és a hajdú városok állandó hivatalának végül és legutoljára ezen meggondolással a jelenlegiek által közöl a irályi helytartótanács, hogy mindezen kötelező végrehajtását számon kérni és a legszentebb magasságos őfelsége kibocsátott kegyes császári királyi akaratát, hogy valóban közvetlenül a közös haszon érdekében tölthesse be, érvényesítse.

A magyar királyi helytartó tanácsból, Pozsony, 1773. febr. 22. Beöthy Imre
Fordította Dr. Papp Zoltánné, Debrecen, a Déri Múzeum munkatársa

17/2

Az MSZMP Politikai Bizottságának határozata

A cigánylakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról
(1961. június 20.)

1. Hazánkban mintegy 200 ezer cigány él az egész ország területén szétszórtan. Életmódjuk és a társadalomba való beilleszkedésük szerint három csoportot alkotnak:
aj A beilleszkedett cigányok elérték a lakosság átlagos gazdasági és kulturális színvonalát, felhagytak a cigány életformával, jobbára szétszórtan élnek. Ide tartozik a cigánylakosságnak kb. 30%-a.
bJ A beilleszkedésben levő cigányok [további 30%] külön telepeken, a falu vagy város határában, putrikban élnek, többnyire csak alkalmi munkát végeznek; kulturális színvonaluk igen alacsony.
cJ A be nem illeszkedett [félig letelepedett és vándor] cigányok jelentős többsége egyáltalán nincs munkaviszonyban, kerüli a tisztességes munkát, máról holnapra él, ill. a társadalom terhére élősködik. Lakóhelyüket gyakran változtatják, a legalacsonyabb kulturális színvonalon élnek; túlnyomó többségük írástudatlan. – Ebbe a csoportba tartozik a cigány lakosság mintegy 40%-a. [Egyes megyékben, pl. Bács-Kiskun és Zala-megyében 60-70%-a.]
2. A kapitalista társadalomban a cigányokat kiközösítették, kölcsönös bizalmatlanság és az előítéletek mély szakadéka keletkezett a cigányok és a nem cigány lakosság között. Hazánk felszabadulásával a cigányok a társadalom teljes jogú tagjai lettek, s a kedvező fejlődési feltételek pozitív hatással voltak a cigánylakosság leghaladottabb elemeire. Ezek száma azonban még igen kicsi, és csak lassan növekszik. Többségük még máig sem tudott megszabadulni a múlt terhes örökségétől. Jogszabályaink ugyan nem tartalmaznak olyan rendelkezést, amely a cigány lakosság hátrányos megkülönböztetésére alapot adhatna, mégis különösen falun – még mindig előítéletek falába ütköznek, s helyenként sok önkényeskedésnek vannak kitéve. A közhiedelem pl. azt tartja, hogy a cigányok többsége bűnöző, holott a bűnügyi statisztika tanúsága szerint csak alig valamivel nagyobb közöttük a bűnözők aránya, mint a nem cigány állampolgárok között. Az emberek nagy része ma még szinte babonás idegenkedést érez a cigányokkal szemben. Sok szülő tiltakozik, ha gyermeke mellé cigánygyermeket ültetnek az iskolában.
A cigánylakosság helyzetének alakulásában a munkának és a letelepedésnek meghatározó szerepe van. E két előfeltétel megteremtése azonban ma még igen sok akadályba ütközik. A munkaképes cigánylakosságnak jelenleg kb. 33%-a van állandó, 32%-a alkalmi jellegű munkaviszonyban, 35%-a pedig egyáltalán nem dolgozik. Többségüknek nincs szakképzettsége. A fiatalok nagy része csak két-három osztályt végzett, sok esetben még ennyit sem – így nincs lehetőségük szakma tanulására. A vállalatok és a szövetkezetek többsége elzárkózik felvételük elől, még akkor is, ha munkaerőhiánnyal küzd. A tervteljesítésre és arra hivatkoznak, hogy a többi dolgozó elutasítja a cigányokkal való együttes munkát. Előfordul, hogy egyes vállalatoknál, szövetkezeteknél a munka elosztása és bérezése, valamint más jogok gyakorlása terén is hátrányos megkülönböztetésben részesülnek.
A cigánytelepek száma 2100. Ezek rendszerint egészségtelen, ősztől tavaszig szinte megközelíthetetlen területen [erdők, mocsarak mentén] vannak, s lakóik emberi lakásra alkalmatlan építményekben, helyenként földbe vájt kunyhókban élnek. A cigány telepek kommunális ellátottsága rendkívül alacsony szintű, egészségügyi viszonyaik ijesztőek. A hiányos és rossz vízellátás, árnyékszékek hiánya s az elhanyagolt környezet különféle fertőző betegségek melegágya. Egyre több azoknak a cigányoknak a száma, akik emberibb

életkörülmények, jobb viszonyok után vágyódnak, azonban – különösen vidéken – még gyakori a lakosság idegenkedése, sőt kifejezett tiltakozása a cigányoknak a község belső területére való költözése ellen.
Nagyon nehezíti a beilleszkedést a kulturális elmaradottság is. Az írástudatlanok száma mintegy 60 ezerre tehető. A most folyó tanévben kb. 6 ezer cigánygyermek maradt távol az iskolától. A beiratkozott gyermekek közül csak mintegy 13% jutott el az általános iskola felső tagozatába. Igen nagy a túlkoros cigánytanulók száma, a hiányzási átlag magas, tanulmányi eredményük rendkívül alacsony. A szülők általában nem fordítanak gondot a gyermekek tanulására, otthonukban pedig a tanulás elemi feltételei is hiányoznak. Ez annál is súlyosabb, mivel a fő figyelmet éppen a cigányfiatalok nevelésére kell fordítani, őket kell mielőbb kivonni a cigány életmódból. A fiatalok könnyebben megértik társadalmunk lényegét és helyzetük megváltoztatásának szükségességét.
3. A probléma megoldása iránt a társadalmi érdeklődés növekszik. Az utóbbi években a tanácsi végrehajtó bizottságok tanulmányozták és megtárgyalták a területükön élő cigánylakosság helyzetét, foglalkoztak átnevelésük lehetőségeivel, terveket készítettek, amelyek számos konstruktív javaslatot és intézkedést tartalmaznak. Ugyanakkor – esetenként – helytelen, erőszakos intézkedések is előfordulnak. [Például Veszprém megyében.]
A cigánykérdés megoldásával kapcsolatban még számos helytelen nézet érvényesül. Sokan nemzetiségi kérdésként fogják fel, és javasolják a „cigány nyelv" fejlesztését, cigány nyelvű iskolák, kollégiumok, cigány termelőszövetkezetek stb. létesítését. Ezek a nézetek nemcsak tévesek, de károsak is, mivel konzerválják a cigányok különállását, és lassítják a társadalomba való beilleszkedésüket.
A Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége – bár ért el bizonyos eredményeket azzal, hogy segített a tanácsok és egyes társadalmi szervek figyelmét a problémákra irányítani – nem alkalmas arra, hogy a cigánylakosság átnevelésében jelentős szerepet töltsön be.

II A Politikai Bizottság a jelentést tudomásul vette, és az alábbi határozatot hozta:
1. A Politikai Bizottság megállapítja, hogy a cigánylakosság elkülönülésének megszüntetése és beilleszkedése társadalmunkba – már csak e réteg nagy száma és súlyos elmaradottsága miatt is – fontos társadalmi ügy. E folyamat meggyorsításához megvannak a feltételek, azonban ez a feladat ma még a párt-, az állami és az érdekelt társadalmi szervek munkájában nem kapja meg a szükséges figyelmet. A cigánylakosság felé irányuló politikánkban abból az elvből kell kiindulni, hogy bizonyos néprajzi sajátossága ellenére sem alkot nemzetiségi csoportot. Problémáik megoldásánál sajátos társadalmi helyzetüket kell figyelembe venni, és biztosítani kell számukra a teljes állampolgári jogok és kötelességek érvényesülését, az ezek gyakorlásához szükséges politikai, gazdasági és kulturális feltételek megteremtését. Fokozatosan el kell érni, hogy a cigányok a lakosság többi részétől nem elkülönítetten, állandó lakóhelyeken településenek, állandó munkához jussanak, egészségügyi körülményeik javuljanak és emelkedjék kulturális színvonaluk.
Fel kell venni a harcot a lakosság körében még ma is élő helytelen nézetek ellen, amelyek megnehezítik a cigányok beilleszkedését, társadalmi, gazdasági és kulturális felemelkedését.
Intenzív felvilágosító munkát kell folytatni mind a cigányok, mind a lakosság más rétegei között. Ebben, valamint a cigányok politikai és kulturális nevelésében a Hazafias Népfront mellett vegyen részt a Magyar Nők Országos Tanácsa, a Vöröskereszt, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, valamint a sajtó, Rádió, Televízió is.

(A PB határozat titkos részében feloszlatta a magyarországi cigányok kulturális szövetségét.)

17/3

Közelkép a láposi cigányokról

1850–2004

Lápos Borsod megye, azon belül is a Felső-Bódva vidékének egyik jellegzetes, közel 600 lelkes aprófaluja, ahol a cigány lakosság aránya mára meghaladta a 80 százalékot.[1] Az 1971-es, az ezer lakosnál kisebb falvakat „kihalásra szánó" településpolitika megtette a maga hatását ezen a helyen is. A körzetesítéssel szinte az összes mozgatható intézményt elvitték a faluból: az általános iskola első két osztályán, az óvodán meg a templomon kívül mára csak egy postahivatal, két kisbolt meg a kocsma maradt.

Mindezen felül itt működik a megyei önkormányzat (korábban tanács) által fenntartott kisegítő és speciális iskola (továbbiakban: Intézet), 120 kiskorú gyereknek adva otthont. Az Intézet 30 kilométeres körzetben a környék legnagyobb – és szinte egyetlen – legális munkaadója. A láposi aktív korú nem cigány lakosság 95 százaléka itt dolgozik. Mégis, a falubelieknek erős fenntartásai vannak az intézménnyel szemben. Elsősorban azért, mert a láposi szegény cigányok közül többen az itt nevelkedő fiatalokkal állnak, illetve házasodnak össze.[2]

Bár Lápos egy falu, mégis két külön világot rejt magában. Két, egymástól szinte teljesen elkülönülő csoport él itt egymás mellett, a legminimálisabb interakciót fenntartva. Az egyik csoportot a parasztok alkotják, akiknek 80 százaléka nyugdíjas. Bár jövedelmi helyzetük alapján nem látszanak sokkal magasabb státusúaknak a cigányoknál, ők is éppen csak a szegénységi küszöb felett vannak, lakáskörülményeik összehasonlíthatatlanul jobbak azokénál. A másik, élesen elkülönülő csoport a cigányoké, vagy ahogy a helybéliek mondják: a „putrisoké", akik fenn laknak a dombon, a cigánysoron, a faluról szinte leválasztva, a parasztok és az erre vetődő turisták szeme elől elzárva.

Aki felmegy a dombra, mintha másik világba csöppenne. A „putrisok" – mintegy 20 család, összesen 110 ember – olyan, háznak nem nevezhető kunyhókban laknak, amiket már a „cigányszegénység" felszámolására hivatott 1961-es párthatározat is lebontásra ítélt. Akkor itt is sok viskót lebontottak, lakóikat beköltöztették a faluba, persze megint csak olyan helyre, ahol nemigen vannak a parasztok szeme előtt. Ezzel újabb cigánysort kreáltak, amit ma mindenki csak „Cs-sornak" nevez a cigányok részére épült csökkentett értékű lakások után, hivatalos neve pedig Új sor.

A telep azóta újratermelődött. A fiatalok korán megházasodnak, munkalehetőségük, így keresetük nincs, nem marad más választásuk, minthogy beköltöznek a szülőkhöz. Mikor aztán szaporodik a család, nem férnek el, újabb viskót eszkábálnak maguknak, a szülői házhoz toldva. Hely van, építési engedély ide a dombra nem szükséges. A polgármester e jelenségre csak annyit mond: „Az biztos, hogy ebben a faluban senki nem lesz hajléktalan."

A putrikban egy-egy 15 négyzetméteres helyiségben gyakran nyolctagú családok laknak, egy ágyon négyen osztozva. Néhányan már a villanyszámlát sem tudják fizetni, nem marad más választásuk, minthogy az ősz beálltával, a nappalok rövidülésével egyre korábban fektetik le a gyerekeket. „Mit tudok csinálni? Bedőlünk az ágyba négy óra felé, így a gyertya is kitart egy hónapig" – mondja a régi bányaépületben lakó 40 éves asszony, akinek öt gyereke közül az egyiket két évvel ezelőtt elvitték állami gondozásba. Az asszonynak azóta egyetlen reménye, hogy az önkormányzat elkezdi építeni végre a beígért „szocpolos" (a gyerekek után járó szociálpolitikai kedvezménnyel épülő) lakásokat, és oda már kiadják az intézetből a gyerekét. …

A hatvanas évek vége felé a Láposhoz hasonló aprófalvakat sújtó településpolitika mellékkövetkezményeként itt is megkezdődött a szelektív elvándorlás, amelynek az itt maradt

cigányokra nézve talán legkárosabb velejárója az volt, hogy nemcsak a jobb módú parasztok költöztek el, de velük együtt a szegénysorból kiemelkedett, magasabb státusú cigány családok is. Így a láposi roma társadalom elveszítette a közép-, illetve a felső rétegeit. (A szelektív elvándorlás, illetve a helyi népesség kicserélődésének elsősorban is a borsodi és a baranyai kistelepüléseket érintő folyamatát a szakirodalom már kimerítően tárgyalta és szemléletesen leírta. L. Havas, 1999; Kemény–Janky, 2004; Ladányi–Szelényi, 1998.)…

(*Forrás:* Durst Judit: „Az biztos, hogy ebben a faluban senki nem lesz hajléktalan”. *A lakáshelyzet változása a láposi cigányoknál [1850–2004];* http://beszelo.c3.hu/04/11/09durst.htm)

Feladat

Készítsetek egy olyan rendhagyó diagramot, amelyen a romák helyzetének változásait nem csupán adatokra, százalékos kimutatásokra alapozzátok! Az adatok mellett vegyétek figyelembe az emberi, érzelmi tényezőket is, és próbáljátok meg bemutatni ezeket az ábrátokon!

SZKA211_18

Áldokumentumok, hatáskeltés, manipuláció

18/1

Tudatalatti üzenetek

Szemelvény

A hatvanas évek Amerikájában James Vicary komoly vitákat kavart kísérletsorozatával, amelyben gyanútlan mozilátogatókat vett rá, hogy pattogatott kukoricát meg kólát vegyenek. A módszer meglehetősen egyszerű volt. Egy moziteremben felállított vetítővel ötmásodpercenként olyan 1/3000 másodperces feliratokat vetített a filmbe, mint: „Igyál Coca Colát!", meg: „Éhes vagy? Vegyél pattogatott kukoricát!" S bár az 1/3000 másodperces idő sokkal kevesebb, mint ami a tudatos feldolgozáshoz kell, a büfében 18,1 százalékkal megnőtt a kólaeladás, a pattogatott kukoricát meg vitték, mint a cukrot.

Aztán amikor megismételték a kísérletet, és nem ment, megkérdezték újra, hogy lehet ez. Nagyjából azt mondta: úgy, hogy hazudott.

A szellem azonban már kiszabadult a palackból. Akkora volt a felzúdulás, hogy a fél világ törvényben tiltotta be a tudatalatti reklámot. Aki például Amerikában ilyen klipet enged a csatornájára, könnyen elveszítheti műsorszórási engedélyét. Eközben természetesen senki nem engedett ilyet, mert senki se kérte, hiszen a dolog nem működött – hiába tűntek fel Vicary újabb és újabb követői.

A kutatói ösztöndíjakért valamivel foglalkozni is kell, így az egyre-másra ismételt kísérletek végül eredményt hoztak. A New Scientist közlése alapján, egy kutatás összeállítói arra kérték kísérleti alanyaikat, hogy hajtsanak végre egy értelmetlen feladatot: számolják meg a nagy B-k között fel-felvillanó kis b betűket. Eközben néhol felvillantottak egy-egy üzenetet, 23 milliszekundum erejéig, ami bőven kívül van a tudatosan felfogható tartományon. A felvillanó üzenet Lipton Ice volt, a kontrollcsoport pedig a Nipeic Tol feliratot szemlélhette. Ezek után egy másik kísérletben megkérdezték a résztvevőket, hogy melyik márkát választanák. A Lipton Ice-t vagy a Spa Roodot (egy, a megkérdezettek körében a Lipton Ice-éval azonos ismertségű ásványvizet). Másik kérdésük az volt, hogy mennyire szomjasak, amit egy skálán kellett értékelniük. Az eredmény a vizsgálati csoportban: minél szomjasabb valaki, annál valószínűbb, hogy a Liptont választja. A Nipeic Tollal „befolyásolt" kontrollcsoport eközben nagyjából azonos arányban választotta a két italt, függetlenül a szomjúságtól. (Journal of Experimental Social Psychology; DOI: 10. 1016/j.jesp.2005.12.2005)

Aztán a kísérletet megismételték. A résztvevők sós édességet majszoltak el a kísérlet előtt, majd ugyanezen a soron mentek végig. Az eredmény még hatásosabb: a szomjas csoport 80 százaléka választotta a Liptont, szemben a kontrollcsoport 20 százalékos eredményével.

Vagyis úgy látszik, hogy hat ránk a tudatalatti reklám, amennyiben releváns adatokat tartalmaz a felvillanó üzenet. Igaz, nem vesz rá semmire akaratunkon kívül, de preferenciáinkat befolyásolhatja, amennyiben döntés előtt álltunk. A kísérletsorozat folytatásában arra próbálnak rájönni, hogy milyen hosszan hat a döntéseinkre a tudatalatti reklám.

(*Forrás*: http://www.urbanlegends.hu/2006/09/18/tudatalatti-uzenetek-a-moziban/)

18/2

Hoaxgyűjtemény

Szemelvények

Az alábbi szövegek e-mailben terjedtek a közelmúltban. Az a közös bennük, hogy sokan hitelt adtak (vagy adnak) nekik, pedig a mindegyik cáfolható.

***A)* Küldd el 10 embernek**

```
>
>EGYEDÜL OLVASD EL... KÜLÖNÖSEN AZ UTOLSÓ RÉSZT

> 1. ESET:
>  Kelly Sedey kívánsága az volt, hogy David Marsden, aki három éve  volt
a
> barátja, kérje meg a kezét. Aztán, amikor egyszer együtt vacsoráztak,
David
> megkérte a kezét! Ő elfogadta, de ezután el kellett
> mennie, mert  20 perc múlva egy megbeszélése kezdődött. Amikor beért
az irodájába,
> e-mail-eket talált a számítógépén. Megnézte, a szokásos dolgok voltak
a
> barátaitól, de aztán észrevett egyet, amilyet még sohasem kapott. Ez a
levél
> volt. Egyszerűen elolvasás nélkül törölte. NAGY HIBA VOLT!
> Ugyanaznap este a rendőrség telefonált. DAVID-ről volt szó! Elütötte
egy
> targonca. Nem élte túl.


> 2. ESET:
> Vegyük Katie Robbenson esetét. Megkapta ezt a levelet, és mivel hitt
benne, továbbküldte néhány barátjának, de nem volt elég e-mail címe, hogy
10 helyre
> elküldje. Három nappal később, Katie egy álarcosbálra ment. Az éjsza-
ka
> folyamán, amikor az autójához ment, hogy hazainduljon, egy részegau-
tós
> elütötte.

> 3. ESET:
> Richard S. Willis elolvasta ezt a levelet, és 5 percen belül tovább
küldte.
> Nem egészen 4 órával később, amikor új munkahelyére, egy igen nagy
céghez
> ment interjúra, az utcán összefutott Cynthia Bell-lel, aki titkos sze-
relme
> volt. Cynthia odament hozzá, és elmondta neki, hogy szenvedélyesen
szereti.
```

> Három nappal később megkérte a kezét és összeházasodtak. Cynthia és Richard
> még most is házasok, három gyermekükkel boldogabbak nem is lehetnének!
> Íme a levél:
> A szomszéd utcában van egy barátom, ebben a nagy és végtelen városban, de a
> napok múlnak, és a hetek szaladnak, és mielőtt észrevenném, eltelik egy év.
> És soha nem látom régi barátom arcát, mert az élet egy gyors és rettenetes
> versenyfutás, ő tudja, hogy most is éppúgy kedvelem, mint akkoriban, amikor
> még becsengettem hozzá.
> És ő hozzám. Akkor fiatalabbak voltunk, most pedig elfoglalt, fáradt férfi.
> Belefáradva az ostoba játékba, abba, hogy nevet szerezzünk magunknak.
> „Holnap" mondom, „felhívom Jimet". Csak azért, hogy tudja, gondolok még rá."
> De eljön és elmegy a holnap, és a távolság köztünk csak egyre nő. A szomszéd
> utcában! - mégis mérföldekre. Táviratot kaptam, „Jim ma meghalt."És ez az,
> amit végül kapunk és megérdemlünk. Egy eltűnt barát a szomszéd utcában.
> Mindig azt mondd, amire gondolsz.
> Ha szeretsz valakit, mondd meg neki.
> Ne félj kifejezni önmagad.
> Nyújtsd ki a kezed, és mondd meg a másiknak, hogy mit jelent a számodra.
> Mert mire eldöntöd, hogy melyik a megfelelő időpont, már túl késő lehet.
> Ragadd meg a napot. Soha ne sajnálkozz. És ami a legfontosabb, maradj közel
> barátaidhoz és családodhoz, mert ők segítettek abban, hogy azzá légy, ami ma
> vagy.
> Ezt a levelet elolvasás után 3 órán belül küldd el 10 különböző embernek. Ha
> így teszel, hihetetlenül nagy szerencséd lesz a szerelemben. Az,akihez a
> legjobban vonzódsz, hamarosan viszonozza érzelmeidet. Ha nem így teszel, a
> balszerencse feléd fordítja ocsmány fejét. EZ NEM TRÉFA! Elolvastad a
> figyelmeztetéseket, olvastad a három esetet, tudod a következményeket.
> Tovább KELL küldened ezt a levelet, másképp félelmetes szerencsétlenséggel
> kell szembenézned.
> MEGJEGYZÉS* Minél több embernek küldöd el ezt a levelet, annál nagyobb
> szerencse fog érni.
>

(*Forrás*: http://lifeforce.hu/w/Hoax/EGYED%C3%9CL_OLVASD_EL)

***B)* Nincs szíved, ha nem küldöd tovább?**

Ezzel az e-mail-lel támogathatod 35Ft-tal a
Rákos Gyermekek Alapítványt, ami most egy gépre gyűjt,
amivel sokkal könnyebb a rákot gyógyítani és nem olyan
fájdalmas.
Ha van szíved, küldd tovább legalább 3 embernek!
Köszönjük!!!
Bocsi, ha valakit zavar, de szerintem ilyen
helyekre is el kell, hogy jusson.

Ki kell ábrándítanunk minden jó szándékú embert, aki azt hiszi, hogy egy e-mail továbbításával pénzt utalhat bárkinek.
Az egyik legtipikusabb őshoax, ami számtalan változatban köröz a hálón, kihasználva a küldők jó szándékát és együttérzését.
A körülbelül egy éve terjedő, a Rákos Gyermekek Alapítvány gépére gyűjtő változatot most különösen sokan továbbítják, annak ellenére, hogy a Rákos Gyermekek Alapítvány nem is létezik.
Felhívtuk a levélben szereplő szervezethez hasonló nevű Gyermekrák Alapítványt, ahol elmondták, ismerik a levelet, mert sokan érdeklődnek náluk az e-mailes támogatás lehetőségéről. Honlapjukon közleményt jelentettek meg a szaporodó megkeresések miatt: „Sajnos egyre több megkeresést kaptunk a napokban, hogy szélhámosok visszaélnek a Gyermekrák Alapítvány nevével, mit sem törődve azzal, hogy ezen tevékenységükkel esetleg megrendíthetik a bizalmat egy olyan alapítványban, amely megkérdőjelezhetetlenül felelősségteljes feladatot lát el ebben az országban. Alapítványunk semmiféle SMS, e-mailes körlevelet, telefonos megkeresést soha nem indított el, munkatársaink soha, semmikor – az Alapítvány fennállása óta – nem csengettek be lakásokba, hogy így gyűjtsenek adományt. A közeljövőben sem áll szándékunkban ilyen irányú tevékenységeket folytatni."
A „küldje tovább a levelet, és gazdagítja a szegény szenvedőt" hoax 1997-ben jelent meg először a hétéves, „rendkívül ritka" rákbetegségben szenvedő Jessica Mydek nevében. Az ősváltozatban az orvosok szerint Jessicának már csak hat hónap van hátra, utolsó kívánságként egy levélláncot indít, amellyel az amerikai rákellenes társaság (American Cancer Society) számára gyűjt. A szöveg szerint minden – az acs@aol.com címre – továbbított levél három centtel gazdagítja a rákkutató társaságot, ezért arra kéri a felhasználókat, hogy minél több ismerősnek juttassák tovább az információt.
Aki valóban támogatni szeretné a rákos gyerekeket, ahelyett, hogy e-maileket továbbítana, kattintson a *Gyermekrák Alapítvány*, a *Remény a Leukémiás Gyermekekért Alapítvány* vagy az *Együtt a Daganatos Gyermekekért Alapítvány* honlapjára, és ott keresse a támogatási lehetőségeket.

Forrás: http://index.hu/tech/hoax/2005/12/21/nincs_szived_ha_nem_kuldod_tovabb/

***C)* Veszélyes sugárzás**

Ezt most kaptam egy ismerősömtől, aki a hírzárlat miatt kérte, hogy töröljem az adatait.

Sziasztok!
Szedjetek jódtablettát, mert állítólag az elmúlt hét közepén magasabb fokú sugárzást mértek, mint 1986-ban. Egy ismerősöm, akinek kapcsolatai vannak egy meghatározó katonai alakulatnál, csütörtökön figyelmeztetett, hogy újra sugárzást észleltek a csernobili atomerőműnél. Csütörtökön bemondtuk a rádióban, azóta lehozta a Hír Tv is, a román tévé pedig cáfolta. Teljes hírzárlatot rendeltek el, a BBC és a CNN is hallgat róla, de azóta a kórházak és a katonai alakulatok megkapták a faxot arról, hogy nagyfokú sugárzásnak vagyunk kitéve. A főnököm ma már nem engedte, hogy bemondjuk a rádióban – a hírzárlat miatt. Keveset tartózkodjatok a napon/esőben, és szedjetek Jódtablettát. Fontos, és akkor sem árt, ha csak kacsa a hír. Ja, és a holnapi Krónikában állítólag lesz vmi erről.

Ez a levél rosszindulatú SPAM (hoax). Az elmúlt napokban többször eljutott hozzám, és úgy látom, egyre terjed.
Nagyon jellemző, hogy nincs aláírva, és olyan homályos utalásokat tartalmaz, amiknek nincsen értelme. Tipikus hazugságok a levélben:
– „Csütörtökön bemondtuk a rádióban" – Milyen rádióban? A sajtófigyelésben egyetlen ilyen rádióhírt sem találtunk.
– „azóta lehozta a Hír Tv is" – a Hír TV sajtófigyelésében sem látni ilyen hírt. Én ott voltam a Hír TV-ben a csernobili tanulmányutunkkal kapcsolatban egy interjún, 2005. június 13-án, de erről nem kérdeztek. Ha bemondtak volna ilyen hírt, nyilván megkérdeztek volna róla a riportban.

– „Teljes hírzárlatot rendeltek el, a BBC és a CNN is hallgat róla" – ez is nyilván képtelen hazugság. Ugyan mivel lehetne rávenni a BBC-t vagy a CNN-t, hogy Csernobil ügyében hallgasson? Ennél kisebb, szenzációgyanús ügyről is azonnal beszámolnak a médiumok.
[…]
– „Keveset tartózkodjatok a napon/esőben, és szedjetek jódtablettát. Fontos, és akkor sem árt, ha csak kacsa a hír." – Ez a legveszélyesebb része ennek a hazug levélnek. A jódtabletta bizonyos embereknél nagyon heves pajzsmirigy reakciót válthat ki, ami szélsőséges helyzetben súlyos egészségkárosodáshoz vezethet. Aki indokolatlanul jódtabletta bevételre buzdít nagy tömegeket, bűncselekményt követ el…

Dr. Aszódi Attila,
igazgató,
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Nukleáris Technikai Intézet

(*Forrás*: http://nukinfo.reak.bme.hu/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=950&mode=thread&order=0&thold=0)

SZKA211_19

A marokvilág hiányzó etikettje

19/1

SMS-szótár

Csoportos feladatlap

A saját mobiltelefonjaitokban szereplő üzenetek és tapasztalatitok alapján készítsetek egy minél több tételből álló olyan szótárt, amely az SMS-esekben alkalmazott rövidítéseket, speciális kifejezéseket, illetve ezek feloldásait tartalmazza.

Például: :) = örülök

Jel, rövidítés	Jelentés

19/2

Hogy ítélitek meg? Mit tennétek? Mit írnátok?

Csoportos feladatlap

1. Próbáljátok meg beleélni magatokat a következő helyzetekbe, és mondjátok el, hogy milyen gondolataitok születtek?

- A diákok rögzítik a tanár magyarázatát, hogy bizonyítsák, nem szokott készülni az óráira.
- A lányok a WC-ben félmeztelenül fényképezik egymást, és heccből elküldik a képeket felsőbb éves fiúknak.
- Nagy bánatod van, és szeretnéd rögtön megosztani a barátnőddel.
- A telefon csörgése mindig félbeszakítja a beszélgetéseteket.
- A magyar órákon a telefonokat kikapcsolva a tanári asztalra kell tenni.
- A diákok az órai magyarázat közben SMS-eznek a pad alatt.
- Szünetekben minden második diák telefonon beszél valakivel.
- A szülők titokban megnézik a kamasz gyerekek SMS-eit.
- A barátod megkér, hogy magyarázd el neki a kémia leckét, de közben percenként telefonál és SMS-ezik.
- Az iskolában olyan döntés született, hogy az iskolatitkár elküldi a szülőknek a diákok osztályzatait SMS-ben, ha ők kérik ezt.
- A diákok a telefonjukkal puskáznak a dolgozatoknál.
- Ha valaki betegség vagy bármilyen más ok miatt hiányzik az iskolából, reggel 8-ig SMS-ben kell jeleznie ezt az osztályfőnökének.
- Nem egy osztályba jártok a barátnőddel, s ő megkér, hogy küldd el neki SMS-ben a helyes választ dolgozatíráskor.

2. Ki mit tenne az alábbi helyzetekben?

- Sorban állsz a pénztárnál, már éppen rád kerül a sor, amikor megszólal a telefonod.
- Fontos hívást vársz a szünetben, amiből majd kiderül, hogy neked kell-e elhozni a testvéredet a különóráról. Hirtelen becsöngetnek, és elkezdődik az angol óra.
- Törióra van, érzed a zsebedben a rezgést: SMS-ed érkezett.

3. Szövegezzétek meg, hogy milyen SMS-t írnátok a következő helyzetekben?

- Tanárod arra kér, hogy SMS-ben írd meg neki, tud-e az édesanyád projektort kölcsönözni az irodalom órára.
- Megbeszéltétek az osztályfőnökkel, hogy ha nem tudtok iskolába menni, akkor e-mailben, telefonon vagy SMS-ben jelzitek a hiányzást az első óra megkezdéséig. Reggel 39 fokos lázad van, nem tudsz iskolába menni.
- Szüleidnek jelzed SMS-ben, hogy nem érsz oda a találkozás megbeszélt időpontjára.
- Barátodnak akarod tudtára adni, hogy nem mész moziba, mert fáradt vagy, de ő éppen angol órán van, ezért SMS-t küldesz neki.
- E-mailben kérsz segítséget a barátodtól, mert nem tudod megoldani a matematika házit.

SZKA211_20

Az idősek a társadalomban

20/1

Az emberi élet hét korszaka

Részletek Shakespeare Ahogy tetszik című drámájából

„…mindenkit sok szerep vár Életében, melynek hét felvonása A hét kor…"	1. Első a kisded, aki Dajkája karján öklendezik és sír.
„…mindenkit sok szerep vár Életében, melynek hét felvonása A hét kor…"	2. Aztán jön a pityergő, hajnalarcú, Táskás nebuló: csigamódra és Kelletlen mászik iskolába.
„…mindenkit sok szerep vár Életében, melynek hét felvonása A hét kor…"	3. Mint a Kemence, sóhajt a szerelmes, és Bús dalt zeng kedvese szemöldökéről.
„…mindenkit sok szerep vár Életében, melynek hét felvonása A hét kor…"	4. Jön a párduc-szakállú katona: Cifra szitkok, kényes becsület és Robbanó düh: a buborék hirért Ágyúk torkába bú.
„…mindenkit sok szerep vár Életében, melynek hét felvonása A hét kor…"	5. És jön a bíró: Kappanon hízott, kerek potroh és Szigorú szem és jólápolt szakáll: Bölcseket mond, lapos közhelyeket, S így játssza szerepét.
„…mindenkit sok szerep vár Életében, melynek hét felvonása A hét kor…"	6. A hatodik kor Papucsos és cingár figura lesz: Orrán ókula, az övében erszény, Aszott combjain tágan lötyög a Jól ápolt ficsur nadrág: férfihangja Gyerekessé kezd visszavékonyodni, Sipol, fütyül.
„…mindenkit sok szerep vár Életében, melynek hét felvonása A hét kor…"	7. A végső jelenet, Mely e fura és gazdag mesét lezárja. Megint gyermekség, teljes feledés, Se fog, se szem, se íny – tönkremenés!

20/2

A korfa tetején

Kiscsoportos feladatlap

Próbáljatok meg közösen válaszolni az alábbi kérdésekre! Ha nem tudjátok pontosan, kíséreljetek meg közelítő választ adni!

1. A Központi Statisztikai Hivatal szerint a következő években tovább fog csökkeni a fiatalok aránya a népességen belül. Az idősek száma jelenleg 2,1 millió fő, arányuk pedig 21%. Vajon mennyi lesz a számuk, illetve a népességen belüli arányuk 2055-ben?

2. Mi okozza az idősek arányának növekedését?

3. Melyek azok a státuszváltozások a rendszerváltozást követően, amelyek miatt a fiatalidősek „társadalmilag” idősek lettek?

4. Az átlagosnál jobb vagy rosszabb színvonalú lakáskörülmények között élnek az idősek?

5. Az ENSZ statisztikái hány éves kortól nevezik időseknek, és hánytól öregeknek az embereket?

6. Mivel foglalkozik a gerontológus?

7. Az utóbbi 15 évben a gerontológusok az egészséges és sikeres öregedés lehetőségei felé fordulnak, megkülönböztetve sikeres és sikertelen öregedést. Milyen modern fejleményeknek köszönhető a „sikeres” öregedés?

8. Általában milyen „életesemények” következnek be időskorban?

9. Az időskor problémái között szerepel az ún. „élet-stressz”. Mit gondolsz, mivel javítható?

10. Milyen intézmények javíthatnak az idősek életminőségén?

11. Mit gondolsz, milyen tulajdonságok jellemzik a sikeresen öregedő embert? A vizsgálatok során, az ún. matuzsálemi korban, ebből a típusból találtuk a legtöbbet.

12. Idős korban előfordulnak érzékcsalódások, a valóság érzékelésének zavarai. Mi lehet ennek az oka?

13. A 100 éves és idősebb matuzsálemek vizsgálatai azt látszanak igazolni, hogy a hosszabb életűség, egészségesebb élet néhány fontos tényezővel összefügg. Melyek lehetnek ezek?

20/3

Ha most lennék fiatal…

Németh László gondolatai

Ha kortársakkal – tehát hatvan év körüli emberekkel – kerülök össze, gyakran hallom a tréfás panaszt: Mi aztán szerencsétlen nemzedék vagyunk. Amikor fiatalok voltunk, öregnek volt jobb lenni, most, hogy megöregedtünk, fiatalnak.

Ez persze csak félig igaz: régen is csak akkor volt könnyebb az öregnek, ha egy kis hatalom, néhány hold föld, bolt, pénz volt a kezében, vagy nyugdíjat kapott. De az igaz, hogy a fiatalnak nehéz volt. Egy-egy állás előtt százával őgyelegtek a munkát keresők…

Ma a húszéves fiúknak annyi a jövedelmük, mint az ugyanazon szakmában dolgozó családapáknak, s egy fiatal pár az ötszörösét is összehozza annak, amit nyugdíjas szülei kapnak...

A körülöttem élő fiatalokon mégis azt látom, hogy a fiatalság ma sem boldog: nemcsak az a néhány ezer, aki az egyetemek kapuján kívül rekedt, de tán azok sem, akik többre vitték, mint szüleik…

Azt hiszem, hogy minél több függetlenséghez, szabad időhöz jut az ifjúság, annál jobban szembekerül új feladatával, hogy önmagának kell magát megalkotni…

Németh László: *Ha most lennék fiatal.* Előadás Péten. 1961.
Sajkodi esték. Budapest, 1974. 282–292. o.

Kérdések és feladatok

1. Szerinted a mai idősek és fiatalok helyzete azonos-e azzal, amit az író ábrázol?

Igen, mert _____

_____

A mai helyzet más, mert _____

_____

2. Folytasd az alábbi mondatokat!

Az időseknek könnyebb, mint a fiataloknak, mert _____

_____

_____

A fiataloknak könnyebb, mint az időseknek, mert _____

_____

_____

3. Mi a véleményed Németh László következő megállapításáról?
„Azt hiszem, hogy minél több függetlenséghez, szabad időhöz jut az ifjúság, annál jobban szembekerül új feladatával, hogy önmagának kell magát megalkotni…”

Egyetértek, mert _____

_____

_____

Nem értek egyet, mert _____

_____

_____

SZKA211_21

Lassan megöregszünk…

Elöregedő társadalmak

21/1

Feketemunka – feketegazdaság

Újságszemelvények

A) Feketemunka

Átfogó ellenőrzések kezdődnek szeptembertől a húspiacon.
Zádori László, a Vágóállat- és Hús Terméktanács titkára közölte: az ellenőrzések ezután folyamatosak lesznek. Hozzátette: becslések szerint jelenleg a húságazatban a legnagyobb a feketegazdaság aránya, meghaladja a 30%-ot. Ez az államnak a legszerényebb becslések szerint is éves szinten legalább mintegy 5-10 milliárd forintos adó- és járulékkiesést jelent. (*m1 Teletext* 2005. aug. 4. 143. o.)

B) Feketegazdaság

„A feketegazdaságnak a GDP-hez viszonyított arány a becslések szerint 1995-ben elérte a 30 százalékot. A háztartások kiadásainak 17-25 százaléka – évente mintegy 480-700 milliárd forint – a feketekereskedelemben, illetve az árnyékgazdaságban realizálódik. Ez évi 70-100 milliárd forint adóbevétel-kiesést jelent a büdzsének.
A feketegazdaság megjelenési formái rendkívül széles körűek: vannak, akik nem tesznek eleget a számlaadási kötelezettségeknek, így eltitkolják árbevételüket, s vannak, akik nem létező termelési költségeket mutatnak ki a ráfordítások között. Gyakori az is, hogy a háztartási költségeket termelési költségként számolják el a gazdasági társaságokban, vagy magánutakat üzleti útként tüntetnek fel. De az is előfordul, hogy az alkalmazottakat nem jelentik be, s zsebből fizetik a végzett munkát."

(*Magyar Hírlap*, 1996. március)

C) Eltűnt félmillió ember

„Magyarországon speciális jövedelemszerkezet alakult ki az 1968-cal indult sajátos tervgazdasági reformfolyamat eredményeként. Létrejöttek olyan egyedi jövedelemtermelő és- rejtő technikák, amelyeknek a következménye ez a nagy szürkegazdaság. Ebben mára eltűnt ötszázezer ember – a foglalkoztatottak 9 százaléka a statisztikákból –, s 16-32 százalék közé teszik a nem adózó gazdaság arányát. (Ausztriában ez 10 százalék, az EU régebbi tagállamai közül e téren „vezető" Olaszországban 19-20 százalék.) Szóval, ha jól közelítjük meg az adócsökkentést, és az valóban radikális, akkor megmozdul a GDP 16-32 százaléka. Ha a legalacsonyabb értéket fogadjuk is el, az is 3000 milliárd forint körüli eddig nem adózott GDP-t jelent."

(Matolcsy György, *Figyelő*, 2005. aug. 4–10. 13. o.)

21/2

Magyarországi korfák

Grafikonok

***a)* Magyarország korfája 1870-ben és 2000-ben**

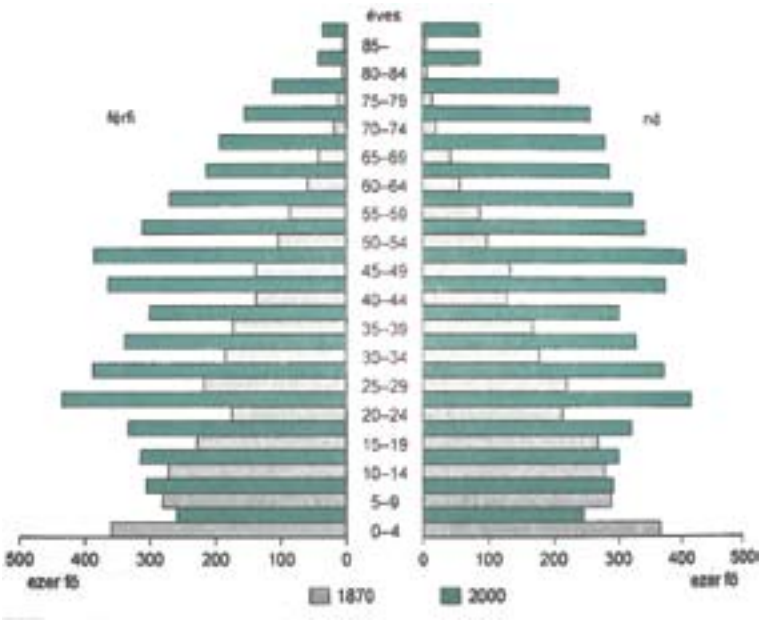

Kaposi–Szabó–Száray: Feladatgyűjtemény az új történelem érettségihez. Írásbeli. 12. évfolyam (Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 2004. 298. o.)

b) Népességi korfa, 2005–2050

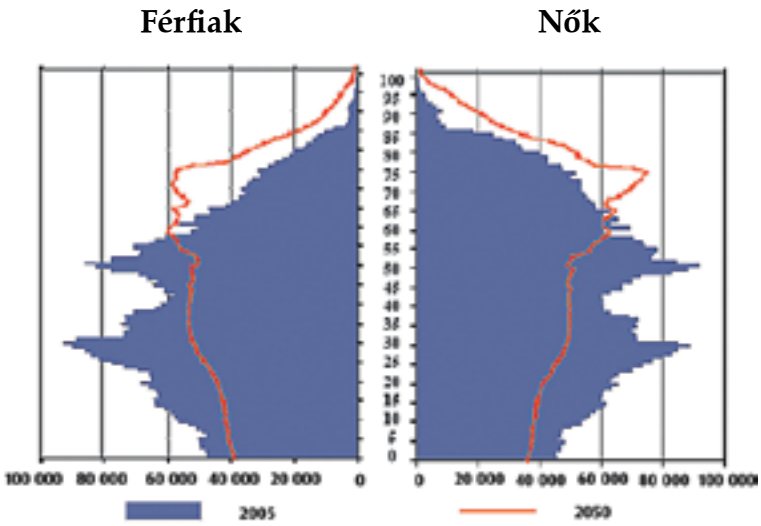

(*Forrás*: Központi Statisztikai Hivatal, Népességtudományi Kutatóintézet, KSH-NKI)

21/3A

Aktivitási és életkori adatok

Grafikonok és adatsorok

A)

Békesi László a Mindentudás Egyetemén elhangzott előadásából

B)

Békesi László a Mindentudás Egyetemén elhangzott előadásából

21/3B

Aktivitási és életkori adatok

Grafikonok és adatsorok

C)

Békesi László a Mindentudás Egyetemén elhangzott előadásából

D)

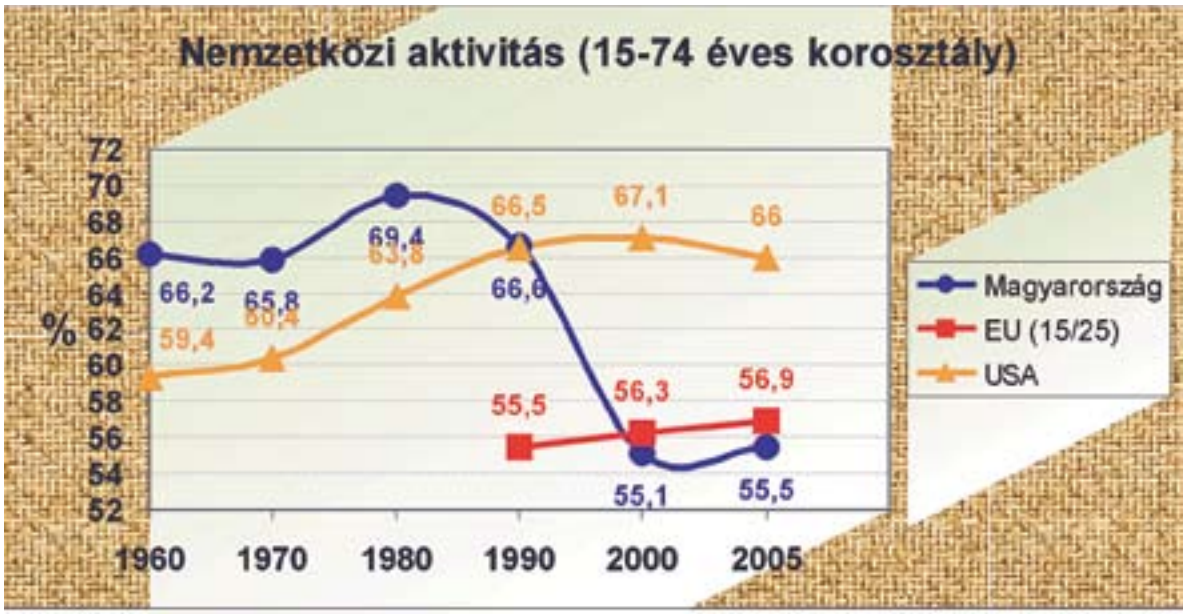

(*Forrás:* a KSH adatai alapján)

21/4A

A népesség és a nyugdíjkiadások

Grafikonok és adatsorok

A) Magyarország népességének alakulása (1950–2002)

Év	Népesség (ezer fő)			Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás, fogyás
	férfiak	nők	együtt			
1950	4 470 291	4 822 223	9 292 514	195 567	106 902	88 665
1960	4 804 043	5 157 001	9 961 044	146 461	101 525	44 936
1970	5 003 651	5 318 448	10 322 099	151 819	120 197	31 622
1980	5 188 709	5 520 754	10 709 463	148 673	145 355	3 318
1985	5 149 332	5 508 088	10 657 420	130 200	147 614	-17 414
1990	4 984 904	5 389 919	10 374 823	125 679	145 660	-19 981
1995	4 903 704	5 341 973	10 245 677	112 054	145 431	-33 377
2000	4 791 817	5 251 407	10 043 224	97 597	135 601	-38 004
2001	4 851 012	5 349 286	10 200 298	97 047	132 183	-35 136
2002	4 836 980	5 337 873	10 174 853	96 804	132 833	-36 029

(*Forrás:* KSH Demográfiai évkönyv 2002 CD melléklet)

B) Nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások kiadásai, 1990–2002

Év	Nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások	
	millió Ft	a GDP %-ában
1990	202 118	-
1991	262 846	10,5
1992	321 757	10,9
1993	392 017	11,0
1994	498 440	11,4
1995	582 205	10,4
1996	669 812	9,7
1997	804 752	9,4
1998	989 040	9,8
1999	1 117 236	9,8
2000	1 228 474	9,3
2001	1 420 133	9,6
2002	1 696 306	10,0

(*Forrás:* ONYF Magyarország egészségügye és szociális rendszere. Országos Egészségügyi Információs Intézet és Könyvtár, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2004. február.)

21/4B

A népesség és a nyugdíjkiadások

Grafikonok és adatsorok

C)

D)

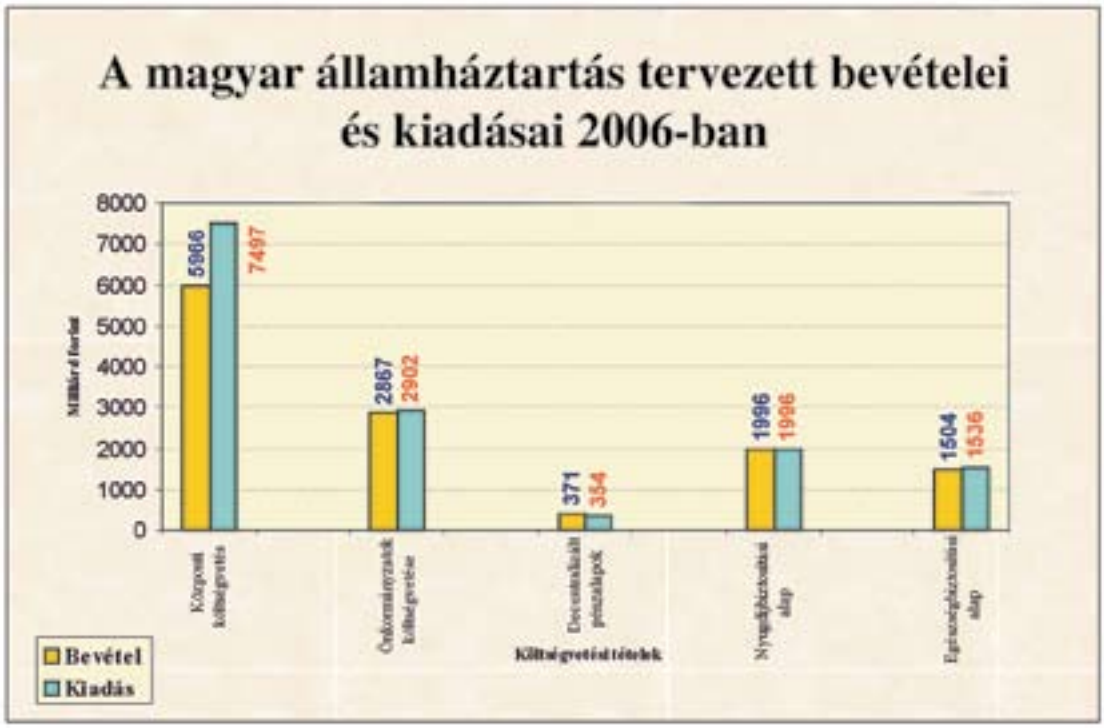

21/5

A népesség és a nyugdíjkiadások

Csoportos feladatlap

Fogalmazzatok meg két érvényes állítást az élveszületési és halálozás adatok alapján a magyar lakosság jövőjére vonatkozóan! (A)

_____

_____

Milyen számszerű következtetés vonható le az inflációra vonatkozóan a nyugdíjak országos mértékét bemutató táblázat adataiból? (B)

_____

_____

A GDP hány százalékával egészítette ki az állami költségvetés a TB-alapokat a 2003–2006 közötti években? (C)

_____

Vajon milyen forrásokból származott ez a kiegészítés?

_____

Milyen kapcsolat áll fenn a nyugdíjalap bevételei és kiadásai között? (D)

_____

_____

Vajon mi várható Magyarországon a következő években a központi szociális és jóléti kiadások terén? Indokoljátok is a válaszotokat!

_____

_____

_____

_____

Hogyan enyhítheti a társadalom öregedéséből fakadó általános problémákat a több pillérű nyugdíjrendszer kialakítása?

_____

_____

_____

_____

21/6

Néhány egyszerű összefüggés

Fogalomkártyák

Társadalombiztosítási alapok

A nyugdíj nagysága

Fekete munka

Minimálbér

21/7

Számlaadás – számlakérés

Csoportos feladatlap

Gondoljátok végig, és rendszerezzétek a táblázat segítségével, hogy milyen közvetlen előnyökkel és milyen hosszabb távú hátrányokkal jár, ha a vevő nem kér számlát a szolgáltatótól az elvégzett munkák után.

	A vevő számára	**A szolgáltató számára**
A számlaadás elmaradásának közvetlen előnyei		
A számlaadás elmaradásának hosszabb távú hátrányai		

21/8

Társadalombiztosítás és öngondoskodás

Csoportos feladatlap

Gondoljátok végig, és rendszerezzétek a táblázat segítségével, hogy milyen előnyökkel és milyen hátrányokkal jár az idős korúakról való gondoskodás két alapformája!

	Előnyök	**Hátrányok**
Megtakarításai révén mindenki elsősorban saját maga gondoskodik öreg napjai biztonságáról		
Az idősebb generációk nyugdíját a mindenkori fiatalabb nemzedék munkája teremti elő		

SZKA211_22

Civil kezdeményezések

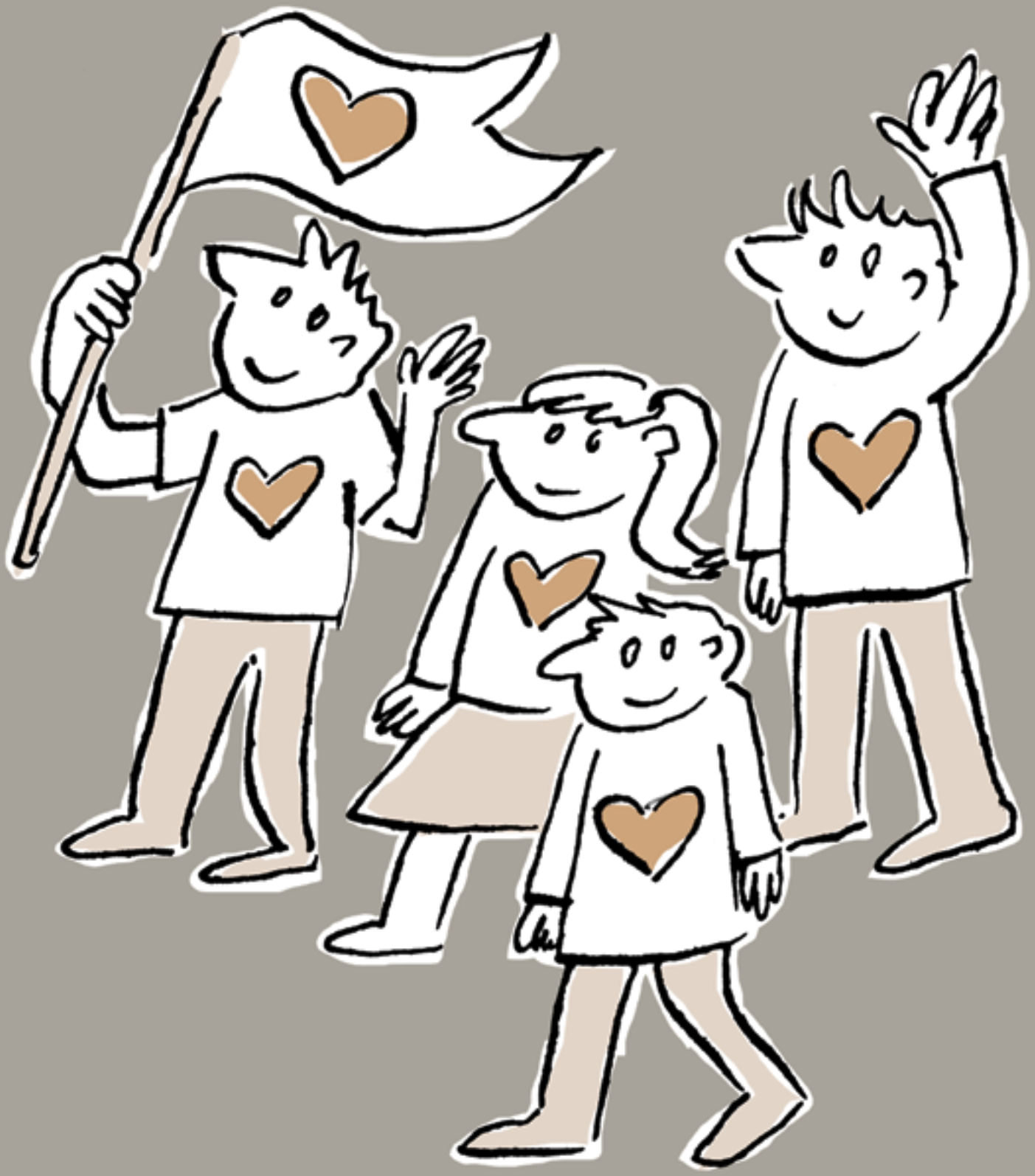

22/1

Vajon mivel foglalkozik az alapítvány?

Csoportos feladatlap

Az alábbiakban öt társadalmi szervezet, alapítvány logóját láthatjátok. A jelképekből hiányoznak a szervezetek nevei. Próbáljátok meg kitalálni, mivel foglalkoznak ezek az alapítványok? Ha ismeritek a jelet, írjátok le röviden mindazt, amit a szervezetről tudtok!

Logó	A szervezet tevékenysége
	1.

Logó	A szervezet tevékenysége
	2.

Logó	A szervezet tevékenysége
	3.

Logó	A szervezet tevékenysége

Logó	A szervezet tevékenysége

22/2

Alapítványok az interneten

Információs kártyák

	Egy csepp figyelem Alapítvány http://www.egycseppfigyelem.hu

http://www.ngysz.hu

	MENHELY ALAPÍTVÁNY http://www.menhely.hu
	A rák ellen az emberért, a holnapért Társadalmi Alapítvány http://www.rakellen.hu
	Kézenfogva Alapítvány http://www.kezenfogva.hu/

22/3

Egy alapítvány legfontosabb jellemzői

Csoportos feladatlap

A vizsgált civil szervezet neve:

A rendelkezésedre álló információk alapján válaszoljatok az alábbi kérdésekre!

Milyen probléma megoldásáért küzd, milyen társadalmi csoport támogatásában segédkezik a szervezet? _____

_____

Kik az alapítói? _____

_____

Mióta működik? _____

Milyen fontos programok, események fűződnek a nevéhez? _____

_____

_____

_____

_____

Milyen eredményei vannak eddig? _____

_____

_____

_____

_____

Olvassátok el az alapítvány „küldetésnyilatkozatát”, és egy nagyobb papírra írjátok ki belőle azokat a kulcsmondatokat, amiket a legfontosabbnak tartotok!

22/4

A mi alapítványunk

Csoportos feladatlap

Próbáljatok meg válaszolni az alábbi kérdésekre, és közben tisztázzátok „saját alapítványotok” céljait, küldetését!

Milyen társadalmi probléma kezelésében igyekszik segíteni az alapítvány?

_____

_____

_____

Mi az alapítvány célcsoportja (kikkel szeretne foglalkozni, kiket szeretne elérni)?

_____

_____

_____

Milyen tevékenységet fogtok végezni ennek érdekében?

_____

_____

_____

Kiktől vártok a munkátokhoz támogatást?

_____

_____

_____

Keressetek rövid, beszédes, a fentieket összefoglaló nevet az alapítványotoknak!

_____

Fogalmazzátok meg nagyon tömören (1-2 mondatban) az alapítványotok küldetésnyilatkozatát, és írjátok le azt e lap hátoldalára!

Figyeljetek arra, hogy ez a szöveg világos legyen a célcsoport és a lehetséges támogatók számára is! Kifejezésmódjában meggyőző és mozgósító erejű legyen! (A megoldásban segít, ha szem előtt tartjátok a korábban megismert alapítványok küldetésnyilatkozatait.)

22/5A

Civil szótár

Fogalomkártyák

Civilszféra	Nonprofit szervezet	Alapítvány
Adomány	Apport	Közhasznú szervezet
Kiemelten közhasznú szervezet	Kezelő szerv	Kuratórium
Kurátor	Ingó vagyon	Ingatlanvagyon
Határozatképesség	Szótöbbség	Minősített többség
Alapítvány bejegyzése	Jogi személy	

az államtól független, állampolgári kezdeményezésen alapuló szerveződések összessége
nem nyereségorientált, a bevételt a tevékenységébe visszaforgató szervezet
tartós közérdekű célra létesített, önálló jogi személyiségű, önálló kuratóriummal (irányító szervvel) rendelkező, az alapítótól elkülönült vagyontömeg
anyagi vagy más javak ellenszolgáltatás nélküli juttatása
tárgyi vagy szellemi javak felajánlása gazdálkodó szervezeteknek
társadalmi cél érdekében, haszonszerzési cél nélkül működő szervezet
kérelem alapján megadható minősítés, ha a szervezet állami vagy önkormányzati feladatot lát el (például oktatás, szociális gondozás stb.)
az alapítványi vagyon kezelője, másképp: kuratórium

22/5B

Civil szótár

Fogalomkártyák

az alapítványi vagyon kezelője, másképp: kezelő szerv
a kuratórium (kezelő szerv) tagja
a szervezet tulajdonában lévő tárgyak, berendezések
a szervezet tulajdonában lévő házak, telkek stb.
döntéseknél a szavazati joggal bírók meghatározott arányú részvétele (általában 50% + 1 fő)
szavazásnál a jelenlévők többségének „igen” szavazata
szavazásnál a szavazásra jogosultak meghatározott többsége (például 2/3, 3/4 stb.)
bírósági nyilvántartásba vétel, a működési jog elnyerése
jogképességgel rendelkező, nem természetes személy (köthet szerződést; például cégek, alapítványok)

22/6

Az alapító okirat

Csoportos feladatlap

Az alapítvány neve:_____

Az alapító(k) neve, címe: _____

_____

Az alapítvány tartós és közérdekű céljának megjelölése: _____

_____

_____

Az alapítványi vagyon, nyitott alapítvány esetén az induló vagyon:

- pénzösszeg: _____
- ingatlanvagyon és értéke: _____
- ingóságok és értékük: _____

_____

Az alapítványi vagyon felhasználásának szabályai:

Ki, milyen feltételek mellett részesülhet az alapítványból? _____

_____

Mi az adományozás eljárásának pontos menete? _____

_____

Milyen összeg használható fel adományozásra évente? _____

_____

Folytat-e az alapítvány vállalkozási tevékenységet (Ha igen: milyent)? _____

_____

_____

Az alapítvány székhelye, pontos címe: _____

Annak megjelölése, hogy az alapítvány **nyitott-e vagy zárt**; nyitott alapítvány esetén a csatlakozás feltételei: _____

_____

Az alapítvány kezelőjének (természetes személy vagy szervezet) megjelölése (név és cím szerint): _____

_____

A kezelő szerv tagjainak nyilatkozata a megbízás elfogadásáról (mellékletben).

A kezelő szervezet jogkörébe tartozó döntések felsorolása (aláhúzással):

- az alapítványi vagyon kezelése és gyarapítása,
- döntés a vagyon időszakonkénti, cél szerinti felhasználásáról,
- döntés az alapítvány céljára adott, további vagyoni hozzájárulások elfogadásáról illetve visszautasításáról.
- más, éspedig: _____

_____

A kezelő szervezet eljárási szabályai:

- az ülések összehívása, ennek módja, a meghívók kézbesítése:_____

_____

- a döntéshozatal, a szótöbbségű illetve minősített többségű döntés esetei: _____

_____

- jegyzőkönyv vezetési kötelezettség előírása: _____

_____

- a kezelő szervezet határozatképességének meghatározása: _____

_____

- az alapítvány pénzeszközét kezelő bank feltüntetése: _____

_____

- a bankszámla fölötti rendelkezésre jogosult két személy adatai: _____

_____

Az alapítók tudomásul veszik, hogy az alapítvány érvényességéhez az alapító okirat bírósági nyilvántartásba vétele szükséges. Az alapítvány jogi személyiségét bírósági nyilvántartásba vétellel nyeri el.

Dátum:

aláírás

22/7

Pályázati kiírás

Csoportos feladatlap

Készítsétek el egy olyan pályázat vázlatát a saját alapítványotok nevében, amely megfelel az alábbi pályázati kiírás elvárásainak!

Az **Esélyteremtés Nemzeti Hivatala** pályázatot hirdet civil szervezetek számára bármely, hátrányos helyzetű társadalmi csoport esélyeit növelő programok támogatására, három kategóriában:

1. Programok hátrányos helyzetű csoportok érdekérvényesítésének segítésére
2. Befogadó társadalom: a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjának segítése
3. Kommunikáció – esélyteremtés a nyilvánosság eszközeivel

A pályázaton minden bejegyzett alapítvány részt vehet, az alábbi dokumentumok benyújtásával

1. Az alapítvány nevét, logóját és küldetésnyilatkozatát tartalmazó fedőlap
2. Egyoldalas leírás a tervezett programról
3. A tervezett program költségvetése
4. Önrész igazolása

A támogatás maximális összege 4 000 000 tallér. A pályázóknak a pályázott összeg 10%-ának megfelelő önrészt kell igazolniuk. Önrészként a bíráló bizottság a készpénzen kívül eszmei javakat is elfogad (például irodahasználat, szellemi apport stb.).

Benyújtási határidő: a pályázatbontástól számított 20 perc.

A pályázatot négy önálló szervezet bírálja majd, amelyek mindegyike 1 000 000 tallért oszt szét a pályázók között. A bírálat megkezdése a benyújtás után azonnal megkezdődik, amikor is a pályázatot benyújtó alapítványok ismertetik pályázatukat a teremben ülő bíráló bizottságokkal.

A sikeres pályázás reményében jó munkát kíván:
az Esélyteremtés Nemzeti Hivatala Pályázati Bizottsága

22/8

Játékpénzek

50.000 Tallér	50.000 Tallér	50.000 Tallér
50.000 Tallér	50.000 Tallér	50.000 Tallér
50.000 Tallér	50.000 Tallér	50.000 Tallér
50.000 Tallér	50.000 Tallér	50.000 Tallér
50.000 Tallér	50.000 Tallér	50.000 Tallér
50.000 Tallér	50.000 Tallér	50.000 Tallér

SZKA211_23

Minden eladó!
Minden eladó?

23/1

Fogalomlista

Egyéni feladatlap

Válaszd ki az alábbi listából, és karikázd azt a három fogalmat, amely szerinted a leginkább kapcsolódik a Tisztességtelen ajánlat című film témájához!

tisztesség	bizalom	gonoszság	hatalom
gazdagság	megbocsátás	kiszolgáltatottság	pénz
jótékonykodás	értékrend	közömbösség	erkölcstelenség
szomorúság			

✂ - - - - - - - - - - - -

Fogalomlista
Egyéni feladatlap

Válaszd ki az alábbi listából, és karikázd azt a három fogalmat, amely szerinted a leginkább kapcsolódik a Tisztességtelen ajánlat című film témájához!

tisztesség	bizalom	gonoszság	hatalom
gazdagság	megbocsátás	kiszolgáltatottság	pénz
jótékonykodás	értékrend	közömbösség	erkölcstelenség
szomorúság			

✂ - - - - - - - - - - - -

Fogalomlista
Egyéni feladatlap

Válaszd ki az alábbi listából, és karikázd azt a három fogalmat, amely szerinted a leginkább kapcsolódik a Tisztességtelen ajánlat című film témájához!

tisztesség	bizalom	gonoszság	hatalom
gazdagság	megbocsátás	kiszolgáltatottság	pénz
jótékonykodás	értékrend	közömbösség	erkölcstelenség
szomorúság			

23/2

Értékválasztási különbség

Egyéni feladatlap

Emlékezz vissza a beszélgetésre! Karikázd be azt a betűjelet, amelyik a Te eredeti álláspontodat fejezi ki: A = elfogadhatónak tartottad a filmbeli szereplők döntését, B = nem tartottad elfogadhatónak azt!
Ezután a másikhoz közeledő, vagy attól távolodó nyíllal jelöld azt, hogy milyen irányban módosult a véleményed a beszélgetés hatására. Indokold is röviden a bekövetkezett változás okát!

	A vitázók térfelei	Az elmozdulás indoklása
Kiindulási pont →	**A** (igen)	
	_____	
Kiindulási pont →	**B** (nem)	

✂ - - - - - - - - - - - -

Értékválasztási különbség
Egyéni feladatlap

Emlékezz vissza a beszélgetésre! Karikázd be azt a betűjelet, amelyik a Te eredeti álláspontodat fejezi ki: A = elfogadhatónak tartottad a filmbeli szereplők döntését, B = nem tartottad elfogadhatónak azt!
Ezután a másikhoz közeledő, vagy attól távolodó nyíllal jelöld azt, hogy milyen irányban módosult a véleményed a beszélgetés hatására. Indokold is röviden a bekövetkezett változás okát!

	A vitázók térfelei	Az elmozdulás indoklása
Kiindulási pont →	**A** (igen)	
	_____	
Kiindulási pont →	**B** (nem)	

23/3

Valóban minden eladó?

Gondolatébresztő kérdések és félmondatok

- Meddig lehet elmenni a testünk, lelkünk, a tisztességünk, becsületünk, a méltóságunk, szellemiségünk, szakmaiságunk, barátságunk és szerelmünk eladásában?

- Ki a tisztességtelenebb, aki eladja magát, vagy aki megveszi őt?
  Mondjatok példákat az ilyen helyzetekre!

- Prostitúció, bérgyilkosság, besúgás, béranyaság, gyerek eladása, szervek eladása, magánélet kiteregetése bulvárlapokban, jól fizető állás, ahol olyan munkát kell végezni, amivel nem értünk egyet, vagy jóval képzettségünk alatt van; van, akit szeretek, de a másik partnerrel jobb körülmények között tudok élni stb.

✂ .....

Valóban minden eladó?
Gondolatébresztő kérdések és félmondatok

- Meddig lehet elmenni a testünk, lelkünk, a tisztességünk, becsületünk, a méltóságunk, szellemiségünk, szakmaiságunk, barátságunk és szerelmünk eladásában?

- Ki a tisztességtelenebb, aki eladja magát, vagy aki megveszi őt?
  Mondjatok példákat az ilyen helyzetekre!

- Prostitúció, bérgyilkosság, besúgás, béranyaság, gyerek eladása, szervek eladása, magánélet kiteregetése bulvárlapokban, jól fizető állás, ahol olyan munkát kell végezni, amivel nem értünk egyet, vagy jóval képzettségünk alatt van; van, akit szeretek, de a másik partnerrel jobb körülmények között tudok élni stb.

SZKA211_24

Polgár a diktatúrában – 1950-es évek

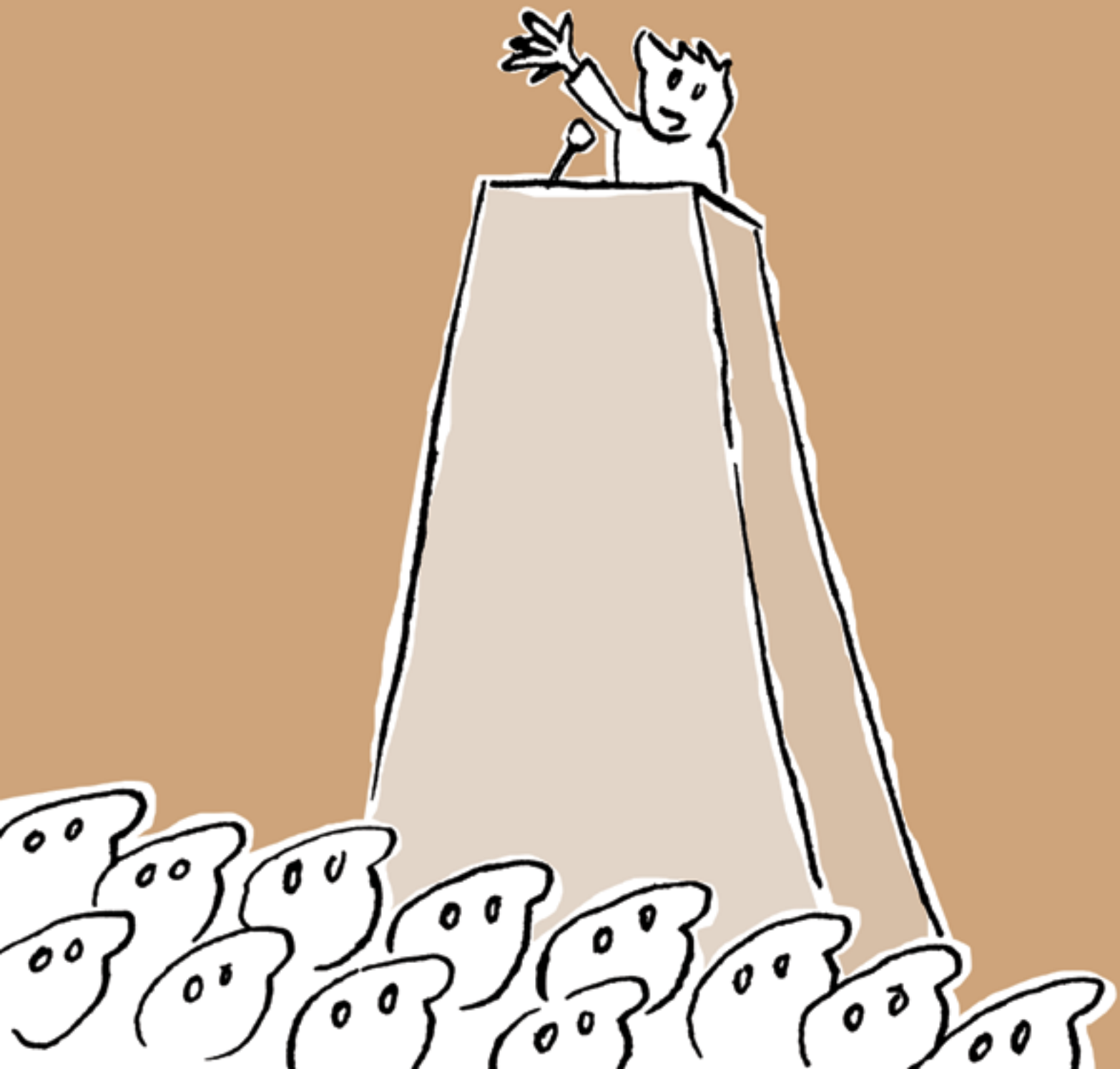

24/1A

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1948. június 12.
A Magyar Kommunista Párt (MKP) IV. és a Szociáldemokrata Párt (SZDP) XXXVII. kongresszusa kimondja a két párt egyesülését.

……..

1948. június 12–14.
Létrejön a Magyar Dolgozók Pártja (MDP), megtartja az I. kongresszusát.
Rögzítik, hogy a párt ideológiai alapja a marxizmus-leninizmus, és kijelölik a legfontosabb feladatokat.

……

1948. június 16.
Az országgyűlés elfogadja az egyházi iskolák államosításáról szóló törvénycikket.

……..

1948. szeptember 8.
Megalakul a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága Péter Gábor vezetésével.

……

1948. szeptember 17.
Az Oktatásügyi Minisztérium elrendeli a szakérettségire előkészítő tanfolyamok megszervezését.

……..

1949. január 20.
Moszkvában megalakul a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST).

……

1949. február 3–8.
Megkezdődik Mindszenty József és társai pere.

……

1949. április 4.
Washingtonban létrejön az Északatlanti Szövetség (NATO)

……..

24/1B

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1949. június 16–24.
Az MDP Központi Vezetősége (KV) és a Központi Ellenőrző Bizottság (KEB) határozatot hoz a „trockista kémcsoport” leleplezéséről. Elindul a Rajk-per.

……..

1949. október 14.
Rákosi vezetésével kormánybizottság alakul Sztálin születésnapja megünneplésének előkészítésére.

……

1949. december 20.
A párt határozatot hoz az Andrássy út Sztálin útra történő átnevezéséről és egy monumentális Sztálin szobor elkészítéséről.

……

1949. december 21.
Az ország Sztálin 70. születésnapját ünnepli.

……..

1949. december 28.
A kormány elrendeli a 10 munkásnál többet foglalkoztató és a külföldi tőkés tulajdonban lévő üzemek államosítását.

……..

1949. december 30.
Átalakul az ÁVH szervezete. Ettől kezdve közvetlenül a Minisztertanács alá tartozik. Vezetője továbbra is Péter Gábor.

……..

1950. január 2.
Megindul az első ötéves terv.

……..

1950. március 24.
Az Elnöki Tanács hozzájárul, hogy csepeli Weiss Manfréd Művek felvegye Rákosi Mátyás nevét.

……..

24/1C

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1950. június 15.
Budapesten és 19 megyeszékhelyen megalakulnak a tanácsok.

……

1951. május 13. körül
Törvénytelen letartóztatások kezdődnek. Börtönbe kerül: Kádár János, Kállai Gyula, Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Újhelyi Szilárd.

……

1951. június 17.
A BM rendeletet ad ki a volt kizsákmányolók Budapestről való kitelepítéséről.

……

1951. november 7.
Névadó ünnepség keretében adják át a Sztálinvárosi Vasmű első három üzemegységét.

……

1951. december 2.
Megszüntetik a jegyrendszert, és szabaddá teszik a mezőgazdasági termékek forgalmát.

……

1952. március 9.
Az ország Rákosi Mátyás 60. születésnapját ünnepli.

……

1952. július 19–augusztus 3.
Helsinkiben lezajlik a XV. Nyári Olimpia, amelyen a magyar sportolók 16 aranyérmet szereznek.

……

1953. január 12.
Megnyílt a Rákosi Mátyás harcos élete című kiállítás Miskolcon.

……

1953. március 5.
Moszkvában meghal J. V. Sztálin, az SZKP első titkára, a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.

24/1D

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1953. június 27–28.
MDP KV ülésén Rákosi Mátyás és Nagy Imre beszámolnak a gazdasági helyzetről. A KV ülése feltárja a pártvezetés legalapvetőbb hibáit a politikai irányvonal, gazdaságpolitika és a gyakorlati tevékenység terén. Új gazdaságpolitika kezdődik.

……..

1953. július 12.
Az Elnöki Tanács törvényerejű rendelete eltörli a beadás elmulasztása miatt kivetett kártérítési kötelezettséget, elengedi a beadási hátralékokat, és 10 százalékkal csökkenti a tsz-ek beadási kötelezettségét.

……..

1953. július 26.
A Minisztertanácsi határozatot hoz az internálás és a kitelepítés intézményének megszüntetéséről.

……..

1953. július 27.
Kétévi tárgyalás után aláírják a fegyverszüneti egyezményt Koreával.

……..

1953. szeptember 3–7.
Az SZKP KB teljes ülésén első titkárrá választják Hruscsovot.

……..

24/2

Az ötvenes évek képekben

Csoportos feladatlap

Nézzétek meg a hozzátok került sorozat képeit, és adjatok nekik címeket! Írjátok le ezeket a címeket az alábbi táblázat azonos sorszámot viselő soraiba! Ha kérdésetek van egyes képekhez kapcsolódóan, azt a címek melletti bekeretezett részre írjátok!

1. Élet az 50-es években
1.1 _____
1.2 _____
1.3 _____
1.4 _____

2. Mezőgazdaság
2.1 _____
2.2 _____
2.3 _____
2.4 _____
2.5 _____
2.6 _____

3. Mozgalmi élet
3.1 _____
3.2 _____
3.3 _____
3,4 _____

4. Gondoskodó állam
4.1 _____
4.2 _____
4.3 _____
4.4 _____

5. Rákosi kultusza
5.1 _____
5.2 _____
5.3 _____
5.4 _____
5.5 _____

6. Sztálin kultusza
6.1 _____
6.2 _____
6.3 _____
6.4 _____
6.5 _____

24/3A

Egy „budai úrilány” emlékeiből[1]

Csoportos feladatlap

1. csoport

„Kötelező volt az államnak beszolgáltatni minden arany ékszert, és mivel nagynéném rosszul hangzó nevet viselt –, egy olyan báróhoz ment feleségül, akinek közeli rokona rövid ideig kormányfő volt a század elején, szerepéről csúnyákat írtak a háború utáni tankönyvek –, ellátogattak hozzá az állam képviselői. Kevesellték a leadott aranyat, de az is lehet, hogy följelentésre mentek ki. Nagyanyám szerint az egész ország feljelentősdit játszott, a prolik diadala, mondta, és jelképesen köpött egyet a bal válla fölött, hátrafelé, mintha ott sorakozott volna a proletárok növekvő serege. Anyám nyomban tiltakozott. Talán az arisztokraták között nincsenek erkölcsi nullák, kérdezte, nahát azért szerintem sokkal kevésbé, vágott vissza nagyanyám, de tovább már nem feszegette a témát.”

„Nem tudom, apám hogyan kerülte el a felelősségre vonást nővére gyémánt fejékének rejtegetése miatt. Valószínűleg közvetlen rokonra még azokban az időkben nem vonatkozott a följelentési kötelezettség. Ámbár nagyon is dicséretes cselekedetnek számított föladni valakit, hogy is hívták azt a szovjet kisfiút, aki úttörő becsületből följelentette a szüleit, és ettől a haza hőse mindannyiunk kötelező példaképe lett? Pável Morozov. A rettegés attól, hogy hajnalban váratlanul csöngetnek egyet, hosszút, félelmeteset, és azt mondják, egy óránk van arra, hogy mindent összecsomagoljunk, és elküldenek egy világvégi sárkunyhóba lakni, ez a rettegés nem múlt el akkor sem, amikor a diadém-ügy már lezárult, úgy, hogy Lujza nénitől a börtönből ritka, de egyenletes időközönként érkeztek a levelek, és mindig arról szóltak, hogy köszöni, nagyon jól érzi magát, az ellátás remek, és békésen telnek a hónapok.”

„Saját szememmel láttam, hogy az ország szegény, csak ki kellett néznem a dél felé nyíló ablakon: hihetetlenül sovány lovak húzták az eltakarított törmelékkel magasra púpozott téglákkal megrakott targoncákat, a gyár falára ki volt írva, hogy a munkaverseny a jólét alapja, de jólétet nem lehetett látni, csak munkát. Nők lapátoltak egész nap, fejük babos kendővel bekötve, néha megtörölték a homlokukat, csípőre tették a kezüket, azután nekiláttak építkezni. Ők voltak küzdő korunknak új nemzedéke, a szegény, de szorgos magyar nép, végül is, gondoltam, nem kellett volna elsajnálni tőlük azt a gyémánt diadémot. Az igazságosság, egyenlőség és szeretet csupa fontos dolog…”

Lángh Júlia: *Egy budai úrilány* című önéletrajzi írása.
Magvető, Budapest, 2003. 43–49. o. (Részlet)

[1] Az önéletírás szerzője egy fővárosban élő polgári családból származik. Az önéletírás idézett részletében még nincs egészen tízéves.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért indulatos a szerző nagyanyja? _____

_____

Vajon miért haragszik ennyire a „prolikra”? _____

_____

Neki vagy a szerző édesanyjának van igaza ebben a vitában? _____

_____

Mitől retteg a család? _____

_____

Hogyan látja a helyzetet a kislány? _____

_____

Milyen szempontból említi példaként Pável Morozovot? _____

_____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a szerzőnek!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegetek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3B

Kultúra és termelés[2]

Csoportos feladatlap

2. csoport

„A szovjet drámairodalommal való sikertelen birkózás és annyi megalázó élmény után felüdülésként hatott a hír. Új magyar dráma bemutatójára kerül sor! Bár ne örültünk volna jó előre, nem ért volna jéghideg zuhanyként a csalódás! Nemigen lehetett eldönteni, melyik a kínosabb megpróbáltatás: ha Jevsztyingej Jemolájevics Krutyilin vagy simán Szabó Jóska álnév alatt kénytelen az ember lényegében ugyanazokat a primitív hazugságokat feszegetni. *Hűség* volt az új színmű címe. Termelési problémákat feszegetett volna, és a címben szereplő fogalom magától értetődően a darab főhősének a Párthoz való viszonyára vonatkozott. (hogy is vonatkozhatott volna egy ilyen magasztos fogalom bárki vagy bármi másra!) Azért használok feltételes módot – „feszegetett volna" –, mert jó sorsunk végül is megkímélt attól, hogy csakugyan – élő közönség előtt is – kompromittáljuk magunkat. (…)

B. Zs. (a színház igazgatója) tolmácsolta a magas vezetőség döntését a színészeknek: A társulat – úgymond – nem tudott felemelkedni a szerző magas ideológiai szintjére, így hát nem is tudhatta meggyőzően képviselni a vezető elvtársak előtt a darab eszmei mondanivalóját (…)

A társulat lelkén szárad – így kesergett B. Zs. –, ha munkásnézőink nem tudják meghaladni az eddigi átlagos 120%-os teljesítményüket. Pedig ha a csepeli, az angyalföldi nézőinknek részük lehetett volna a *Hűség* megfelelő szintű előadásában, egész biztos, hogy rövidesen legalább 200%-ra teljesítenék a normát! Így függ össze a kultúra a termeléssel!"

Darvas Iván: *Lábjegyzetek.* Európa, 2001. 116–117. o.
(Részlet)

[2] A híres színész, Darvas Iván írja le könyvében az ötvenes években megélt színházi tapasztalatait.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Mit gondoltok a színház igazgatójáról? _____

_____

Miről szól a Hűség című magyar színdarab? _____

_____

Hogyan függ össze a kultúra és a termelés ebben a megközelítésben? _____

_____

Vajon miért vállalkoztak színészek ilyen propaganda művek előadására? _____

_____

Milyen érzelmeket vált ki bennetek a megismert történet? _____

_____

_____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a színház ekkori igazgatójának!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegetek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3C

Kitelepítés[3]

Csoportos feladatlap

3. csoport

„Sokáig úgy tudtam, hogy 1951. június 16-án érkezett a gonosz papír, hogy lennénk ha szívesek huszonnégy órán belül a számunkra kijelölt kényszerlakhelyre elhordani az irhánkat, ami nemcsak avval a morális haszonnal ját, hogy a népe ellensége, ez voltam lényegében én (egyébként véletlenül az én nevemre lett a papír kiállítva, de apámék úgy tettek, mintha nem vették volna észre) móresre lett tanítva, hanem avval a gyakorlatival is, hogy egy kellemes lakás üressé vált, konkrétan a nép számára vált üressé, még konkrétabban G. J. elvtárs számára, hogy vinné el őt a fekete fene. (…)

Simon Pista bácsi a kapuban várt minket.
– Simonék? – kérdezte a sofőr.
– Én vagyok – szemét le nem vette apámról.
– Simon István kulák? – pontosított rendőrünk, most először elég rendőrösen.
– Úgy mondják – vont vállat az öreg paraszt, és rendületlenül nézte apámat. Aki ekkor lelépett a magas fülkéből és mielőtt bármit tehetett volna (…) Pista bácsi odaugrott hozzá…
– Isten hozta, gróf úr – sikoltotta, megragadta apám kezét, és cuppanósan megcsókolta. Apámat ez annyira meglepte, hogy hagyta. Az öreg meg csak mondta, hogy mennyire örvend, és mekkora megtiszteltetés ez neki (…)

A proletárdiktatúrának az a ravasznak szánt számítása, hogy a kitelepítéssel a munkásosztállyal szövetséges parasztság még jobban, az előírásoknak immár megfelelően gyűlölni fogja az őt évszázadokig elnyomó, velejéig rothadt uralkodó osztályt, nem vált be. Ellenkezőleg, a szolidaritás differenciálatlan érzése fogta el őket. (…)

Ennek megfelelően a legszebb, a *tiszta* szobát adták át nekünk, noha a papír szerint a tyúkszaros, alig fűthető, a házhoz ragasztott fészerszerűségben kellett volna laknunk (lakolnunk). Ellenőrzéskor ez szóvá is lett téve.
– Elférünk így is – mondta Pista bácsi, és nem nézett a tanácsi ember szemébe.
– Maga tudja Simon – hepciáskodott a fiatalember –, csak aztán meg ne bánja! (…)
Volt időszak, amikor heten kellett elférnünk, tehát heten fértünk el a tiszta szoba tágas huszonöt négyzetméterében. A szobát egy szürke pokróccal kettéválasztották, és a hátsó, a pokrócon (az Óperencián) túli birodalom a nagypapáé volt, az egész és egyedül az övé, amit mindenki rendjén valónak talált. (…)
Úgy beszéltek, mintha attól tartottak volna, hogy lehallgatják őket, Pista bácsi kerülgette, élvezgette azt, amit nem mondott ki, apám meg valami elvarázsolt parasztnyelvvel kísérletezett, mintha egy székely anekdotában leledzne – ahogy azt az anekdotát Pesten mesélnék. Az öreg kulák azon mulatott, hogy milyen jól átverte az ávót, mert ő ugyan doktor urat mond, de gróf urat ért alatta.

Esterházy Péter: *Harmonia Caelestis.*
Magvető, Budapest, 2000. 573. o.; 584–585. o.; 589–591. o.
(Részletek)

[3] A világhírű író, Esterházy Péter 1950-ben született, tehát mindössze 2 éves volt, amikor családját kitelepítették.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért telepítették ki az Esterházy családot? _____

_____

Mit jelenthetett a család életében ez a változás? _____

_____

Hogyan fogadták őket új lakhelyükön? _____

_____

Miért hangsúlyozza a rendőr, hogy Simon bácsi kulák?_____

_____

Miben nyilvánul meg a befogadó parasztcsalád szolidaritása a kitelepítettekkel?_____

_____

Vajon mit érezhetett a jelenet során Esterházy Péter édesapja? _____

_____

_____

És mit érezhetett Simon bácsi? _____

_____

_____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a szerzőnek!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegetek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3D

Beszolgáltatási törvény[4]

Csoportos feladatlap

4. csoport

„Tárgy? M. A.-né ménfőcsanaki lakos beszolgáltatási hátraléka.
Alulírott községi tanács hivatalosan igazolják, hogy a fent nevezett az 1951/52. évre szóló beszolgáltatási kötelezettségének az alábbiakban tett eleget:

	Előirányzottak:	Hátralék:
Kenyérgabona	83 kg	39 kg
Takarmánygabona	100 kg	100 kg
Állat és zsír	10 kg	10 kg
Burgonya	93 kg	–
Baromfi	6 db	2 db
Tojás	90 db	60 db

A feljelentéshez vagyoni és erkölcsi bizonyítvány mellékelve.
A rendőrség lenyomozta az ügyet, és a következőket állapította meg:
„M. A.-né született 1988, büntetése nem volt, vagyona 5 hold föld, egy családi ház, pártonkívüli…kikérdezése során a következőket adta elő: 1951/52. évre szóló beszolgáltatási előirányzatát kenyérgabonából azért nem teljesítette, mert a fejadagjuk nem volt meg. Takarmánygabonából meg azért nem teljesítette, mert nem termett. Állat és zsír beadását szintén nem tudta teljesíteni, mert nem volt miből. Élő baromfi és tojás beadását szintén nem teljesítette, mert nem volt. Védelmére elmondotta, hogy a kenyérgabona-fejadagot a gyerekei keresték a cséplés idején, és még így is hiányzott a fejadagjukból 80 kg. A takarmánygabonát egyáltalán nem tudta volna beadni, mert árpája és zabja nem termett. Elmondotta továbbá, hogy a baromfiból és tojásból lévő hátralékát rövidesen leadja, mert tudja, azt el nem engedik senkinek. Burgonya beadásának eleget tudott tenni, mert abból megtermett a szükségletük.

Gyanúsított védekezésének lenyomozása: Azon védekezés, hogy a fejadagot a gyermekei keresték meg a cséplés alatt, megfelel a valóságnak, de most, hogy a kenyér szabadon vásárolható, leadhatta volna azt a kis hátralékot a fejadagból is. Takarmánygabonája valóban nem termett, de azt megszerezhette volna, mióta felszabadult a piacon. A baromfi és a tojás beadásának meg szándékosan nem tett eleget, mert gondolta, hogy úgy lesz, mint az elmúlt években volt, hogy aki nem tett eleget, annak elengedték.

Megjegyzés: Nevezett ezen cselekményével a közellátás érdekeit veszélyeztette, mert az előirányzott beszolgáltatást nem teljesítette. Azonban nevezett a nyár folyamán a gyümölcsösből és a konyhakertből állandóan pénzt árult, és ebből megvehette volna a hiányokat, mivel az ő földjükön csak zöldségféléket termeltek.
1952. febr. 15.”
A Járási Tanács II: Igazgatási Osztály az ügyiratot továbbította a Győri Államügyészséghez, mert „bűncselekmény látszik fennforogni”.

[4] Galgóczy Erzsébet maga is parasztcsaládból származik, és visszatérve falujába, személyesen tapasztalja a szegénységet és kiszolgáltatottságot. A fenti részlet egy korabeli riportjából származik.

Az Államügyészség március 11-én megszüntette a nyomozást. Indok: „…Bűnvádi eljárás lefolytatása nem mutatkozik szükségesnek, annál is inkább nem, mert a hivatkozott jogszabályok szerint kártérítési eljárás során a gyanúsítottat ugyanolyan érzékenyen lehet sújtani, a jövőbeni hasonló magatartástól is ugyanolyan, sőt nagyobb eséllyel távol lehet tartani, mint egy eléggé késedelmesen lefolytatott bűnvádi eljárással."

A Járási Tanács begyűjtési osztálya május 16-án utasítja a ménfőcsanaki vb-elnököt, hogy „fent nevezettre a kártérítést haladéktalanul vesse ki".

Galgóczy Erzsébet: *Ki az illetékes?* Megjelent: *A törvény szövedéke.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 65–67. o.
(Részletek)

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért nem teljesíti M. A.-né beszolgáltatási kötelezettségét?_____

_____

Hogyan viszonyul a hatóság ehhez a mulasztáshoz? _____

_____

Mivel indokolják, hogy nem adnak felmentést, sőt súlyosan megbüntetik?_____

_____

Vajon milyen érzései és gondolatai lehetnek az érintett parasztasszonynak a jelenet során?

_____

_____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a szerzőnek!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegetek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3E

Részvételi szándék tudományos konferencián[5]

Csoportos feladatlap

5. csoport

T. Magyar Tudományos Tanács Titkársága, Budapest

Idecsatoltan tisztelettel küldjük a Nehézipari Miniszter Úrhoz intézett kérésünket a New Yorkban tartandó ásványi nyersanyag konferenciára vonatkozó kiküldetés irányában.
Kérjük, hogy dr. Szádeczky-Kardoss Elemér, egyetemi tanár kiküldetését a Tudományos Tanács lehetővé tenni, illetve a maga részéről elősegíteni szíveskedjék.

Dr. Vadász Elemér
A Magyarhoni Földtani Társulat Elnöke

Miniszter Úr, Budapest, 1949. június 24.

A Magyarhoni Földtani Társulat részletes prospektus kíséretében meghívót kapott a f. évi augusztus 17-szeptember 6. között New York-ban tartandó hasznosítható anyagokkal foglalkozó kongresszusra.
Ez a világ hasznosítható anyagainak minden vonatkozását tárgyaló, az ásványos anyagok készleteit és azok termeléseit, bányászatát, felhasználási módját és minden egyéb gyakorlati vonatkozásait kimerítő konferencia reánk nézve hasznos és tanulságos lehet. Társulatunk kívánatosnak és szükségesnek tartaná, hogy azon Országunk képviselve legyen, miértis tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy a Konferenciára Társulatunk társelnökét dr. Szádeczky-Kardoss Elemér soproni egyetemi tanár, Kossuth–díjas tudósunk kiküldetését lehetővé tenni szíveskedjék.

Dr. Vadász Elemér
A Magyarhoni Földtani Társulat Elnöke

Gerő Ernő elvtársnak, Budapest

A mai napon a melléklet feljegyzést küldtem Zsofinyec elvtársnak. Amennyiben szükséges, kérem Gerő elvtárs véleményét.

1 db melléklet
Alexits

[5] A fenti dokumentum lelőhelye a Magyar Tudományos Tanácsnak az MTA levéltárában őrzött iratanyaga (MTT 2/1). Az 1949-ben nem egészen egy évig működő szervezet elvégezte az MTA és közvetve tudományos élet teljes államosítását. Az MTT látszólag állami szerv, de a tényleges irányítást a tanács elnöke, a kormánytag Gerő Ernő vezette pártkollégium végezte.
A levél címzettje Alexits György akadémikus, főtitkár, az adminisztratív ügyek felelőse.

Feljegyzés Zsofinyec elvtárs számára, Budapest, 1949. jún. 30.

Vadász Elemér megküldte nekünk a Nehézipari Minisztériumba beadott kérvény másolatát, amelyben Sázdeczky-Kardos soproni egyetemi tanár kiküldetését kérte a new-yorki ásványnyersanyag konferenciára.
Kétségtelen, hogy a konferencia témája érdekes, de épp a mi nyersanyaghelyzetünkre való tekintettel egészen biztos, hogy Szádeczky-Kardoss részéről – aki különben igen becsületes pártonkívüli – könnyen elhangozhat olyan elszólás, amelyből az imperialisták bőséges hasznot húzhatnak. Javaslom tehát a Földtani Társulat kérésének elutasítását. Felmerülhet esetleg az a gondolat, hogy a részvétel elvi problémáját Titkárság elé vigyük, mivel azonban olyan sziklaszilárd geológus kommunistánk, aki ott bizonyára megjelenő kémek ellen teljesen fel volna vértezve, nincs, javaslom, hogy a részvételt még elvileg se vigyük Titkárság elé
(Alexits)

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért tagadták meg a konferencián való részvételt a professzortól? _____

_____

Miért nem engedtek ki a tudósok közül mást sem erre a fontos tudományos rendezvényre? _____

_____

Kinek a döntésétől függött a részvétel engedélyezése, illetve megtagadása? _____

_____

Vajon mit érezhetett a kérvényt benyújtó tudós, amikor kézhez kapta az elutasító levelet? _____

_____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek Alexits Györgynek!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegetek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3F

Olvasmányok kisiskolásoknak[6]

Csoportos feladatlap

6. csoport

Az alsó tagozatos könyvek szövegei szívesen idézték **Sztálin** gyermekkorát és mozgalmi múltját. A Harmadik könyvünk című olvasókönyv 1953-ban a becsületesség mintaképeként mutatta be a pártvezért:

„– *Hát értsd meg, súgni vagy segíteni, az két dolog!* Súgni helytelen, mert az csalás. Abból te nem tanulsz, félrevezeted a tanítót, meg saját magadat is. De ha becsületesen tanulsz, akkor mindig hasznát veszed a tudásodnak. És máskor ne próbálj megvesztegetni! Csodálatos fiú volt ez a Szoszó – a jelleme már nem is vas, *hanem egyenesen acél*. Már akkor meglátszott rajta, megérződött minden szaván, hogy egyszer, ha megnő – acélról nevezi majd el népe, s az egész világ. Acél – ezt Szoszó hazájában *sztál*-nak hívják. A hajdani kis Szoszó neve pedig már hosszú idő óta Ioszif Visszarionovics Sztálin."

Kedves, kedélyes és végtelenül humánus, minden becsületesen dolgozó embernek barátjaként viselkedő **Rákosiról** olvashattak a negyedik osztályosok abban a szövegben, amely „felidézte" Varga Barnabás Kossuth-díjas, sztahanovista bányász találkozását a vezérrel:

„Mindennél többet jelentett számára a Rákosi Mátyás elvtárssal való találkozása. A sztahanovista kongresszus szünetében Rákosi elvtárs kezet fogott vele, régi ismerősként rámosolygott, és csak annyit mondott: – Maga az a Varga Barnabás? Ez a mondás szíven ütötte Varga Barnabást, Rákosi elvtárs ismeri őt! A Kossuth-díj kiosztását követő fogadáson már hosszan elbeszélgetett Rákosi elvtárssal. Kiderült, hogy Rákosi elvtárs már régóta figyelemmel kísérte munkáját és pontosan tudta, milyen győzelmeket ért el a szénbányászatban."

Acélos Szoszó, Harmadik könyvünk.
Tankönyvkiadó Nemzeti Vállalat, Budapest, 1953. 68. o.

Varga Barnabás találkozása Rákosi Mátyással, Negyedik könyvünk.
Tankönyvkiadó Nemzeti Vállalat, Budapest, 1952. 69. o.

[6] Az ötvenes években az egészen kisgyermekkorban (már az óvodában) elkezdődött az ideológiai nevelés. A fenti olvasmányrészletek a harmadikos és negyedikes kisiskolások tankönyveiből származnak.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Milyen tulajdonságok jellemezték Szoszót? Miért nevezték „acélosnak”? _____

_____

Melyik orosz szóból származik Sztálin neve? Vajon mit sugall ez a felvett név? _____

_____

Milyen embernek ábrázolja a másik olvasmány Rákosi Mátyást? _____

_____

Mit tudunk meg Varga Barnabásról? Miért kapott vajon kitüntetést? _____

_____

Milyen üzenetet hordoztak a kisiskolások számára ezek a szövegek? _____

_____

Vajon mit gondoltak, mit éreztek a korabeli pedagógusok, amikor ezeket az olvasmányokat tanították? _____

_____

_____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek az olvasmányok szerzőinek!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegetek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/4

Fogalomjegyzék

Csoportos feladatlap

Jelöljétek meg azokat a fogalmakat, amelyekről szó esik a csoportotok által olvasott szövegben, majd írjatok hozzájuk rövid magyarázatot az üresen hagyott sorok felhasználásával!

1. Arisztokraták
2. Államosítás
3. Ávó
4. Békeív
5. Beszolgáltatási kötelezettség
6. Csengőfrász
7. Egyéni paraszt
8. Fejadag
9. Feljelentés
10. Felszabadító szovjet hadsereg
11. Hűség a néphez, hűség a Párthoz
12. Ideológiai harc
13. Imperialisták
14. Kitelepítés
15. Kulák
16. Kultúrpolitika
17. Munkások
18. Nép ellensége
19. Pártonkívüli
20. Proletárok
21. Propaganda
22. Szegénység
23. Szegényparaszt
24. Személyi kultusz
25. Sziklaszilárd jellem
26. Szolidaritás
27. Tanácsrendszer
28. Termelés
29. TSZCS (termelőszövetkezeti csoport)
30. Vas és acél országa

24/5A

Önálló projektfeladat

Javaslatok a bemutató elkészítéséhez

Lehetséges munka- és bemutatóformák

- Információk gyűjtése az internetről, az összegyűjtött anyag rendszerezése és elhelyezése az ebből a célból kialakított webfelületen.
- Interjúk készítése nagyszülőkkel, illetve olyan ismerősökkel, akik személyes tapasztalatokkal rendelkeznek erről az időszakról (az interjúról jegyzőkönyv vagy magnófelvétel készül).
- Könyvek, újságok, plakátok, jellegzetes használati tárgyak gyűjtése, belőlük készült kiállítás előkészítése.
- Az összegyűjtött anyagok Power Point bemutató formájában való feldolgozása.
- Filmrészletekkel, zenékkel, vetített képekkel illusztrált előadás.

Javasolt internetes források:

1. A Sztálin-szobor Budapesten http://www.19562006.hu/kalendarium/index.php?id=16
2. Recski kényszermunkatábor http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2001/0108/tort/tort.htm
3. Sztálin halála http://www.mult-kor.hu/cikk.php?article=409
4. Kislexikon az általános tájékozódáshoz: http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/kislexis.htm

Javasolt kérdések az interjúhoz

1. Milyen volt az élet az iskolában (esetleg az óvodában)?
2. Mire emlékszik vissza a legszívesebben abból az időszakból?
3. Vannak-e konkrét emlékei a tanítási órákról? Meséljen ezekről?
4. Ki volt a legkedvesebb tanára? Miért?
5. Mitől félt akkoriban, és miért?
6. Mire vágyott leginkább?
7. Hogyan teltek általában a hétvégék?
8. Hogyan telt a nyár?
9. Mi volt a kedvenc olvasmánya? Miért tetszett?
10. Milyen filmélményre tud visszaemlékezni?
11. Mi volt a kedvenc szórakozása?
12. Hogyan ünnepelték a nagy állami ünnepeket (április 4., május 1., augusztus 20.)
13. Hogyan teltek a karácsonyok?
14. Mire emlékszik az akkori divatból?

Ötletek a gyűjtőmunkához

Korabeli családi fotók
Sajtótermékek
Plakátok
Dokumentumok, iratok (bármilyen igazolvány, iskolai bizonyítvány, munkakönyv, ellenőrző stb.)
Kitüntetések
Pénzek, vasúti, villamos vagy buszjegyek
Jellegzetes használati tárgyak

Levelezőlapok, bélyegek
Lakásdíszek
Az úttörőélet „kellékei" (úttörőing, nyakkendő, öv, jelvény, síp, tagkönyv stb.)
Versek, regényrészletek
Mozgalmi dalok (szövegük külön is)
Képek, karikatúrák
Viccek, kabarétréfák
Filmrészletek stb.

Jellegzetes ifjúsági regények az ötvenes évekből:
- Katajev: *Távolban egy fehér vitorla*
- Osztrovszkij: *Az acélt megedzik*
- Kozmogyemjanszkaja: *Zoja és Sura*
- Fagyajev: *Az ifjú gárda*

Néhány az ötvenes években készült filmek közül
- *Állami Áruház* (rendező: Gertler Viktor)
- *Egy pikoló világos* (rendező: Máriássy Félix)
- *Civil a pályán* (rendező: Keleti Márton)
- *Felmegyek a miniszterhez* (rendező: Bán Frigyes)
- *Hintónjáró szerelem* (rendező: Ranódi László)

Néhány az ötvenes évekről készült filmek közül
- *A tanú* (rendező: Bacsó Péter)
- *Te rongyos élet!* (rendező: Bacsó Péter)
- *Csinibaba* (rendező: Tímár Péter)
- *Csocsó avagy éljen május 1-je* (rendező: Koltai Róbert)

24/5B

Önálló projektfeladat

A munka megtervezése

A választott téma: _____

A csoport vezetője: _____

Részfeladatok / munkaformák	**Felelős**	**Határidő**

Személyenkénti feladatok:

Név	Feladatok

24/6

Értékelő lap

A csoportvezető neve: _____

A bemutató témája: _____

Az alábbiakban egymással ellentétes jellemzőket olvashattok. Karikázzátok be a közöttük feltüntetett skálán, hogy milyennek értékelitek a bemutatót az adott szempontból. Az értékelés a csoport közös véleményét tükrözze!

Érdekes	3	2	1	0	1	2	3	Unalmas
Tartalmas	3	2	1	0	1	2	3	Tartalmatlan
Ötletgazdag	3	2	1	0	1	2	3	Ötletszegény
Sok új információ	3	2	1	0	1	2	3	Nincs új információ
Változatos módszerek	3	2	1	0	1	2	3	Egysíkú módszerek
Gördülékeny	3	2	1	0	1	2	3	Töredezett
Minden csoporttag részt vett a munkában	3	2	1	0	1	2	3	Egy ember csinálta az egészet

Rövid szöveges indoklás

_____

_____

_____

_____

_____

SZKA211_25

Polgár a forradalomban – 1956

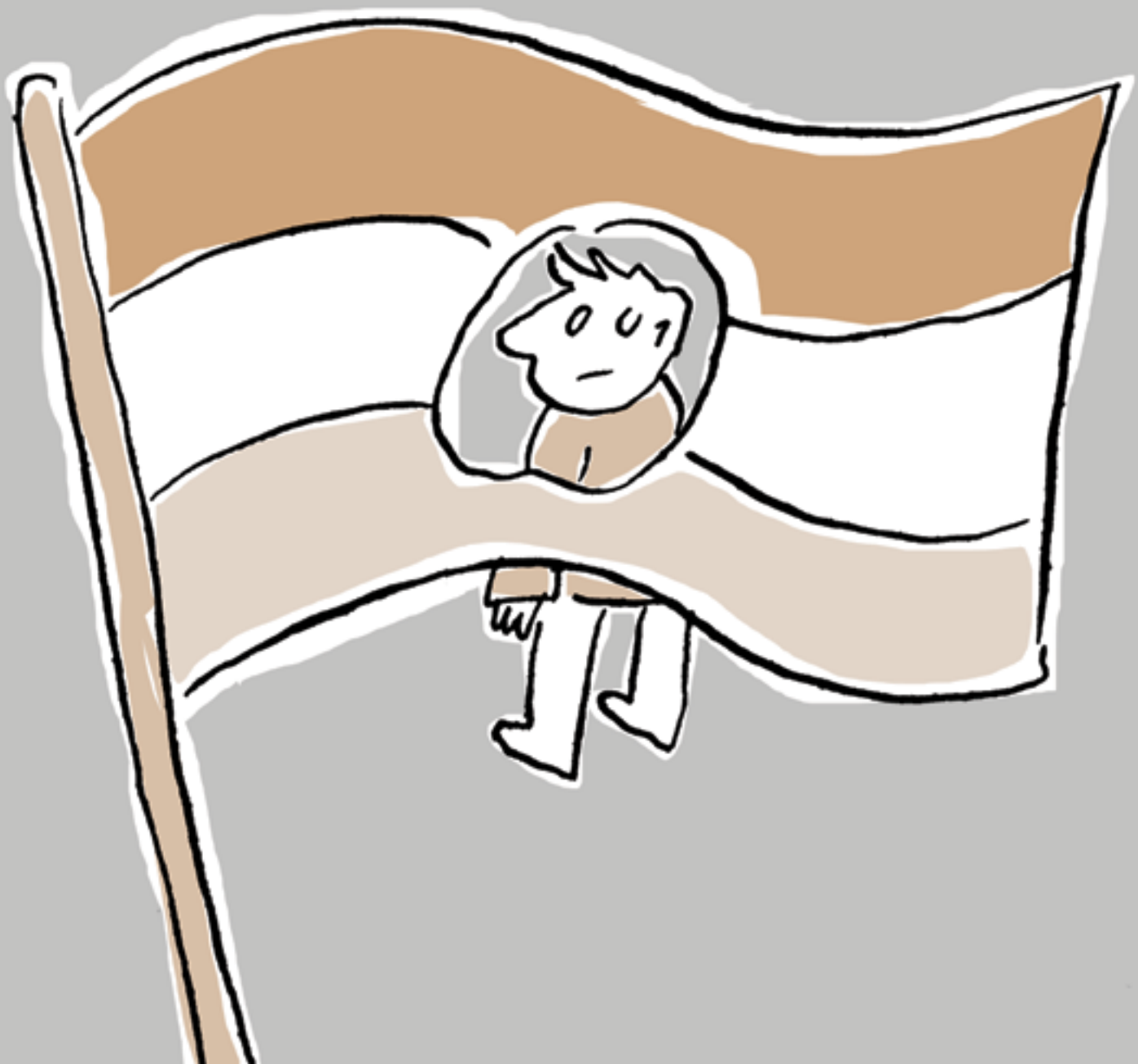

25/1

A történet ismert szereplői

Névkártyák

Nagy Imre	**Tánczos Gábor**
Obersovszky Gyula	**Bibó István**
Maléter Pál	**Iván Kovács László**
Pongrácz Gergely	**Losonczy Géza**
Tildy Zoltán	**Gimes Miklós**
Angyal János	**Rácz Sándor**
Király Béla	**Újhelyi Szilárd**
Szabó János	**Kopácsi Sándor**
Donáth Ferenc	

25/2A

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A MINDENNAPI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Február 12.
Budapesten 27, vidéken 109 áruházban indul részletfizetési akció bútorok, padlókefélők, porszívók, zeneszekrények, rádiók, magnók, fényképezőgépek, csónakok és csónakmotorok vásárlásának megkönnyítésére.

Februárban
Döntés született arról, hogy március 1-jétől közvetlen autóbusz összeköttetés létesül Budapest és Pozsony között Rajka határállomásnál. A Budapestről és Pozsonyból érkező autóbuszok utasai vámkezelés után autóbuszt cserélnek, és így folytatják útjukat.

Március 1.
A földművelési miniszter rendeletet ad ki (2/1956. sz.) a téeszek terményeinek és termékeinek szabadpiaci értékesítéséről.

Március 31.
Az Orion Gyárban elkészül a 100. televíziókészülék. Április 2-án megkezdődik a televíziók sorozatgyártása.

Április 19.
Ülést tart az MDP Politikai Bizottsága… Határozat születik… az alacsony keresetű és különböző munkakörökben dolgozók béremeléséről 524 millió forint összértékben.

Április 19.
Közzéteszik a Minisztertanács rendeletét az új lakások elosztási rendjéről, amely szerint azok kétharmadát a termelésben közvetlenül részt vevő dolgozóknak és a termelést közvetlenül irányító műszakiaknak kell juttatni.

Április 24.
Kihirdetésre kerül a Minisztertanács 11/1956. (IV. 26.) sz. rendelete a lakóház-szövetkezetek szervezéséről és a szövetkezeti társasházak építéséről. A rendelet szerint az állam által épített társasházak kedvezményesen lakószövetkezetek tulajdonába kerülhetnek. A rendelet ezen kívül a lakások megszerzésére hosszú lejáratú kölcsönt is kilátásba helyez.

Április 29.
Közzéteszik a Minisztertanács közleményét közszükségleti cikkek május 1-jén életbe lépő részleges árleszállításáról, amely a közlemény szerint 900 millió forint megtakarítást jelent a lakosságnak és 6500 cikkre terjed ki.

Április
Közel egymillió látogató nézi meg a fővárosban a korszerű háztartás kiállítást. A látogatók tetszését legjobban az 1500 forintos mosógép és a porszívó, valamint a padlókefélő gépek nyerik meg.

25/2B

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A MINDENNAPI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Május 13.
Megérkezik a Ferihegyi repülőtérre a Lufthansa német légitársaság első repülőgépe, a Berlin – Prága – Budapest – Szófia útvonalon.

Május 27.
Közzéteszik a Minisztertanács 1038/1956. sz. határozatát az alacsonyabb keresetű dolgozók bérének emeléséről és az 1039/1956. sz. határozatot a munkaidő egyes kategóriákban való csökkentéséről.

Június 1.
A Népszava arról tudósít, hogy 30 ezer dolgozó nyaral az észak-balatoni szakszervezeti üdülőkben.

Június 5.
Elindul a Malév első Budapest–Bécs menetrendszerinti járata.

Június 13.
Bolgár–csehszlovák–lengyel–magyar–román–szovjet megállapodás születik arról, hogy az állampolgárok útlevél nélkül utazhatnak a szerződő országok között.

Július 13.
Fegyveresek Ingolstadtba (NSZK) térítik a MALÉV Budapest–Szombathely között közlekedő menetrendszerinti utasszállító járatát. Nyolc utas nem tér vissza Magyarországra.

Július 24.
Megkezdődik a televíziókészülékek árusítása Magyarországon. Az Orion gyár az első 500 készüléket átadta a kereskedelemnek.

Augusztus 5.
Szív küldi a távolból címmel új műsort indít a Magyar Rádió. Vasárnap délután 4 és 5 óra között az Amerikában és Nyugat-Európában élő magyarok zenés üdvözleteit közvetíti a magyarországi rokonoknak a 252 m-es középhullámon.

Augusztus 15.
Románia és Magyarország között megszűnik a vízumkényszer.

Szeptember
A Budapestről korábban kitelepítettek számára megszüntetik a korlátozást: visszatérhetnek a fővárosba, de nem kaphatják vissza régi lakásaikat.

Szeptember 14.
Lebontják az osztrák–magyar határon a műszaki határzárat.

25/2C

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A MINDENNAPI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Hangulatjelentés a májusi árleszállításokról

„Az árleszállítást a dolgozók nagy megelégedéssel fogadták. Különösen örültek, amikor a kirakatokban megjelentek az új árak, és saját szemükkel láthatták az árleszállítás mértékét…
Ugyanakkor – széles körben – felmerült a zsír, hús, kenyér, cukor magas ára. A dolgozók várták, hogy a legfontosabb élelmiszerek árait is csökkentsék. Néhány helyen arról beszélnek, hogy ősszel biztosan sor kerül az élelmiszerárak leszállítására is.
Az árleszállítást követő napokban nagymértékben megélénkült az áruforgalom, de ennek ellenére felvásárlás nem tapasztalható. Szinte megrohanták az áruházakat, és ennek következtében nem egy helyen torlódás volt…
A legkeresettebb cikkek egyike a cipő volt – elsősorban – a jobb minőségű cipők. Ez annál is inkább indokolt volt, mert a préselt cipőknek nem ment le az ára. Nagyfokú emelkedés mutatkozott a ballonkabátok, sportöltönyök vételénél, valamint az olcsóbb minőségű női ruhaanyagoknál (krepp, karton), de női nejlon fehérneműknél is. Több helyen a nagy kereslet miatt a zöld ballonkabátoknál hiány mutatkozott, ugyancsak hiány mutatkozik több üzletben gyermek zoknik, gyermek félcipők egyes számaiban.

Információ a KV márciusi határozatának, Rákosi Mátyás beszámolójának visszhangjáról. MOL M-KS-276. f. 89/270. ő. e. (Részlet)
Idézi: *Krónika,* 1956, 43. o.

25/3A

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A POLITIKAI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Február 22.
Az MDP Politikai Bizottságának ülésén döntés születik arról, hogy a lakosság életszínvonalának emelésére intézkedéscsomagot kell életbe léptetni.

Március 24.
Megkezdődnek az SZKP XX. kongresszusáról szóló megyei és fővárosi pártaktíva-értekezletek. Szerkesztőségi cikk jelenik meg a Szabad Népben a Személyi kultuszról címmel. A XIII. kerületi pártaktíván Litván György kinyilvánítja az MDP vezetésével és Rákosi Mátyással szembeni bizalom elvesztését.

Március 26.
Rákosi Mátyás kijelenti: „megállapítást nyert, hogy a Rajk-per provokáción alapult. Ezért pártunk központi vezetőségének múlt év júniusi határozata alapján a Legfelsőbb Bíróság rehabilitálta Rajk László elvtársat. Hasonlóan felülvizsgáltak más ügyeket: az ártatlanul elítélteket rehabilitálták, a többieket amnesztiában részesítették. Ugyancsak folyamatosan felülvizsgálják a volt szociáldemokrata elítéltek ügyét. Ezeknek legtöbbje már kiszabadult, az utolsó ezekben a napokban szabadul. ”

Április 5.
Az MDP Politikai Bizottsága úgy dönt, hogy felül kell vizsgálni az osztályharc éleződéséről szóló tételt, és a helytelen nézetekkel szemben politikai érvekkel kell fellépni.

Május 7.
Az MDP Politikai Bizottsága döntése alapján a Minisztertanács megszünteti a műszaki zárat a nyugati határon.

Május 18.
Az MDP Budapesti Pártbizottsága aktívaértekezletet tart a Sportcsarnokban a politikai helyzetről és a párt feladatairól. Rákosi mátyás elismeri bizonyos mértékű felelősségét a törvénytelenségekben, s egyben bejelenti, hogy a rehabilitációt a következő hetekben lezárják.

Július 18–21.
Az MDP KV ülése egészségi okokra hivatkozva felmenti Rákosi Mátyást első titkári és politikai bizottsági tagsága alól. Utódjául Gerő Ernőt, addigi helyettesét választják meg.

Július 31.
Nonn György legfőbb ügyész a parlamentben elmondott beszédében bejelenti, hogy az ÁVH vezetői közül 34 fő fegyelmit kapott, 13 főt pedig katonai bíróság elé állítanak.

Szeptember 2.
A Szabad Nép közli az MDP PB határozatát a személyi kultusz maradványainak megszüntetéséről. Élő személyekről nem neveznek el intézményeket.

25/3B

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A POLITIKAI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Szeptember 7.
Az MDP PB ülésén döntés születik arról, hogy Rajk Lászlót és mártírtársait exhumálják, és katonai díszpompával újratemetik.

Szeptember
1956 szeptemberében repülős tiszti küldöttség kereste fel a honvédelmi minisztert és közölték, hogy vidéken államvédelem-ellenes a hangulat. Kérték, hogy a sapkájukon lévő világoskék csíkot változtassák meg, mert több esetben összetévesztették őket ÁVH-s beosztottakkal, és néhány repülős tisztet emiatt tettlegesen bántalmaztak.

Október 4.
Nagy Imre levélben fordul az MDP Központi Vezetőségéhez, amelyben kéri párttagsága visszaállítását.

Október 5.
Letartóztatják Farkas Vladimirt és több társát, akik az ÁVH munkatársai, és a politikai vezetés felelősnek mondta ki őket a törvénysértések elkövetésében.

Október 6.
A Kerepesi temetőben több százezer ember részvételével ünnepélyesen eltemetik az 1949-ben kivégzett Rajk Lászlót, Pálffy Györgyöt, Szőnyi Tibort és Szalai Andrást.

Október 13.
Az MDP PB dönt Nagy Imrének a pártba való visszavételéről. Néhány nappal később Nagy Imre visszakapja egyetemi katedráját és akadémiai tagságát is.

Február 14-25.
Az SZKP XX. kongresszusán Hruscsov nevezetessé vált beszédet mond, amelyben erőteljesen bírálja Sztálint és a személyi kultuszt. Nem sokkal később a beszéd megjelenik a sajtóban, s így széleskörű nyilvánosságot kap.

Április 10.
Lengyelországban rehabilitálják a párt 1951-ben elítélt főtitkárát, Wladislav Gomulkát, a Lengyel Egyesült Munkáspárt egykori vezetőjét.

Április
Moszkvában folytatódik az ártatlanul elítéltek rehabilitációja. A hónap során ez tíz táborra terjed ki. Érvénytelenítik a büntetőperekre vonatkozó különleges törvényeket. Bizottságot állítanak fel a szovjet titkosszolgálat törvénytelen tevékenységének kivizsgálására.

25/3C

A forradalom előzményei

A VÁLTOZÁS JELEI A POLITIKAI ÉLETBEN

Eseménykártyák és forrásszöveg

Június 28.
Felkelés tör ki a lengyelországi Poznanban. Az éppen zajló nemzetközi vásár idején mintegy százezer munkás vonul az utcára az élet- és a munkakörülmények javítását, valamint szabad választásokat követelve. A rendfenntartó erők fegyverrel verik szét a tüntetést, aminek körülbelül 70 halálos áldozata és több száz sebesültje van. A rendzavarást követően majdnem hatszáz ember ellen indul eljárás.

Rajk László és társai újratemetése

„A Rajk-ügy felkavarta az embereket… Tegnap volt a temetés, azt hiszem, nem minden tendencia nélkül tették éppen 6-ára, az aradi vértanúk kivégzésének napjára. Nagyon szép volt a temetés és rengetegen voltak. Ahogy bementünk a Kerepesi temetőbe, a nagy úton végig tisztiiskolás fiúk álltak őrséget, a ravatal a Kossuth-mauzóleum előtt volt. A mauzóleum oszlopait fekete drapéria fedte, előtte két öröktűz fáklyája füstölgött. A négy nagy érckoporsó feketével borított asztalon állt, mögöttük az elhunytak kitüntetései és tengernyi virág és koszorú. A koporsók mellett a gyászoló családtagok és fehérkesztyűs, acélsisakos díszszázad. És tömeg, végtelen sok ember. Lopva figyeltem a mellettem állókat, és igyekeztem kitalálni, hogy kit mi hozhatott ide. Az arcokról zárkózottságot, elszántságot, döbbenetet és fájdalmat olvastam le. Mély csönd volt, és az érzelemtől csordultan hallgattam a beszédeket, közben sajnáltam, hogy nem vagyok férfi, és így nem vehetem le én is a kalapom (gyönyörű szokás) az Internacionálé és a munkás-gyászinduló hangjaira. Az összes beszéd közül Münnich Ferencé tetszett a legjobban. „Neki nem adatott meg a hősi halál – mondta Rajkról –, őt a személyi kultusz mocsarából előkúszott szadista gyilkosok pusztították el. Előttem munkáskülsejű férfi állt, kerek arccal és derült, nagy kék szemekkel. Csendesen tárgyalták a beszéd részleteit és a díszlövéseknél feltartott tükörrel próbálták megnézni a ravatalt. Közben a szél fújt, hideg volt és sár. Nagyon fáztam…”

Részlet egy 18 éves lány naplójából, 1956. október 7.
(*Forrás: História,* 1989/3. 33. o).

25/4A

A forradalom előzményei

NYILVÁNOS VITÁK

Eseménykártyák és forrásszöveg

Április 18.
Jugoszláv irodalmi estet rendez a DISZ Petőfi-köre a Kossuth Klubban.

Május 9.
Vitát szerveznek a Petőfi-körben a marxista politikai gazdaságtan időszerű kérdéseiről és a második ötéves terv irányelveiről. Mivel a rendelkezésre álló időhöz képest túl sok volt a hozzászóló, úgy döntöttek, hogy a vitát május 22-én folytatják. A hozzászólók komoly kritikával illették az irányított tervgazdaságot. Hiányolták a tervezés demokratizmusát. Kétségbe vonták a terv teljesíthetőségét. Bírálták a „vas és acél országa" jelszót, és hosszan sorolták az erőltetett iparosítás által okozott gondolat.

Május 30.
Vita a Petőfi-körben a marxista történettudomány időszerű kérdéseiről. A vitán olyan sokan akartak részt venni, hogy elhatározták, két nap múlva folytatják azt. A résztvevők keményen bírálták a dogmatikus történetírást és a sztálinista történelemhamisítást. Tiltakoztak az ellen, hogy a hatalom elvárásai a politikai propaganda eszközévé tették a történettudományt. A vita során megfogalmazódott, hogy az 1948-as fordulat rossz irányba vitte az országot: demokratikus szocializmus helyett diktatúra alakult ki az országban.

Június 14–15.
Filozófiai vita a Petőfi-körben A XX. kongresszus és a marxista filozófia problémái címmel. A Kossuth Klub kicsinek bizonyul az 1200 résztvevő számára, ezért átvonulnak a Közgazdasági Egyetem nagytermébe.

Június 20.
Vita a Petőfi-körben Hazánk természeti és gazdasági adottságainak kiaknázása népgazdaságunk termelésében címmel.

Június 27.
Vita a Petőfi-körben A sajtóról és a tájékoztatás problémáiról címmel. A vita során nyilvánvalóvá vált, hogy a résztvevők már nem kívánnak lojálisak lenni a párthoz, s egyre inkább igényt tart a kritika és a szólás szabadságára. Déry Tibor író pedig elsőként vetette fel a szocialista rendszer strukturális átalakításának szükségességét, s tettekre biztatta az ifjúságot: „Arra kérem a fiatalokat, a magyar ifjúságot, ne feledkezzék meg elődjéről, a márciusi ifjúságról. 48-as ifjúságnak szoktuk nevezni, azt szeretném elvtársak, ha volna egy 56-os ifjúságunk is, amely a nemzetnek segítségére lenne a jövő meghódításában."

Június 30.
Az MDP KV ülése elítéli a Petőfi-kör tevékenységét. A határozat nyomán az a hír járja a fővárosban, hogy Rákosi Mátyás elkészített egy úgynevezett négyszázas listát, amely a letartóztatandók nevét tartalmazza. A Petőfi-kör vezetősége ezután átmenetileg elnapolja a vitákat.

25/4B

A forradalom előzményei

NYILVÁNOS VITÁK

Eseménykártyák és forrásszöveg

Szeptember 19.
Tízhetes kényszerszünet után újra elkezdődnek a viták a Petőfi-Körben. Ez alkalommal a volt népi kollégiumok tanulási tapasztalatait tárgyalták meg. Ez gyakorlatilag a NÉKOSZ mozgalom rehabilitációjának a befejezését is jelentette.

Szeptember 26.
Vita a Petőfi-Körben A gazdasági vezetés kérdései címmel. Középpontjában a gazdaság reformjával kapcsolatos elképzelések megvitatása állt.

Szeptember 28.
Vita a Petőfi-Körben A magyar nevelésügy kérdései címmel. A vita központi témája az, hogy a pedagógiában is szükséges a sztálinista módszerek felszámolása.

Október 9.
A fiatal értelmiség problémái címmel ankétot rendeznek az ELTE színháztermében. Vitavezető Lukács György.

Október 10.
A műszaki fejlesztés és a fiatal műszaki értelmiség problémái címmel vitát rendeznek a Petőfi-Körben.

Október 12.
Nevelésügyünk időszerű kérdéseiről rendez vitát a Petőfi-kör.

Október 13.
Decemberben megtartja első vitaülését a Kossuth-kör.

Október 16.
Szegeden megalakul a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége, a MEFESZ.

Október 18.
A DISZ budapesti bizottsága szervezésében diákparlamentet tartanak a Pártoktatók Házában. A rendezvény célja, hogy a tanulóifjúság elmondhassa véleményét a középiskolásokat érintő kérdésekben.

Október 19.
A szegedi József Attila-Kör vitát rendez az értelmiség helyzetéről.

Október 20.
Szegeden a MEFESZ nagygyűlésén meghirdeti politikai programját. A következő napokban a felsőoktatási intézmények diákgyűlései országszerte csatlakoznak a MEFESZ-hez.

25/4C

A forradalom előzményei

NYILVÁNOS VITÁK

Eseménykártyák és forrásszöveg

Október 20.
Budapesten az ELTE jogi és bölcsészettudományi karán, valamint a Műegyetemen gyűléseket tartanak, és megfogalmazzák politikai követeléseiket. Az egyetemek közös vitafórumaként megszervezik a Vasvári-kört.

Október 22.
Diákgyűléseket rendeznek a budapesti, a miskolci, a szegedi, a pécsi és a soproni egyetemeken. A Budapesti Műszaki egyetemen 16 pontos követelést fogadnak el.

A közhangulatról

„Az egész ország a most megújuló politikai élet lázában pezseg. A XX. kongresszus szabad szele úgy tört be az életünkbe, mint a friss hideg levegő szokott betódulni egy meleg, elhasznált levegőjű szobába. Nagyot lélegzett mindenki, és úgy megindult a vitatkozás, a panaszok és bírálatok áradata, hogy minden más kérdést lassan háttérbe szorít…
… mindenki elkezdett politizálni. Politizál az is, aki eddig azt állította magáról, hogy ő soha sem politizál, és politizálnak még a diákok is, akik eddig általában ösztönösen irtóztak mindentől, amiben egy csöpp politika is van. Talán itt kezdődik a szabadság."

Részlet egy 18 éves lány naplójából, 1956. október 7.
(*Forrás: História,* 1989/3. 32. o.)

25/5

Az 1956-os forradalom 16 pontja

Dokumentum

A forradalom követeléslistájának, a 16 pontnak az első változatát a Szegeden megalakult Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) fogalmazta meg október 20-án. Végleges formába a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatói öntötték két nappal később. A 16 pont elfogadása mellett az egyetemisták másnapra, október 23-ára tüntetést hirdettek a lengyelországi események melletti szolidaritási akcióként.

A 16 pont a következő volt[1]:

1. Vonják ki a szovjet csapatokat!
2. Új, alulról kiinduló választások legyenek az MDP-ben! Válasszanak új KV-t, hívják össze a pártkongresszust!
3. Nagy Imre alakítson kormányt, a sztálinista-rákosista bűnösöket váltsák le!
4. Nyilvános tárgyalást Farkas Mihály és társai ügyében! Vonják felelősségre Rákosit!
5. Általános, egyenlő, titkos választásokat, több pártot, új nemzetgyűlést, sztrájkjogot!
6. Vizsgálják fölül a magyar–szovjet, ill. a magyar–jugoszláv kapcsolatokat a kölcsönös be nem avatkozás jegyében!
7. Szakemberek bevonásával szervezzék át a gazdasági életet, a hazai adottságok és a nép létérdekei alapján!
8. Hozzák nyilvánosságra a külkereskedelmi szerződéseket (a magyar közvélemény nem tud semmiről), a jóvátétel tényleges adatait, adjanak tájékoztatást a magyar uránról! (az 1947. április 10-ei párizsi békében foglalt jóvátétel tízszeresét rabolták el!)
9. Vegyék teljes revízió alá az ipari normákat, vizsgálják ki a bérköveteléseket, állapítsák meg a munkás létminimumot!
10. Fektessék új alapokra a beszolgáltatás rendszerét, az egyénileg vállalkozók kapjanak a TSZCS-kkel egyenrangú támogatást!
11. Független bíróság vizsgálja felül az összes politikai gazdasági pert, bocsássák szabadon az ártatlanul elítélteket, szállítsák haza a Szovjetunióba hurcolt foglyokat!
12. Teljes vélemény- és szólásszabadságot, szabad rádiót, MEFESZ újságot! Ismerhesse meg mindenki saját káderadatát!
13. Távolítsák el a Sztálin-szobrot! Helyére 1848–49-es emlékmű kerüljön!
14. Új, nemzeti jellegű címert! A katonáknak új, a magyar hagyományoknak megfelelő egyenruhát! Március 15. legyen nemzeti ünnep, október 6. nemzeti gyászünnep és tanítási szünet!
15. Szolidaritást a lengyel néppel!
16. Október 27-én üljön össze egy országos diákkonferencia, ahol megvitatják a követeléseket!

(*Forrás*: Wikipédia szabad lexikon)
(http://hu.wikipedia.org/wiki/Az_1956-os_forradalom_16_pontja)

[1] A szövegnek több, de lényegileg azonos tartalmú változata terjedt el az országban.

25/6

A forradalom 13 napja

Csoportkártyák

1956. október 23.	**1956. október 24.**
1956. október 25.	**1956. október 26.**
1956. október 27.	**1956. október 28.**
1956. október 29.	**1956. október 30.**
1956. október 31.	**1956. november 1.**
1956. november 2.	**1956. november 3.**
1956. november 4.	

25/7A

A forradalom 13 napja – Október 23.

Eseménykártyák

Október 23. reggel
A Szabad Nép Új tavaszi seregszemle című vezércikkében üdvözli az ifjúság követeléseit.

Október 23. reggel
A reggeli órákban megérkezik a Nyugati pályaudvarra Jugoszláviából a magyar párt- és kormányküldöttség. A delegáció azonnal a pártközpontba megy, ahol megkezdi ülését a kibővített Politikai Bizottság.

Október 23. délelőtt
Losonczy Géza lakásán Nagy Imre megbeszélést tart Haraszty Sándorral, Újhelyi Szilárddal, Vásárhelyi Miklóssal, Jánosi Ferenccel és Gimes Miklóssal.

Október 23. 12 óra 53 perc
A Kossuth Rádió ismerteti a belügyminiszternek a tüntetést tiltó közleményét.

Október 23. 14 óra 23 perc
A Kossuth Rádióban újabb belügyminiszteri közleményt olvasnak be, amely engedélyezi a tüntetést.

Október 23. 15 óra
A 15 órakor kezdődő tüntetés a Pesti oldalon a Petőfi-szobortól indul, míg a Műegyetem hallgatói a budai Duna-parton vonulnak, és a Bem-szobornál találkoznak.

Október 23. 15 óra 30 perc
A Magyar Rádió őrségének megerősítésére 30 ÁVH-s érkezik.

Október 23. 17 óra körül
Megérkeznek az első tüntetők a Bem-szobortól a Kossuth Lajos térre.
Ugyanekkor a Rádió épületénél is tüntetők jelennek meg, akik a diákság 16 pontjának beolvasását követelik.

Október 23. 18 óra körül
A Kossuth térről a tüntetők egy része a Dózsa György úti Sztálin-szoborhoz vonul.

Október 23. 18 óra után
A Honvédelmi Minisztérium őrzésére kirendelik a budapesti őrzászlóalj egy századát, 3 harckocsit és a Kossuth Tüzér Tiszti iskola hallgatóit.
A Néphadsereg vezérkari főnöke riadót rendel el a piliscsabai és aszódi gépesített ezredek részére.

Október 23. 19 óra körül
A Mosonyi utcai rendőrlaktanyából két riadóautót vezényelnek a Rádióhoz.

25/7B

A forradalom 13 napja – Október 23.

Eseménykártyák

Október 23. 20 óra körül
A Kossuth Tüzér Tiszti Iskola hallgatói visszaverik a felkelők támadását.

Október 23. 20 óra körül
Megkezdődik az MDP Központi Vezetőségének rendkívüli ülése, amely másnap hajnalig folyamatosan tart.

Október 23. 20 óra
Gerő Ernő beszédet mond a rádióban, melynek provokatív hangneme tovább szítja az indulatokat.

Október 23. 20–21 óra között
A Rádió védelmére rendelik a Honvédelmi Minisztérium Őrzászlóaljának 96 katonáját és 200 ÁVH-st, majd ide érkezik a Petőfi Akadémia 150 tisztje, a 20. híradó ezred katonái és a pilisicsabai ezred egy lövész- és harckocsi zászlóalja.

Október 23. 21 óra körül
A Kossuth téren Nagy Imre beszél a tüntetőkhöz, majd átmegy az Akadémia utcai pártközpontba, ahol folyamatosan ülésezik az MDP Központi Vezetősége.

Október 23. 21 óra körül
Tűzharc bontakozik ki a Rádiónál.

Október 23. 21 óra körül
Moszkvában ülést tart az SZKP KB Elnöksége. Zsukov tájékoztatást ad a magyarországi helyzetről. A szovjet csapatok Budapestre való bevonulása mellett döntenek, és parancsot adnak a székesfehérvári szovjet különleges hadtestnek Budapest elfoglalására.

Október 23. 21.30 óra körül
A tüntetők több órás kísérletezés után ledöntik a Sztálin-szobrot.

Október 23. 22 óra után
A tüntetők megostromolják a Szabad Nép székházát. Emiatt a lap néhány napig nem jelenik meg.

Október 23. 22.30 körül
Riadóztatják a kárpátaljai és a romániai szovjet egységeket, és elindítják Budapest felé.

25/7C

A forradalom 13 napja – Október 24.

Eseménykártyák

Október 23-áról 24-re virradó éjjel
a tüntetők követelésére Nagy Imre lett a miniszterelnök. De a kabinet nem változott. Még a korábbi miniszterelnök (Hegedűs András) is benne maradt, miniszterelnök-helyettesi pozícióban. Nagy Imre igazán részt sem tudott venni a döntésekben. Az irányítás a régi vezetők, Gerő, Hegedűs és Kádár, valamint a Budapestre érkező Szuszlov és Mikojan kezében maradt.

Október 24. hajnalban
Budapestre érkeznek az első szovjet páncélos egységek.
Ugyancsak megérkezik Mikojan és Szuszlov. Először a honvédelmi és a belügyminiszterrel tárgyalnak, aztán az MDP központjába mennek.

Október 24. 4.30 óra
A Kossuth Rádióban beolvassák a kormány közleményét, amely az eseményeket ellenforradalmi, reakciós elemek fegyveres támadásának minősíti.

Október 24. 8 óra 13 perc
A Kossuth Rádió arról tudósít, hogy az MDP KV újraválasztotta a Politikai Bizottságot és a Titkárságot, s határozat született Nagy Imre miniszterelnöki kinevezéséről.

Október 24. 8 óra 45 perc
A Rádióban közlik, hogy a kormány statáriumot rendelt el.

Október 24. 9 óra 18 perc
Gyülekezési és kijárási tilalmat rendelnek el, a fővárosban leáll a munka és a közlekedés.

Október 24. a reggeli órákban
A bevonuló szovjet csapatok több helyen ellenállásba ütköznek. A felkelők a város több pontján összecsapnak ÁVH-sokkal és katonákkal. Több halálos áldozat van.

Október 24. a reggeli órákban
A Rádió épületét a felkelők elfoglalják (az adást már hajnal óta az Országházban kialakított stúdióból adják).

25/7D

A forradalom 13 napja – Október 24.

Eseménykártyák

Október 24. délben
Nagy Imre rádióbeszédet mond, amelyben a harcok beszüntetésére szólít fel, és az 1953. júniusi kormányprogram folytatására tesz ígéretet.

Október 24. a déli órákban
A felkelők elfoglalják az Athéneum Nyomdát, és megkezdik röpcédulák sokszorosítását.

Október 24. a déli órákban
Az Egyesült Izzóban megalakul a főváros első munkástanácsa.

Október 24. a déli órákban
A VIII. és IX. kerület déli részén fegyveres csoportok szerveződnek, amelyek különösen az Üllői út – Nagy körút kereszteződésénél vívnak heves harcokat a szovjetekkel.

Október 24. délután
A Rádió környékén folytatódnak a harcok. Kigyullad a Nemzeti Múzeum, és leég az ásványtár.

Október 24. este
Az SZKP KB Elnökségének kibővített ülésén Liu Sao-csi, a Kínai kommunista Párt vezetője is részt vesz, és támogatja a szovjetek Lengyelországgal és Magyarországgal kapcsolatos lépéseit.

25/7E

A forradalom 13 napja – Október 25.

Eseménykártyák

Október 25. 5 óra
Piros László belügyminiszter közleményben szólítja fel a felkelőket, hogy október 26-án 10 óráig szolgáltassák be a fegyvereket.

Október 25. 5 óra 38 perc
A rádióban elhangzik az MDP Budapesti Bizottságának a felhívása, amelyben munkába szólítják a dolgozókat. Csupán az iskolák számára rendelnek el továbbra is szünetet.

Október 25. reggel
A Rádió rommá lőtt épületét visszafoglalják a szovjet és a magyar alakulatok. A Rádió ismerteti a Minisztertanács közleményét: az „ellenforradalmi puccskísérletet" felszámolták.

Október 25. 10–11 óra
8-10 ezer ember vonul a Kossuth térre a Parlament elé. 11 óra 15 perckor tüzet nyitnak a tömegre. Még ma sincs teljesen tisztázva, hogy kik lőttek először. A téren 61 fő halt meg, a kórházakban utóbb 14 személy vesztette életét és 284 fő volt a sebesültek száma. Az áldozatok többségének halálát repeszek okozták.

Október 25. 12 óra 32 perc
A Kossuth Rádió közli, hogy változás történt a párt élén: Gerő Ernőt leváltották, és Kádár Jánost választották a párt első titkárává. A Parlament előtt sortűz után Nagy Imre és Kádár János, de még a szovjetek is hajlottak a politikai megoldásra, ami a kormány tényleges átalakítását követelte meg.

Október 25. dél körül
Obersovszky Gyula szerkesztésében megjelenik az Igazság című lap első száma.

Október 25. 15 óra
Kádár János majd Nagy Imre rádióbeszédet mond. Kádár szerint a tüntetők többsége becsületes, jó szándékú ember, de mozgalmukba ellenforradalmi erők is bekapcsolódtak. Nagy Imre alapvető reformokat ígér, és felveti a szovjet csapatok kivonásának lehetőségét.

Október 25. délután
a fővárosban újra fellángolnak a harcok, különösen az Üllői út környékén. A Kilián laktanya átvételével és a rendteremtéssel megbízott Maléter Pál tűzszünetet köt a felkelőkkel.

Október 25. délután
Csepelen megalakulnak a munkástanácsok.

Október 25. délután
Moszkvában a Pravda cikke arról tudósít, hogy Magyarországon „összeomlott a népellenes kaland". Kárpátaljáról és Romániából újabb szovjet hadosztályok érkeznek Magyarországra.

25/7F

A forradalom 13 napja – Október 26.

Eseménykártyák

Október 26. 4 óra 30 perc
A Rádióban a Minisztertanács nevében felszólítják Budapest lakosságát, hogy egész nap ne menjen ki az utcára. A közművek, az élelmiszerüzemek és kenyérgyárak kivételével az üzemekben szünetel a munka. (Egy 5.47-kor kiadott közleményben aztán 10 és 15 óra között engedélyezik az utcán való közlekedést.)

Október 26. délelőtt
A Népszavában megjelenik a szakszervezetek programja és közreadják az írók hat pontját, melyek tűzszünetet, amnesztiát, szovjet csapatkivonást, az üzemekben munkástanácsok alakítását és Nagy Imre vezetésével új kormányt követelnek.

Október 26. 16 óra 13 perc
A Kossuth Rádióban elhangzik az MDP KV nyilatkozata, amely lényeges változásokat ígér, de annak feltételéül a harc azonnali beszüntetését szabja.

Október 26. délután
A Rádióban közzéteszik az Elnöki Tanács amnesztiarendeletét, amely minden felkelőre vonatkozik, aki 22 óráig leteszi a fegyvert.

Október 26. délután
A Széna téren felkelőcsoport alakul Szabó János vezetésével.

Október 26. délután
A szovjet és a magyar katonai vezetés a Corvin közi ellenállást nagy erejű tűzcsapással akarja felszámolni. Az akciót Nagy Imre akadályozza meg, lemondásával fenyegetőzve.

25/7G

A forradalom 13 napja – Október 27.

Eseménykártyák

Október 27. reggel
Az MPD KV Politikai Bizottságának ülésén véglegesítik a kormánylistát.

Október 27. délelőtt
A Minisztertanács elnöke a lakosság élelmezésének és ellátásának biztosítására átmeneti időre közellátási kormánybiztosságot állít fel.

Október 27. délelőtt
A Kilián laktanyában lévő Maléter Pál megsegítésére a Kossuth Tüzér Tiszti Iskoláról egy századot küldenek, de a növendékek megtagadják a parancsot, és nem követik a támogatásukra küldött szovjet harckocsikat.

Október 27. délután
A Corvin közi felkelők tárgyalnak a fegyverszünetről, amelynek feltételeit 10 pontban foglalják össze. A tűzszünet nem jön létre.

Október 27. délután
Neves írók és művészek memorandumot intéznek a kormányhoz, amelyben követelik a miniszterelnöktől, hogy álljon a nemzeti demokratikus törekvések mellé.

Október 27. éjszaka
Az éjszaka folyamán Nagy Imre és Kádár János tárgyalásokat folytatnak a szovjet megbízottakkal a fordulat szükségességéről.

Október 27. folyamán
Az ország minden részében munkástanácsok alakulnak.

25/7H

A forradalom 13 napja – Október 28.

Eseménykártyák

Október 28.
A Corvin-köz ellen hajnalban indított szovjet katonai akció kudarcba fullad.

Október 28.
Reggel Ukrajnából újabb szovjet katonai egységek érkeznek Budapestre.

Október 28.
Ülést tart az MDP KV Politikai Bizottsága – Mikojan és Szuszlov részvételével –, és fordulatot jelentő új politikai platformot fogad el. Nagy Imre és a vezetés nemzeti demokratikus mozgalomnak nevezi az előző napok történéseit, s az általánosan hangoztatott követelésekből számosat teljesít vagy ígéretet tesz a teljesítésükre.

Október 28.
Moszkvában ülést tart az SZKP KB Elnöksége, amelyre hazarendelik Budapestről Szuszlovot. Sokan bírálják a Budapesten tartózkodó pártmegbízottak tevékenységét. Éles vita után azonban, Hruscsov javaslatára elfogadják a Nagy Imre-kormány új platformját és a szovjet csapatkivonást Budapestről.

Október 28. 13 óra 20 perc
Nagy Imre bejelenti a Kossuth Rádióban az általános tűzszünetet.

Október 28. 14 óra
A Nagy Imre-kormány leteszi az esküt és megtartja alakuló ülését.

Október 28. 17 óra 25 perc
Nagy Imre a Kossuth Rádióban ismerteti a kormánynyilatkozatot. A miniszterelnök bejelenti, hogy megegyezés született a szovjet csapatok Budapestről történő kivonásáról. Ígéretet tesz arra, hogy a rendteremtést követően megszüntetik az ÁVH-t. A hírre azonnal megindul a testület feloszlása.

Október 28. a nap folyamán
Az MDP leginkább kompromittálódott vezetőit (Gerő Ernő, Hegedűs András, Piros László, Bata István) Moszkvába szállítják.

Október 28. a nap folyamán
Ülést tart az ENSZ Biztonsági Tanácsa, amelyen a Szovjetunió ellenszavazatával és Jugoszlávia tartózkodása mellett napirendre tűzik a „magyarországi helyzet” megvitatását.

Október 28. a nap folyamán
Légihíd létesül Budapest és Bécs között a gyógyszer- és élelmiszersegély szállítmányok célba juttatására. A Nemzetközi Vöröskereszt Magyarország részére küldött, Bécsig eljuttatott első szállítmányai (elsősorban gyógyszer, kötszer, élelmiszer, tejpor, konzervek) másnap reggel érkeznek meg Ferihegyre a Malév két gépén.

25/71

A forradalom 13 napja – Október 29.

Eseménykártyák

Október 29.
Megjelenik a Szabad Nép Hajnalodik című vezércikke. A lapon első alkalommal szerepel a Kossuth-címer.

Október 29.
Münnich Ferenc belügyminiszter bejelenti, hogy megkezdik az új, demokratikus rendőrség megszervezését. Másnap bejelentik, hogy a belügyminiszter megszüntette az Államvédelmi Hatóságot.

Október 29.
Nagy Imre a pártközpontból átteszi székhelyét a Parlamentbe, amely ezzel az ország politikai központjává válik.

Október 29.
A HM-ben Janza károly honvédelmi miniszter tárgyalásokat folytat a felkelő csoportok vezetőivel. Megállapodnak, hogy miután a szovjet csapatok kivonulnak a fővárosból, a felkelők magyar katonák előtt leteszik a fegyvert, de a rend helyreállítását együtt végzik az újjászerveződő rendőrséggel.

Október 29.
A szovjet katonai vezetés előkészületeket tesz a Budapesten lévő csapatok kivonására. A székesfehérvári szovjet különleges gépesített hadtest megkezdi a kivonulást a fővárosból.

Október 29.
Izrael megtámadja Egyiptomot. Ezzel kezdetét veszi a szuezi háború.

Október 29.
Dulles amerikai külügyminiszter az Egyesült Államok moszkvai nagykövetén keresztül Hruscsovhoz eljuttatott üzenetében kijelenti, hogy az Egyesült Államok nem tekinti potenciális katonai szövetségesének a kelet-európai államokat.

25/7J

A forradalom 13 napja – Október 30.

Eseménykártyák

Október 30.
A szovjet különleges hadtest törzse Malinyin hadseregtábornok vezetésével a HM-ből a tököli szovjet főhadiszállásra települ át. Folytatódik a szovjet erők kivonása Budapestről.

Október 30. 14 óra 30 perc
A rádióban Nagy Imre bejelenti az egypártrendszer megszüntetését, a koalíciós kormány létrejöttét. Tildy Zoltán bejelenti a begyűjtési rendszer megszüntetését.

Október 30.
Megkezdődik a Független Kisgazdapárt és – Petőfi párt néven – a Nemzeti parasztpárt újjáalakulása.

Október 30.
Fegyveres csoportok megtámadják és elfoglalják a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri épületét.

Október 30. este 6 óra
Tárgyalások kezdődnek Nagy Imre, a fegyveres felkelők képviselői, a nemzeti forradalmi bizottmány tagjai, valamint a forradalmi értelmiség és diákság tagjai között.

Október 30.
A honvédség rétsági alakulata este 10 órakor kiszabadítja Mindszenty József hercegprímást felsőpetényi házi őrizetéből.

Október 30.
A Kossuth Rádió ettől a naptól kezdve Szabad Kossuth Rádió néven sugározza adásait.

Október 30.
A szovjet kormány nyilatkozatot ad ki a kapcsolatok új alapokra helyezéséről a szocialista tábor országaival.

Október 30-ára
szétesett az állampárt, és megerősödött az a szándék, hogy több pártot képviselő koalíciós kormányt kell majd létrehozni. Választások nélkül azonban ezt nem lehetett megvalósítani. A mentő forma a régi kabinet kibővítése, és az államminiszteri kinevezések alkalmazása volt. Az államminiszterek képviselték a formálódó többpártrendszert. Az „új” kormány tagjai:
Miniszterelnök és külügyminiszter Nagy Imre. Honvédelmi miniszter Maléter Pál.
Államminiszterek: Tildy Zoltán, Kovács Béla, B. Szabó István (Kisgazdapárt), Kádár János, Losonczy Géza (MSZMP), Kéthly Anna, Kelemen Gyula, Fischer József (Szociáldemokrata Párt), Bibó István, Farkas Ferenc (Petőfi Párt – a régi Parasztpárt utóda).

25/7K

A forradalom 13 napja – Október 31.

Eseménykártyák

Október 31.
Mikojan és Szuszlov elhagyják Budapestet.

Október 31.
Király Béla vezérőrnagyot Nagy Imre a Nemzetőrség főparancsnokává és Budapest katonai parancsnokává nevezi ki. A Kilián laktanyában Király Béla elnökletével megalakul a Forradalmi Karhatalmi Bizottság.

Október 31.
Dél körül az utolsó szovjet páncélosok is elhagyják Budapestet.

Október 31.
Az MDP elnöksége kimondja a párt feloszlatását, és Magyar Szocialista Munkáspárt néven új pártot hoz létre.

Október 31.
Megalakul a Magyar Szociáldemokrata Párt. A párt elnöke Kéthly Anna.
A Vajdahunyadvár udvarán zászlót bont a Nemzeti Parasztpárt.
Újjászerveződik az 1947-ben feloszlatott Magyar Függetlenségi Párt és a Keresztény Demokrata Néppárt. Zászlót bont a Keresztény Front. Megalakul a Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt.

Október 31.
Az SZKP KB Elnökségének ülésén döntés születik az újabb szovjet katonai beavatkozásról. A hadműveleti terv előkészítésére Zsukov marsall kap megbízást.
Éjszaka a szovjet–magyar határon újabb szovjet csapatok vonulnak be Magyarországra.

25/7L

A forradalom 13 napja – November 1.

Eseménykártyák

November 1. 7 óra 30 perc
Szovjet csapatok körülveszik, és lezárják a magyar repülőtereket.

November 1.
A kormány egyoldalúan felmondja a Varsói Szerződést, kinyilvánítja Magyarország semlegességét, és kéri a négy nagyhatalmat az ország semlegességének garantálására.

November 1.
A jugoszláv nagykövetségen Szántó Zoltán és Losonczy Géza tárgyal a nagykövettel. Felvetik a kérdést, hogy szükség esetén néhány vezető politikusnak adna-e menedékjogot Jugoszlávia.

November 1.
Délután megalakul a Fővárosi Nemzeti Bizottság, a Politikai Foglyok Országos Szövetsége, a Magyar Cserkészszövetség és a Keresztény Magyar Párt.

November 1. 11 óra
A Parlamentben megbeszélésre ülnek össze a nagyüzemek, a Budapesti Forradalmi Diákbizottság, a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága, a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége intézőbizottságának elnöksége és a kormány képviselői.

November 1.
Münnich Ferenc és Kádár János a szovjet nagykövetségre megy, hogy tisztázzák a szovjet csapatmozgásokkal kapcsolatos félreértéseket. Távozásukról senkit nem értesítenek. A nagykövettel való találkozás helyett azonban egy páncélozott autóba ültették át, és Tökölre szállították őket. Innen mindkettejüket különgép vitte Moszkvába.

November 1. 20 óra
A rádió közvetíti Mindszenty hercegprímás beszédét, aki két nappal későbbre ígéri a nemzethez intézendő szózatát.

November 1. 22 óra
A rádióban felvételről elhangzik Kádár János beszéde, amelyben bejelenti az MSZMP megalakulását, az eseményeket „népünk dicsőséges felkelésének” nevezi, és deklarálja a múlt politikájával való szakítást.

25/7M

A forradalom 13 napja – November 2.

Eseménykártyák

November 2.
A nap folyamán Nagy Imre többször tiltakozik Andropov nagykövetnél a szovjet csapatok bevonulása és Budapest körülzárása miatt.

November 2.
Apró Antal, Kiss Károly, Marosán György és Nógrádi Sándor elhagyja Budapestet, és a tököli szovjet katonai bázisra távozik.

November 2. 9 órától
Ülést tart a kormány. A Varsói szerződés felmondásáról tárgyaló delegáció vezetőjének Losonczy Gézát, a szovjet csapatkivonásról tárgyaló küldöttség élére pedig Maléter Pált és Erdei Ferencet nevezik ki,.

November 2.
Szolnokon felállítják a szovjet hadsereg magyarországi főhadiszállását. Moszkvából megérkezik Konyev marsall.

November 2.
Kádár János és Münnich Ferenc részt vesz az SZKP KB Elnökségének ülésén.

November 2.
Hruscsov Bukarestben román, csehszlovák és bolgár vezetőkkel tárgyal a szovjet fegyveres beavatkozás előkészítéséről, majd Brioni szigetén találkozik Titóval.

25/7N

A forradalom 13 napja – November 3.

Eseménykártyák

November 3.
Megalakul Nagy Imre új koalíciós kormánya.

November 3. 10 óra
A parlamentben megkezdődnek a magyar–szovjet tárgyalások a csapatkivonás részleteiről és a hősi emlékművek megóvásáról. A tárgyalások este 10 órakor Tökölön folytatódnak, ahol éjféltájt Szerov tábornok letartóztatja a magyar tárgyalóküldöttséget.

November 3.
A szovjet csapatok körülzárják Győrt, és lezárják az osztrák–magyar határt.

November 3.
Szovjet csapatok foglalják le a záhonyi vasútállomást, és szovjet vasutasok veszik át az irányítást, hogy biztosítsák az utánpótlást.

November 3.
Jelentős szovjet alakulatok vonulnak Szolnokon át a főváros irányába.

November 3.
Kádár János – Münnich Ferenc társaságában – részt vesz az SZKP KB Elnökségének ülésén, ahol kijelölik az új kormány vezetőjévé.

November 3. 20 óra
A rádióban elhangzik a közelmúltig házi őrizetben tartott Mindszenty József beszéde.

25/7O

A forradalom 13 napja – November 4.

Eseménykártyák

November 4. hajnali 4 óra
Szovjet támadás indul Budapest, több nagyobb város és számos katonai objektum ellen.

November 4. reggel 5 és 6 óra között
Moszkvából Kádár János Brezsnyev és Mikojan kíséretében Szolnokra repül.

November 4. reggel 5 óra 20 perc
A rádióban elhangzik Nagy Imre beszéde, melyet a magyar után több világnyelven is megismételtek. A miniszterelnök nem adott parancsot a kilátástalan fegyveres ellenállásra.

November 4. 5 óra után
A rádióban Kádár János, Münnich ferenc, Apró Antal és Kossa István bejelentik a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulását. Ismertetik a kormány névsorát, valamint a magyar néphez intézett felhívást.

November 4. 6 és 8 óra között
Nagy Imre és hívei a jugoszláv követségen kapnak menedéket.

November 4. délelőtt
Mindszenty az amerikai követségre menekül, ahol menedékjogot kap.

November 4. a nap folyamán
A szovjetek elfoglalják a HM és a BM épületét, majd körülzárják a Parlamentet.

November 4. a nap folyamán
A Parlamentben tartózkodó Bibó István államminiszter kiáltványt fogalmaz, amelyben leszögezi, hogy a szovjet támadás semmivel sem indokolható, és a világ hatalmaihoz fordul, hogy érvényesítsék az ENSZ alapokmányában foglalt érveket.

25/8A

Egy 18 éves lány feljegyzései

Naplórészletek

Október 23. – I.
Kedden délelőtt nagyon parázs hangulat volt az iskolában. Annak ellenére, hogy nem tudtunk az egyetemisták készülődéséről, mintha ördög bújt volna belénk, mindannyian izgatottak és lelkesek voltunk. Valaki berohant az osztályba a Szabad Ifjúsággal, pillanatok alatt szétkapkodták, és hangosan olvastuk fel a Petőfi-Kör határozatait. Elolvastuk a lengyel Gomulka beszédét és a különböző egyetemek felhívásait, és leírhatatlan volt a lelkesedés. Egész oroszórán újságot olvastam, nem bírtam magammal…
[Hazafelé] iszonyú tömeg volt a villamoson, majd kinyomták a belem, úgy összeszorultunk. Közben észrevettük, hogy az egyetemisták mind nemzetiszínű szalagot viselnek a kabátjuk hajtókáján… Valahol félfüllel azt is elcsíptem: „ma a Bem téren…"

Október 23. – II.
Mindenki felugrált a helyéről… kitűztük a kokárdákat és elrohantunk. A 63-ason és a 9-esen préselődtünk és lógtunk, míg megérkeztünk a Bem térre. A tömeg szembe jött velünk… futásnak eredtünk, míg a Fő utcában utolértük a tüntető egyetemistákat. Jogászok közé kerültünk. A fiúk lelkesen kiabáltak, és amerre elmentünk, az ablakokból mindenütt integettek felénk, kitették a magyar zászlót. „Minden ország katonája menjen saját hazájába!" „Szovjet sereg menjen haza, Sztálin szobrot vigye haza!" „Szabadságot akarunk, Nagy Imrére szavazunk!" „Vesszen Gerő!" – zúgott a kiáltás mindenfelé. Mellettem termett egy hosszú egyetemista, belekaroltam, úgy alkottunk láncot… [Az egyetemisták] a szánkba adták a jelszavakat. „Ki a magyar zászlóval!" – kiabáltuk, és az ablakokból zászlók szálltak alá, lyukasan, mert kivágták belőlük a címert. Egy néni egészen kihajolt az ablakon, és teljes erejéből tapsolt. A Lánchíd csak úgy rengett alattunk, ahogy átmentünk rajta. Figyeltem az embereket, ahogy megálltak a hídon a tüntetést nézve. „Gyertek velünk!" –kiabáltuk, az arcokon tétovázást, örömet vettem észre. A Váci utcában már kitűzött zászlók fogadtak minket, s a tüntetők tömege egyre nőtt. A parlamenten hatalmas zászló lengett…

Október 23. – III.
„Hol van Nagy Imre? Halljuk Nagy Imrét! Mikrofont!" … Nagy Imre nem jött, mikrofon nem volt, mindenki türelmetlenkedett. Válogatás nélkül szóba állt mindenki a másikkal, vitatkozott, kiabált. Egyszer csak elcsendesült a zaj, és valaki a Himnuszt és a Szózatot kezdte el énekelni, a tömeg átvette az éneklést, és hátborzongató erővel szállt a dal. Alig fejeztük be az éneklést, a szembenálló hatalmas épületekben elaludt a villany. Méltatlankodó fütyülés hangzott fel mindenhonnan, de elhalkult, amint kesernyés füst töltötte meg a levegőt. A tüntetők egy része meggyújtotta a Szabad Ifjúság külön kiadványait, és fáklyák százai emelkedtek az ég felé…
Fél 10 volt, amikor Nagy Imre kijött a parlamenti erkélyre, őt sem hagyták szóhoz jutni. Annyit hallottam, hogy kijelentette, teljesen együtt érez a fiatalsággal… A tömeg kiabált, hogy mindenki menjen be az erkélyről, csak Nagy Imre maradjon egyedül, és világítsák meg az arcát. Megvilágították ugyan, de senki sem hagyta el az erkélyt, a többiek továbbra is kint álldogáltak. Féltünk, hogy kikapunk az elmaradásért, ezért elkezdtünk kifelé furakodni. Még hallottuk, amint a tömeg azt kiabálta, hogy nem tágít, amíg valami konkrétumot nem hall, és velünk szemben folyton jöttek újabb és újabb csoportok…

25/8B

Egy 18 éves lány feljegyzései

Naplórészletek

Október 24.
Reggel, amikor felébredtem, rögtön azt gondoltam, hogy sztrájk van, talán azért nem megyünk iskolába… Kívülről azonban olyan hírek szivárogtak be, hogy odakinn harc van, és egyszer csak a rádió is bemondta, hogy ellenforradalmi csapatok zavarognak a városban. Teljesen meg voltam zavarodva, nem tudtam, hogy mi az igazság. Kinek és honnan volt itt fegyvere? Mi köze ezeknek a mi tegnapi nagyszerű tüntetésünkhöz? … Gyötrő bizonytalanság fogott el. Délután … kilógtunk a kollégiumból… Legyalogoltunk egészen a Bem rakpartra. Nekitámaszkodtunk a rakpartnak, és onnan néztük a lövöldözést. Egyszer csak az oroszok átlőttek a budai partra… Egy bácsi halálos sebet kapott, de senki sem mert odakúszni, hogy segítsen rajta, annyira tüzeltek. Én még akkor sem hittem, hogy csak úgy rám lőhetnek, a durranásokra önkéntelenül guggoltam le a támfal mögé, látva, hogy a többiek is mind lehasaltak. Egy kis szünetben sikerült felállnunk és egy sarok mögé bújnunk… Közben két sebesült volt még, és mi bekiabáltunk egy lakásba, hogy hívják a mentőket. Nemsokára megérkezett a mentő, de az első bácsi, akit eltaláltak, meghalt…

Október 27.
A felkelők ellen statárium! Takó Éva és Podlovics már kedd óta nincsenek itthon, elmentek egy fegyverszállító kocsival. Gerőt végre leváltották… Nagy Imre nemrég egy elkésett beszédet mondott. Nem tetszik. Erélytelen. Mikor a harc megkezdődött, már ő volt a miniszterelnök. Csak nem ő hozta be az oroszokat? A rádió nemrég visszavonta a statáriumot. Szinte könyörög a fegyverletételért...

Tegnap végre hivatalosan is kimehettünk vásárolni… de az üzlet előtt olyan sokan álltak, hogy meg sem kockáztattam odaállni. A Széna teret közben teljesen szétlőtték. Három vasúti kocsit letolattak a Déliből barikádnak… az egyik erősen az oldalára dőlt, és össze-vissza lőtték. A sarokház és a gyógyszertár mögötti ház is teljesen szét van lőve… A Mártírok útján a sarki áruházig alig van ép ablak. A villamoshuzalok leszakítva, a járdán és az úttesten törmelék, üveg, szemét és rengeteg orosz tank. Fájdalmas volt látni. Közben az egyik énekkaros fiúval találkoztunk össze. Megismert, megszólított minket és elmondta, hogy ők nemrég „csillaghullást” rendeztek, vasfűrészekkel felfegyverkezve leszedték mindenhonnan a vörös csillagokat.

Október 28.
Este Erzsivel lementünk a Rózsa néniékhez rádiót hallgatni. A Szabad Európát hallgattuk. Mondott sok marhaságot is. De néhány eseményelemző riportja nagyon jó volt. Fellelkesített minket, hogy egész Európa megmozdult a segítségünkre, mindenhonnan jönnek a segélyvonatok, gyógyszer-, élelmiszer-, ruhaszállítmányok, főleg az osztrák vöröskereszt dolgozik nekünk nagyon lelkesen. Vidékről olyan hírek szivárognak, hogy mindenütt, de különösen Győrben nagy harcok folynak, Mosonmagyaróváron már győztek a felkelők, majdnem 100 halálos áldozata volt a harcnak.

25/8C

Egy 18 éves lány feljegyzései

Naplórészletek

Október 29. I.
Az utcákon rengeteg a röpcédula, az újságot ingyen osztogatják. A kormány fegyverletételről szóló röpcéduláit mindenki eldobálja, elégeti…
Ma végre mindannyian szabad kimenőt kaptunk… és elindultunk Pestre. A hídon még mindig orosz tankok álltak, de nem féltünk tőlük… Szörnyű volt, amit láttunk. A Körút végig megrongálódott. Rögtön a hídfőnél letépve a huzalok, fölszedve a kövezet. A házak és a kirakatok a Nyugatiig elég rendesek voltak, de a Nyugatitól kezdve rettenetes volt a pusztulás. Maga a Nyugati is össze-vissza lyukasztva, az utasellátó szétlőve. A kirakatok betörve (az árut beszedték mindenütt, de rá van írva a kirakatokra, hogy az árut hiánytalanul beszedték.) A cipőnk alatt recsegett az üveg és a törmelék. Az utat egy helyen felszedték, a sínek feltorlódtak, a huzalok lógtak, a hirdetőoszlopok kidőltek, a járda szélén felhalmozott ágyúhüvelyek álltak. A Horizont bolt előtt az összes könyv kidobálva és felégetve, némelyik könyvnek a széle volt megégve és a ráhulló esőtől rohadt az egész és iszonyú rossz szagot árasztott…

Október 29. II.
A Múzeum körúton mindenfelé katonák álltak. A Hadügyminisztérium körül kisezer orosz tank, az orosz katonák kettesével, hármasával cirkáltak az emberek között. Mindenütt csak az autók és biciklik közlekedtek, többnyire vöröskeresztes autók és vidéki élelmiszerszállítók. A vidéki lakosság irtózatos mennyiségekben küldi fel az élelmiszert, sohasem hittem, hogy létezik ennyi élelmiszer az országban…

Holnap megyünk a Középiskolások Forradalmi Tanácsába a Rottembiller utcába. Nagyon kíváncsi vagyok, hogy mit tudunk csinálni. Talán tudnak adni romeltakarítási munkát, hogy legalább abban részt veszünk, ha már fegyveresen harcolni nem tudunk.

November 1.
…A Körúton tömeget láttam és kiáltozást hallottam a hátam mögött: „Egy ávós disznó!” Két könyökkel törtem utat magamnak, nem tudom miért, de állati kíváncsiság hajtott. Már szürkült, és meg kellett erőltetnem a szemem, hogy lássak valamit. A nép összevert egy ávóst és felakasztotta a fára. Első látásra inkább négernek nézett ki, arca fekete volt a vértől, a haja csomókba tapadt. Lila melegítő volt rajta, a feje oldalra billent, durvaujjú keze élettelenül lógott. Valami szorongató szomorúság fogott el és hideg borzalom… „Szerencsétlen – mondtam csak úgy magam elé, de talán hangosabban a kelleténél – honnan tudják, hogy ávós, hiszen melegítő volt rajta. Lila melegítő volt rajta.” Valaki hátulról megragadta a kabátomat és megrázott. Rosszarcú férfi kezdett húzgálni. „Maga még védi az ávósokat?” „Ez itt egy érzékeny lelkű kisasszonyka – mondta egy karszalagos fiú röhögve –, ugyan menjen már el a templomba, és mondjon egy imát az ávós disznó lelkiüdvéért.” Mielőtt bármit mondhattam volna, egy idősebb bácsi a vállával közénk nyomult, a tömeg hullámzani kezdett, és kifelé sodort. „Pucoljon” – mondták többen, s én tényleg szedtem a lábam…

25/8D

Egy 18 éves lány feljegyzései

Naplórészletek

November 2.
Tegnap gyertyát égettünk hősi halottainkért. Kásai Zsuzsitól szereztem egy kis csonkot, és a háló ablakába tettem. Nagy Imre kinyilvánította az ország semlegességét. Évszázados álom vált valóra. Független, semleges Magyarország!

November 4.
Hajnalban visszajöttek az oroszok, és borzalmas harcok folynak a városban. Nagy Imre bemondta a rádióban az eseményeket, és segítséget kért a Nyugattól.
A rádió állandóan a Himnuszt játssza, elcsigázott és ideges vagyok… Drága Jó Istenem, segíts meg minket, magyarokat!

Egy 18 éves lány feljegyzései
(*Forrás: História*, 1989/3.)

25/9A

Egy polgár a forradalomban

Bibó István

1. rész

Közéleti magatartását 1949-től kezdve a teljes passzivitás jellemezte. A Rákosi-korszakban kiszorult az egyetemről és a Kelet-Európai Intézetből. A budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársaként dolgozott.
Magatartását nem változtatta meg az SZKP XX. kongresszusa. Nem vett részt a Petőfi-kör vitaülésein és Rajk Lászlóék október 6-i újratemetésén sem. Még az október 23-i délutáni tüntetést sem érezte a magáénak. Csak a könyvtárból hazafelé menet ejtette útba a Kossuth teret, ahol tanúja volt Nagy Imre beszédének és a tömeg reagálásának. Az eseményekbe azonban a következő napokon sem kapcsolódott be.

Részlet barátjához, Erdei Ferenchez intézett, október 28-i leveléből:

„Itt ülök a lakásomon, és eléggé el vagyok szakadva a világtól: nem tudom, mennyi igaz a rádiókból…, s nem tudom, mennyiben erők ma azok az erők, melyek három napja szerte az országba bocsáthatták kiadványaikat. Fejem nyüzsög a programoktól, megoldásoktól és formuláktól, de kapcsolataim elszakadtak, s családom, ha kihúzom a lábamat, hajlik a kétségbeesésre és tanácstalanságra: nincs tehát sem okom, sem módom arra, hogy elmenjek kupaktanácsokba nyüzsögni, csak azért hogy 'ott legyek', ahol valami történik, de bárhová elmegyek, ahol valóságos erők valóságos tárgyalásokat folytatnak, s úgy látják, hogy tanácsaimnak vagy megoldásaimnak hasznát vehetik."

2. rész

Október 28. és november 4. között egy cikket írt, amely a forradalom alapvető kérdéseire, feladataira igyekezett olyan választ találni, amely alkotmányosan is megszilárdítja az új rendet. Ez a cikk azonban soha nem került nyilvánosság elé.

Október 30-án újjá alakult Bibó egykori pártja, a Nemzeti Parasztpárt, amely ekkor a Petőfi Párt nevet vette fel. Bibó eljárt a párt megbeszéléseire. Ott volt november 2-án is, amikor két államminisztert kellett delegálniuk Nagy Imre koalíciós kabinetjébe. A párt két jelöltje Farkas Ferenc és Bibó István lett.

November 3-án már hírek jöttek a szovjet csapatok várható támadásáról. Bibó ekkor rögtön készített egy rövid tervezetet, amelyben összefoglalta, hogy a minisztertanács mit mondjon a nyugatiaknak: üzenje meg nekik, hogy valamiféle nyomást fejtsenek ki. Nem kell félniük, nem lesz háború belőle. A szovjetek ki fognak egyezni, ha ezt presztízsveszteség nélkül megtehetik. De a minisztertanácsot nem hívták össze,

Bibó csak **november 3-án**, szombaton délelőtt tudta meg a Tudományos Akadémián – ahol maga is részt vett a vezetés újjáalakításában –, hogy valóban tagja lett a kormánynak. De az első ülést csak november 4-én 10 órára hívták össze. Az elkészített előterjesztés így a zsebében maradt.

25/9B

Egy polgár a forradalomban

Bibó István

3. rész

November 4-én Bibó tankok dübörgésére ébredt. Később telefonhívást kapott Nagy Imre, majd Tildy Zoltán titkárságáról, hogy az érte küldendő autóval menjen be a Parlamentbe. Miután a családját az apósánál biztonságba helyezte, bement a kocsival.
Egy félemeleti helyiségbe vezették, ahol öt ember tartózkodott: Tildy Zoltán a feleségével, B. Szabó István kisgazdapárti államminiszter, valamint külön ülve a sarokban Mindszenty bíboros és titkára. Tildyéktől azt az információt kapta, hogy Nagy Imre a szovjet követségre ment, s nem tért vissza. Ez téves értesülés volt, de alapvetően meghatározta mindazt, amit Bibó a következő három napon tett. Úgy gondolta ugyanis, hogy a kormány egyedüli cselekvőképes tagjaként rá hárul a feladat, hogy megpróbáljon tenni valamit.

Anélkül, hogy a többieket beavatta volna, átment a Parlamentből a pár percnyi sétára lévő amerikai követségre. Kivette a zsebéből a kormányülésre készített előterjesztést, amely arról szólt, hogy fel kell szólítani a Nyugatot, fejtsen ki erőteljes – nem katonai, hanem politikai – nyomást Magyarország érdekében. Ceruzával még kiegészítette, hogy Amerikának szóló üzenet legyen belőle, és átadta a követség egyik alkalmazottjának. A szöveget a követségen lefordították, legépelték, majd továbbították Washingtonba.

Ezután visszatért a Parlamentbe. A kapuban találkozott Mindszentyvel és titkárával, akik a bíboros autóját várták. Bibó elmondta, hogy hol járt, amivel lehet, hogy ötletet adott Mindszentynek. A bíboros ugyanis ezt követően kért átmeneti menedéket az amerikai követségen, amely aztán 15 évig tartott.

Bibó továbbra is abban a hitben volt, hogy Nagy Imre akadályoztatva van, Tildy pedig megegyezett a térre érkezett szovjet csapatokkal. Ezért úgy gondolta, hogy neki kell helyt állnia a kormány helyett. Berendezkedett a minisztertanács egyik irodájában, ahol megírta a *„Magyarok!”* kezdetű nyilatkozatot. Ezt a szöveget aztán eljuttatta az amerikai, az angol és a francia követségre.

Ezután készített egy harmadik írást is, egy kompromisszumos kibontakozási tervet *„Expozé a magyarországi helyzetről”* címmel. Gondolatai néhány nappal később sokszorosított formában kikerültek a falakra, de eljutottak a nagyhatalmak budapesti követségeire és kormányaihoz is.

25/9C

Egy polgár a forradalomban

Bibó István

4. rész

November 6-án a Szolnokról szovjet tankokon közeledő Kádárék nevében Feri Sándor jogász felszólította Bibót a Parlament elhagyására. Egy éjszakát pesti ismerősöknél töltött. Az erősen őrzött hidak miatt csak másnap reggel jutott át Budára. Hazatérése előtt még útba ejtette régi ismerősét, a Francia Intézet igazgatóját. Guy Turbet Delof magyar nyelven is kiadott 1956-os naplójában így ír erről:

„November 7-én 9 órakor Bibó István, a november 3-i Nagy-kormány államminisztere csönget az ajtómon borotválatlanul, szakadt kabátban, ám a bátorság és hidegvér gyönyörű egyszerűségével. Átadja nekem proklamációja és kísérőlevele magyar szövegét, melyet szemem láttára ír alá, és arra kér, hogy ezek fordítását juttassam el követségemre és Nagy-Britannia követségére."

(*Forrás: Rubicon,* 2004/4. 46.)

Hazatérése után Bibó folytatta a kibontakozási terv részletes kidolgozását. Miután tudomást szerzett róla, hogy Nagy Imre a jugoszláv követségen tartózkodik, hosszabb levélben beszámolt neki mindarról, amit november 4-e óta tett. A levél azonban valószínűleg soha nem jutott el a címzetthez.

Erőfeszítései a következő hetekben arra irányultak, hogy Nagy Imre távollétében fenntartsa a nemzetközi kapcsolatokat. A kisgazda Göncz Árpáddal együtt felvették a kapcsolatot az indiai nagykövetséggel. Bibó elképzelése ugyanis az volt, hogy a semleges India alkalmas közvetítő lehetett volna a két nagyhatalom, az USA és a Szovjetunió között.

5. rész

1957. május 23-án letartóztatták. Több mint egy évig volt vizsgálati fogságban.
„Kihallgatói előtt kifejtette: nem érzi magát bűnösnek, mert tetteiben abból a meggyőződésből indult ki, hogy az 1956. október 23-ai forradalom hatályon kívül helyezte az 1949-es alkotmányt. Ragaszkodott ahhoz a meggyőződéséhez, hogy a forradalom egy új típusú legitimitást alapozott meg, és ez a legitimitás tette törvényesség azt a Nagy Imre-kormányt, melynek ő maga is tagja volt."

(*Forrás: Rubicon,* 2004/4. 11.)

Perére 1958 augusztusában került sor. A vád a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésében való részvétel és hűtlenség (hazaárulás) volt. Halálos ítélet fenyegette. Nehru indiai miniszterelnök járt közben az érdekében Kádárnál. Ennek eredményeként Bibó Istvánt végül is életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték.

A börtönből az 1963-as amnesztia során szabadult. Ezután rövid ideig fordításból élt, majd a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárában kapott állást. 1967-ben infarktust kapott. 1971-ben nyugdíjazták. Sok kérdés foglalkoztatta, számos kutatási terve volt még, amit azonban csak töredékesen tudott végrehajtani. 1979-ben halt meg.

25/9D

Egy polgár a forradalomban

Bibó István nyilatkozata

Magyarok!

Nagy Imre miniszterelnök a hajnali szovjet támadáskor a szovjet követségre ment és onnan visszatérni már nem tudott. A reggel összehívott minisztertanácson a Parlament épületében tartózkodó Tildy Zoltánon kívül már csak B. Szabó István és Bibó István államminiszter tudott megérkezni. Mikor a Parlamentet a szovjet csapatok körülfogták, Tildy államminiszter a vérontás elkerülése végett megállapodást kötött velük, mely szerint ők megszállják az épületet, a benne lévő polgári személyek pedig szabadon távozhatnak. Ő, a megállapodáshoz tartva magát, eltávozott. Az országgyűlés épületében egyedül alulírott Bibó István államminiszter maradtam, mint az egyedüli törvényes magyar kormány egyedüli képviselője.

Ebben a helyzetben a következőket nyilatkozom:

Magyarországnak nincs szándékában szovjetellenes politikát folytatni, sőt teljes mértékben benne akar élni a kelet-európai népek ama közösségében, kik életüket a szabadság, igazságosság és kizsákmányolásmentes társadalom jegyében akarják berendezni. A világ színe előtt visszautasítom azt a rágalmat is, mintha a dicsőséges magyar forradalmat fasiszta vagy antiszemita kilengések szennyezték volna be; a harcban osztály- és felekezeti különbség nélkül részt vett az egész magyar nép, s megrendítő és csodálatos volt a felkelt nép emberséges, bölcs és különböztetni kész magatartása, mellyel csupán a leigázó idegen hatalom és a honi hóhérkülönítményesek ellen fordult. A néhány napig napirenden volt utcai igazságtételeket, valamint ókonzervatív politikai erőknek fegyveres erőszak nélkül való jelentkezését az éppen megalakult kormány rövid úton megszüntethette volna; az az állítás, hogy evégből idegen hadsereget kellett az országba hívni, komolytalan és cinikus. Éppen ellenkezőleg, e hadsereg jelenléte a nyugtalanság és a zavargások legfőbb forrása.

A magyar népet felszólítom, hogy a megszálló hadsereget vagy az általa esetleg felállított bábkormányt törvényes felsőségnek ne tekintse, s vele szemben a passzív ellenállás összes fegyverével éljen – kivéve azokat, melyek Budapest közellátását és közműveit érintenék. Fegyveres ellenállásra parancsot adni nincs módomban: egy napja kapcsolódtam be a kormány munkájába, a katonai helyzetről tájékoztatva nem vagyok, felelőtlenség volna tehát tőlem a magyar ifjúság drága vérével rendelkezni. Magyarország népe elég vérrel adózott, hogy megmutassa a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását. Most a világ hatalmain a sor, hogy megmutassák az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt elvek erejét és a világ szabadságszerető népeinek erejét. Kérem a nagyhatalmak és az Egyesült Nemzetek bölcs és bátor döntését leigázott nemzetem szabadsága érdekében.

Megállapítom egyúttal, hogy Magyarország egyetlen törvényes külföldi képviselője és külképviseleteinek feje Kéthly Anna államminiszter.

Isten óvja Magyarországot!

1956. november 4.
Bibó István s.k. államminiszter

25/9E

Egy polgár a forradalomban

Csoportos feladatlap

Megismerve Bibó István életének egy kis szeletét, próbáljatok meg válaszolni a következő kérdésekre! Írjátok le, amit gondoltok!

Vajon miért tartotta fontosnak Bibó, hogy alkotmányos eszközökkel is megszilárdítsák a forradalom által kivívott új rendet? És milyen eszközökre gondolhatott?

_____

_____

_____

_____

Vajon miért érezte a feladatának, hogy külön felszólítás nélkül javaslatot készítsen a minisztertanács számára a nyugatnak küldendő üzenettel kapcsolatban?

_____

_____

_____

Vajon miért indult el felsőbb utasítás nélkül az Amerikai Követségre, és hogy jutott eszébe saját írását elküldeni az amerikai elnöknek?

_____

_____

_____

Vajon miért nem hagyta el ő is a Parlamentet a szovjet tankok megérkezése után?

_____

_____

_____

_____

Vajon miért tartotta veszélyesnek Bibó Istvánt a Kádár-rendszer?

_____

_____

_____

_____